

Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat?

Yrittäjien omat näkemykset ja
YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA 01/2020

Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat?

Yrittäjien omat näkemykset ja
YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde

SATU NIVALAINEN
SANNA TENHUNEN

Eläketurvakeskus

00065 ELÄKETURVAKESKUS

Puhelin: 029 411 20

Sähköposti: etunimi.sukunimi@etk.fi

Pensionskyddscentralen

00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Telefon: 029 411 20

E-post: förnamn.efternamn@etk.fi

Finnish Centre for Pensions

FI-00065 ELÄKETURVAKESKUS, FINLAND

Phone: +358 29 411 20

E-mail: firstname.surname@etk.fi

ISBN 978-951-691-304-2 (PDF)

ISSN 1798-7482 (verkkojulkaisu)

TIIVISTELMÄ

Yrittäjien eläketurvan taso jää usein matalaksi, mikä heijastuu myös yrittäjän sosiaalietuuksiin ja tulevaan työeläkkeeseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjien eläkevakuuttamisen tasoa kahdesta eri näkökulmasta. Yhtäältä tarkastellaan käsitystä riittävän eläketurvan maksamisesta yrittäjien oman näkemyksen kautta. Toisaalta tarkastellaan ali- ja ylivakuuttamista yrittäjien eläkevakuutuksen pohjana olevan YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen avulla.

Tutkimuksessa keskitytään päätoimisiin yrittäjiin, joilla on aktiivista yritystoimintaa. Aineistona on Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen yhteydessä kerätty Yrittäjyyden Ad hoc -moduuli, johon on yhdistetty tulotietoja Tilastokeskuksesta ja eläkkeen karttumiseen liittyviä tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Aineisto koostuu 1 348 yrittäjästä, joiden YEL-työtulo vuonna 2017 oli vähintään 7 600 euroa ja joilla oli yrittäjän tuloja vähintään 3 000 euroa.

Yrittäjän tuloina huomioitiin sekä yrittäjän itselleen maksamat palkkatulot että yritystoiminnan verotettavat ansiotulot. Vuosittaisen vaihtelun tasaukseksi tuloina käytettiin kolmen vuoden tulojen keskiarvoa. Eläkevakuutuksen tasoa tarkasteltiin aikaisempaa monipuolisemmin yrittäjään, yritykseen, työmotivaatioon, taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvien sekä asuinalueeseen pureutuvien taustatekijöiden suhteen.

Monella yrittäjällä YEL-työtulo jää matalaksi, puolella alle 80 prosenttiin toteutuneista tuloista

Yrittäjän eläketurvan tason määrittävä YEL-työtulo oli vuonna 2017 keskimäärin 25 600 euroa. Matalia YEL-työtuloja on kuitenkin paljon. Joka neljännellä yrittäjällä YEL-työtulo jäi alle 12 600 euron ja puolella yrittäjistä YEL-työtulo oli korkeintaan 20 600 euroa. Vastaavasti joukossa on myös korkeampia YEL-työtuloja. Korkein neljännes oli vähintään 32 800 euron tasolla ja joka kymmenennellä yrittäjällä YEL-työtulo ylitti 49 700 euroa.

Keskimäärin yrittäjän tulot olivat noin 33 000 euroa, mediaani 28 500 euroa. Joka kymmenennellä yrittäjällä keskimääräinen yrittäjän tulo jäi kui-

tenkin korkeintaan noin 11 000 euroon. Jakauman korkeammassa päässä joka kymmenes yrittäjä ylsi vajaan 59 000 euron keskimääräisiin vuosituloihin.

YEL-työtulon ja toteutuneiden yrittäjän tulojen suhteella voidaan tarkastella alija ylivakuuttamista. Puolella yrittäjistä YEL-työtulo on alle 80 prosenttia, neljänneksellä vain vajaa 50 prosenttia toteutuneista tuloista. Yrittäjien joukossa on myös korkeita, ylivakuuttamisesta kertovia suhdelukuja. Kolmanneksella yrittäjistä YEL-työtulo on suurempi kuin heidän toteutuneet tulonsa. Keskiarvolla mitaten yrittäjien YEL-työtulo vastasi toteutuneita tuloja. Joukossa on muutamia erittäin korkeita suhdelukuja, jotka nostavat keskiarvoa.

YEL-työtulon ja yrittäjän toteutuneiden tulojen suhdeluvut olivat keskimääräistä korkeammat naisilla, yli 50-vuotiailla, pienituloisilla ja pitkän yrittäjäuran tehneillä yrittäjillä. Suhdeluvut olivat keskimääräistä korkeampia myös kaupan ja kuljetuksen alalla työskentelevillä yrittäjillä sekä yrittäjillä, joilla oli myös palkansaajauraa. Korkean suhdeluvun taustalla naisilla ja pienituloisilla yrittäjillä oli matalat yrittäjän tulot, muissa ryhmissä korkeammaksi asetettu YEL-työtulo.

Eniten matalia, alivakuuttamiseen viittavia suhdelukuja oli alle 50-vuotiailla yrittäjillä, yli 50-tuntista työviikkoa tekeville, suurituloisilla, töidensä määrän liian suureksi arvioivilla sekä yrittäjillä, joilla ei ollut kertynyt uraa palkansaajana. Matalan suhdeluvun taustalla alle 40-vuotiailla yrittäjillä ja yrittäjillä, joille ei ole kertynyt palkansaajaeläkettä, olivat alhaiset YEL-työtulot. Muissa ryhmissä matalaan suhdelukuun vaikutti se, että vaikka heidän YEL-työtulonsa olivat korkeita, heidän tulonsa olivat selvästi vielä YEL-työtuloja korkeammat.

Yli puolet yrittäjistä kokee maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa, mutta kolme viidestä alivakuuttaa tulojensa perusteella

Tutkimuksen mukaan osalla yrittäjistä eläkevakuuttamisen taso jää matalaksi. Yrittäjistä yli puolet, 57 prosenttia, koki, että he maksavat itselleen riittävää eläketurvaa. Toisin sanottuna reilu 40 prosenttia koki, että he eivät maksa riittävää eläketurvaa. Tuloihin perustuvan mittarin näkökulmasta YEL-työtulo jäi matalaksi vielä useammin. Tutkimuksessa alivakuuttamisen rajana pidettiin sitä, jos YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa pienempi kuin yrittäjän vuositulot. Yrittäjistä kolme viidestä (58 prosenttia) alivakuutti itsensä tämän mittarin perusteella. Päinvastainen, ylivakuuttamiseksi tulkittu tilanne, jossa YEL-työtulo ylitti yrittäjän vuositulot vähintään kymmenellä prosentilla tai 2 400 eurolla, oli joka neljännellä yrittäjällä.

Kyselyssä käsiteltiin myös yrittäjien ilmoittamia syitä sille, miksi ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa. Yleisin syy riittämättömän eläketurvan maksamiselle oli se, että ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua. Kaksi kolmesta yrittäjästä oli tätä mieltä. Seuraavaksi yleisimmät syyt liittyivät eläkejärjestelmään kohdistuvaan epäluottamukseen sekä työskentelyaikkeisiin. Noin puolet yrittäjistä valitsi syyksi riittämättömän eläketurvan maksamiselle epäilyksen, ettei kuitenkaan saisi riittävää eläkettä. Yhtä moni kertoi perusteeksi sen, että aikoo työskennellä eläkkeen rinnalla.

Yksinyrittäjät ja yrittäjät, joilla ei ole yhtiökumppaneita, sekä kokevat maksavansa riittämättömää eläketurvaa että alivakuuttavat

Tutkimuksessa tarkasteltiin mallituksen avulla yrittäjien ominaisuuksia erikseen niillä, jotka kokevat, että eivät maksa itselleen riittävää eläketurvaa ja niillä yrittäjillä, jotka tulojensa perusteella alivakuuttavat. Mallitarkasteluissa tietyt ominaisuudet nousivat esiin molemmissa tapauksissa.

Näkemyksistä, että maksaa riittämättömää eläketurvaa ja tulojen mukaan alivakuuttaminen olivat yleisempiä yksinyrittäjillä ja ilman yhtiökumppania toimivilla yrittäjillä. Tämä tilanne oli yleisempi myös niillä yrittäjillä, joilla oli ollut liikaa töitä viimeisen vuoden aikana ja yritystoiminnassa oli ollut vaikeuksia ja suurimpana vaikeutena oli toimeentulon niukkuus.

Yrittäjillä, jotka kokivat maksavansa riittävästi eläketurvaa ja jotka eivät myöskään tulomittarin mukaan alivakuuttaneet, oli tyypillisesti yhtiökumppaneita, he olivat työnantajayrittäjiä ja tekivät alle 50 tunnin pituisia työviikkoja, töitä ei ollut liikaa ja heillä oli palkansaajauralta kertynyttä eläkettä. Muiden tekijöiden vakioinnin jälkeen sukupuoli ei vaikuttanut ali- ja ylivakuuttamisen yleisyyteen tai näkemykseen riittävän eläketurvan maksamisesta.

Alivakuuttaminen yleisempää nuorilla, heikosti koulutetuilla ja suurituloisilla yrittäjillä, ylivakuuttaminen taas vanhemmilla, korkeasti koulutetuilla ja pienituloisilla yrittäjillä

Tarkasteluissa nousi esiin myös tekijöitä, jotka vaikuttivat vain toiseen eläkevakuuttamisen tason mittareista. Riittämättömää eläketurvaa kokivat maksavansa muita useammin yrittäjät, joilla oli takana yrittäjäuraa vähintään 20 vuotta, joiden taloudellinen tilanne oli epävarma ja jotka asuivat Länsi- tai Pohjois-Suomessa. Nämä tekijät eivät kuitenkaan nousseet merkitseviksi selittäjiksi tulotiedoilla mitatulle alivakuuttamiselle.

Yrittäjän omasta näkemyksestä poiketen alivakuuttaminen tulomittarin perusteella oli yleisempää nuorilla ja perusasteen koulutuksen suorittaneilla. Ylivakuuttaminen oli puolestaan yleisempää vanhemmilla ja korkeasti koulutetuilla yrittäjillä. Yrittäjien tulot heijastuivat ali- ja ylivakuuttamiseen siten, että alivakuuttamisen yleisyys lisääntyi tulojen kasvaessa, kun taas pienituloisilla yrittäjillä ylivakuuttaminen oli yleisempää.

Yrittäjän oma näkemys riittävän eläketurvan maksusta ja tuloihin perustuva tilanne eivät aina käy käsi kädessä

Oma näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta ja tulojen perusteella saatava kuva alivakuuttamisesta vastasivat toisiaan vain hieman yli puolella yrittäjistä. Lopuilla oma näkemys poikkesi tulojen perusteella saatavasta kuvasta. Yksi tekijä oman näkemyksen ja tulojen perusteella saadun kuvan erolle voi liittyä riittävän eläketurvan maksamista koskevan kysymyksen tulkintaan. Kysymyksen voidaan ajatella liittyvän siihen, onko eläketurva riittävällä tasolla tuloihin nähden. Toisaalta kysymyksen voidaan myös tulkita viittaavan siihen, takaako nykyisin maksettava eläketurvan taso riittävän toimeentulon eläkeaikana.

Vajaa kolmannes yrittäjistä koki sekä maksavansa riittämättömää eläketurvaa että alivakuutti. Nämä yrittäjät olivat useammin yksinyrittäjiä, heillä ei ollut yhtiökumppaneita, ja heillä oli korkeammat tulot. Tämän ryhmän yrittäjille oli ominaista myös alle 50 vuoden ikä, yli 20 vuoden yrittäjäura sekä taloudelliseen tilanteeseen liittyvät huolet. He kokivat myös useammin edellisen vuoden työmäärän liian suureksi ja yritystoiminnassa vaikeutena toimeentulon niukkuuden.

Noin 30 prosenttia koki maksavansa riittävästi eläketurvaa eikä myöskään alivakuuttanut. Tyypillisesti nämä yrittäjät olivat yli 50-vuotiaita, työnantajayrittäjiä, heillä oli korkea-asteen koulutus, ja heillä oli yhtiökumppaneita. Tähän ryhmään kuuluvilla yrittäjillä oli tyypillisesti pienet tulot, mutta taloudellinen tilanne yrittäjänä oli vakaa ja turvattu. Heille oli useammin myös kertynyt palkansaajaeläkettä ja he kokivat, ettei töitä ollut liikaa.

Yli 40 prosentilla yrittäjistä oma näkemys eläketurvan riittävydestä ja tulotietojen antama kuva alivakuuttamisesta eivät olleet yhteneväiset. Vajaa kolmannes yrittäjistä kuului ryhmään, jossa koettiin, että eläketurvaa maksetaan riittävästi, mutta tulomittari viittasi alivakuuttamiseen. Tälle ryhmälle tyypillistä oli matalampi koulutustaso, alle 30 vuoden yrittäjäura ja yrittäjäksi omasta halusta ryhtyminen. Ryhmän yrittäjillä oli useammin myös

suuremmat tulot ja he kokivat taloudellisen tilanteensa yrittäjänä vakaaksi ja turvatuksi. Hyvä taloudellinen tilanne voi osin selittää sitä, että karttuvan eläkkeen katsotaan olevan riittävä, vaikka eläketurvan taustalla oleva YEL-työtulo jääkin yrittäjän tuloja pienemmäksi.

Joka seitsemäs yrittäjästä koki maksavansa riittämätöntä eläketurvaa, vaikka ei todellisuudessa alivakuuttanut. Nämä yrittäjät olivat useammin naisia, yksinyrittäjiä, heillä oli matalammat tulot, ja he asuivat Pohjois-Suomessa. Myös tässä ryhmässä taloudellinen tilanne voi selittää ristiriitaa mittareiden välillä. Pienten tulojen vuoksi ehkä koetaan, että karttuva eläketurva ei ole riittävä, vaikka YEL-työtulo vastaakin yrittäjän tuloja.

Päätelmiä

Yrittäjän tulojen käyttö ali- tai ylivakuuttamisen mittarina ei ole ongelmallista, mutta se antaa yhden näkökulman yrittäjien eläketurvan tason tarkasteluun. Tulosten pohjalta näyttää siltä, että tietoa YEL-vakuutuksesta olisi hyvä lisätä erityisesti matalasti koulutettujen ja nuorten yrittäjien keskuudessa. Tietoa tulisi kohdentaa myös yksinyrittäjille ja ilman yhtiökumppaneita toimiville yrittäjille. Näillä ryhmillä YEL-työtulo jää useammin toteutuneita tuloja matalammaksi. Tosin näihin ryhmiin kuuluvat, lukuun ottamatta matalasti koulutettuja, tiedostavat oman tilanteensa varsin hyvin siinä mielessä, että he omankin näkemyksenä mukaan maksavat liian vähäistä eläketurvaa. Välttämättä alivakuuttamisen yleisyys näissä ryhmissä ei siis johdu tiedon puutteesta. Matalasti koulutetut sen sijaan kokevat maksavansa riittävää eläketurvaa, vaikka tuloihin perustuvan mittarin perusteella he alivakuuttavat, eli heillä on väärä käsitys oman eläkevakuuttamisensa tasosta.

SUMMARY

The self-employed often pay low pension insurance contributions, which also affects their social benefits and future pension. In this study we review the level of pension insurance among the self-employed from two different viewpoints. On the one hand, we look at the self-employed persons' subjective perceptions of paying adequate pension contributions and, on the other hand, at under- and overinsurance among the self-employed. To do so we use the ratio of the confirmed income of the self-employed under the Self-employed Persons' Pensions Act (YEL income) and their actual income from self-employment.

In this study, we focus on full-time, active self-employed persons. The data is based on the ad hoc module of self-employment compiled in connection with Statistics Finland's 2017 Labour Force Survey (LFS). We have combined this data with income data from Statistics Finland and pension accrual data from the registers of the Finnish Centre for Pensions. The dataset includes 1,348 self-employed persons whose annual YEL income was at least 7,600 euros and whose income from self-employment was at least 3,000 euros.

The income from self-employment included both the wage income paid by the self-employed to themselves and their taxable earnings from self-employment. To even out annual fluctuation, we used the average income over a period of three years. We examined the level of pension insurance more versatilely than before based on underlying perspectives relating to the self-employed person, their business, work motivation, economic situation, pension insurance and residential region.

For half of the self-employed the YEL income is less than 80% of the actual income

The average YEL income that determines the pension level of the self-employed was 25,600 euros in 2017. However, the YEL income is low for many. For every fourth self-employed person, it was less than 12,600 euros and for half, no more than 20,600 euros. For some, the YEL income was higher. For the highest quarter, it was at least 32,800 euros, and for every tenth self-employed person, more than 49,700 euros.

On average, the annual income from self-employment was around 33,000 euros. The median income was 28,500 euros. However, for every tenth self-employed person, the annual income from self-employment was around 11,000 euros at the most. In the highest end of the distribution, every tenth self-employed person reached an average annual income of slightly less than 59,000 euros.

Under- and overinsurance among the self-employed can be examined using the ratio of YEL income to actual income. For half of the insured, the YEL income was below 80 per cent of the actual income, and for one quarter, it was only slightly less than 50 per cent. The ratios for some of the self-employed are very high, indicating overinsurance. For one third of the self-employed, the YEL income was higher than their actual income from self-employment. When measured in average terms, the YEL income of the self-employed corresponded to their actual income. A few very high ratios are included in the figures. They raise the average value.

The ratios between the YEL income and the actual income of the self-employed were higher than average among the following groups of self-employed persons: women, the over-50-year-olds, low-income self-employed persons and those with a long career in self-employment. The ratios were higher than average also among the self-employed who worked in trade and transportation and those who also had a career as wage earners. Underlying the high ratios for women and low-income self-employed persons was a low actual income from self-employment. For the other groups, a higher YEL income was the cause of the high ratio.

The low ratios, indicating underinsurance, were most common for the under-50-year-old self-employed persons, those working for more than 50 hours a week, those with a high income, those who estimated their workload to be too high, and for self-employed persons who did not have a career as wage earners. Underlying the low ratios of under-40-year-old self-employed persons and self-employed persons who did not have a career as wage earners was a low YEL income. In other groups of self-employed persons, the low ratio was affected by the fact that, although their YEL income was high, their actual income was clearly higher.

More than half of the self-employed feel that they have insured themselves adequately, but three out of five underinsure themselves based on their income

Our study shows that some of the self-employed underinsure themselves. Although more than half (57%) felt that they have insured themselves adequately, an ample 40 per cent felt that they do not contribute to their pension enough. From the point of view of the indicator that is based on actual income, the YEL income was lower even more often. In this study, a self-employed person was considered underinsured if their YEL income was at least 10 per cent (or €2,400) below their actual income. Based on this indicator, more than three out of five (58%) underinsured themselves. The opposite, in which the YEL income exceeded the actual income by at least 10 per cent (or 2,400 euros), was the case for every fourth self-employed person in 2017.

Our study also looked at the reasons for underinsurance stated by the self-employed themselves. The most common reason for taking out insufficient pension insurance is that the self-employed cannot afford to pay higher insurance contributions. Two out of three self-employed were of this opinion. The following most common causes were lack of trust in the pension system and work intentions. About half of the self-employed felt that they underinsured themselves because they suspect that they will not get an adequate pension regardless. Equally many stated that they will work alongside drawing a pension.

Self-employed without employees and self-employed persons without copartners both feel that they pay too little in pension contributions and actually underinsure themselves

In this study we used modelling to examine separately the characteristics of the self-employed who felt that they have not paid high enough pension contributions and those who, based on their income, underinsure themselves. In the modelling, certain characteristics stood out in both cases.

The views of paying insufficient pension contributions and underinsuring based on income were most common among the self-employed without employees and among the self-employed without copartners. This situation was more common also among those self-employed who had too much work in the last year and who had experienced problems in their

businesses, and the largest problem was a tight livelihood. Self-employed persons who felt they paid for an adequate pension and who, according to the income indicator, were not underinsured were typically self-employed people who worked for less than 50 hours a week, who did not have too much work in the last year, who had accrued pension from a career as wage earners or who had copartners. They were also more often self-employed with employees.

Underinsurance more common among young, poorly educated and high-income self-employed persons and overinsurance among older, highly-educated and low-income self-employed persons

The review also revealed factors affecting only one of the two indicators that measure the level of pension insurance. More often than others, the self-employed who lived in western or northern Finland, had a more-than-20-year-long career in self-employment and were in an unstable economic situation felt that they paid inadequate pension contributions. Based on the income indicator, on the other hand, underinsurance was more common among the young and those with a basic education. Overinsurance was more common among the over-30-year-olds and the highly educated. The income of the self-employed was reflected in under- and overinsurance as follows: underinsurance was more common the higher the income, while overinsurance was more common among low-income self-employed persons.

Subjective views and the income-based situation do not always go hand-in-hand

The subjective view of paying adequate pension contributions and the notion of underinsurance based on actual income correspond for only slightly more than half of the self-employed. For the rest, the subjective view deviated from the actual situation. One factor that might underly the difference could relate to the interpretation of the question of paying adequate pension contributions. The question can be thought to relate to whether the pension provision is on an adequate level in relation to one's income. On the other hand, the question may be interpreted to refer to whether the level of the currently paid pension contribution will provide an adequate income in retirement.

Slightly less than one third of the self-employed both felt that they underinsured themselves and actually did so. Most often they were self-employed without employees, they did not have copartners and had a higher income. They were often under 50 years-of-age, had been working as self-employed persons for more than 20 years and were concerned about their economic situation. They also often felt that their workload in the past year was too high and that their business was troubled by a weak livelihood.

Approximately 30 per cent felt they had insured themselves adequately and they were, in fact, not underinsured. Typically, they were above 50 years old, self-employed with employees, had a high educational level and copartners. The self-employed in this group often had a low income but their economic situation as self-employed was stable and secure. They had often also accrued wage-earner's pension and they felt that they had not had too much work.

The subjective view of the pension adequacy for more than 40 per cent of the self-employed and the actual state of underinsurance provided by data on their income did not match. Slightly less than one third of the self-employed belonged to the group who subjectively felt they were paying for an adequate pension but who, based on the income indicator, seemed to be underinsured. Typically these self-employed persons had a lower educational level, had a career in self-employment that spanned less than 30 years and had become self-employed out of their own will. As a rule, they had a high income, and their economic situation as self-employed was stable and secure. The favourable economic situation may partly explain why these self-employed persons felt their accrued pension to be adequate although the underlying YEL income was smaller than their actual income.

Every seventh self-employed person felt that they were paying for an inadequate pension although, in reality, they had not underinsured themselves. Often, these self-employed persons were women, they were self-employed without employees, had a lower income and were living in the north of Finland. Also in this group, the economic situation can explain the contradiction between the indicators. Because of their low income, these self-employed persons may have felt that their pension accrual was inadequate although their YEL income corresponded to their income from self-employment.

Conclusions

Using income from self-employment as an indicator of under- or overinsurance is not unproblematic, but it is one way to look at the pension contribution level of the self-employed. Based on the results, more information on YEL insurance is needed, in particular among the young self-employed and those with a low education. Information should also be targeted at self-employed without employees and self-employed persons who do not have copartners. Their YEL income is often below their actual income from self-employment. On the other hand, those who belong to these groups (apart from those with a low education) are very well aware of their situation since, in their subjective view, they do not pay high enough pension contributions. In other words, underinsurance among these groups is not necessarily due to lack of information. Those with a low educational level, on the other hand, felt that they pay enough in pension contributions although, based on their actual income, they underinsured themselves. In other words, they have an incorrect perception of their pension insurance level.

SISÄLTÖ

1 Johdanto	19
2 Aiempaa tutkimusta yrittäjien eläketurvan tasosta	24
2.1 YEL-työtulon tasoon ja kattavuuteen vaikuttavia tekijöitä	24
2.2 Syitä liian alhaisen tai liian korkean YEL-työtulon takana.....	30
2.3 Tutkimuksen suuntaviivat aiemman tutkimuksen valossa.....	32
3 Aineisto, YEL-työtulot ja yrittäjän tulot	34
3.1 Aineisto ja käytetyt tulokäsitteet	34
3.2 YEL-työtulo, yrittäjän tulot ja niiden suhde	41
3.3 YEL-työtulon, yrittäjän tulojen ja niiden suhteen vaihtelu taustatekijöittäin	44
4 Kuka maksaa mielestään riittävää eläketurvaa ja kuka ei?	55
4.1 Oma käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta tausta- tekijöiden mukaan	55
4.2 Syyt riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla.....	60
4.3 Millaiset yrittäjät eivät mielestään maksa riittävästi eläketurvaa? – mallitarkastelu.....	63
5 Ali- ja ylivakuuttaminen tulojen perusteella	68
5.1 Ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys taustatekijöiden mukaan.....	68
5.2 Millaiset yrittäjät alivakuuttavat ja millaiset yrittäjät ylivakuuttavat? – mallitarkastelu.....	73
6 Yrittäjän oma käsitys eläketurvan tasosta verrattuna rekisteritietojen antamaan kuvaan	79
6.1 Oma käsitys ja alivakuuttaminen rekisteritietojen perusteella ...	80
6.2 Oma käsitys ja alivakuuttaminen – mallitarkastelu	81
7 Lopuksi	87
Lähteet	98

Liitteet	102
Liite 1. Käytetyt muuttajat	102
Liite 2. Riittävän eläketurvan maksamisen ja ali- ja ylivakuuttamisen jakauma aineistossa taustatekijöiden mukaan	104
Liite 3. Syyt, miksi ei maksa riittävää eläketurvaa taustatekijöittäin	110
Liite 4. Ali- ja ylivakuuttaminen Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saaman rekisteriaineiston valossa	116

1 Johdanto

Yrittäjien eläkevakuutus (YEL) on tärkeä osa yrittäjän sosiaaliturvaa. Sen perusteella määräytyy paitsi tuleva eläke, myös muu sosiaaliturva, kuten sairauspäivärahat, vanhempainetuudet ja työttömyysturva. Kuitenkin tutkimustietoa yrittäjien eläkevakuutuksesta on vain vähän. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan yrittäjien eläkevakuutuksen kattavuutta ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa tarkastellaan sekä yrittäjän omaa näkemystä riittävän eläketurvan maksamisesta että tuloihin perustuvan mittarin antamaa kuvaa YEL-työtulon tasosta. Aineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen yhteydessä kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia. Tutkimus kohdistuu yrittäjiin, joilla oli voimassa oleva YEL-vakuutus vuonna 2017, ja joilla YEL-työtulo oli vähintään YEL-työtulon minimin (7 600 euroa) suuruinen.¹ Aineisto sisältää 1 348 yrittäjää.

Yrittäjien eläkevakuutus eroaa luonteeltaan palkansaajien eläkevakuutuksesta. Kuten palkansaajilla, myös yrittäjillä eläkevakuutus on lakisääteinen. Lain mukaan yrittäjän täytyy ottaa YEL-eläkevakuutus, mikäli yrittäjä on 18–68-vuotias, yritystoiminta kestää yhtäjaksoisesti vähintään neljä kuukautta ja työtulo ylittää YEL-vakuutuksen alarajan². Palkansaajilla eläke kertyy ansiotulojen perusteella, mutta yrittäjän eläkevakuutusmaksu ja eläkkeen karttuminen määräytyy YEL-vakuutuksen työtulon perusteella. Eläkelaitos vahvistaa yrittäjän työtulon, mutta yrittäjällä on lain puitteissa mahdollisuus vaikuttaa jonkin verran työtulon tasoon myös itse.³

1 Pelkästään MYEL-vakuutetut yrittäjät jätettiin tarkastelun ulkopuolelle. Maatalousyrittäjien MYEL-vakuutuksen työtulo määräytyy yrittäjän työpanoksen lisäksi myös maatilán pinta-alan perusteella, joten yrittäjän eläketurvan kannalta on perusteltua erotella MYEL- ja YEL-vakuutetut yrittäjät.

2 Alaraja tarkistetaan vuosittain palkkakertoimella. Vuonna 2020 yrittäjän pitää ottaa YEL-vakuutus, jos hänen vuotuinen työtulonsa ylittää 7 958,99 euroa.

3 Yrittäjien eläkevakuutuksen työtulon alaraja on vakuutusvelvollisuuden alaraja. Tätä pienempimuotoiselle yritystoiminnalle on mahdollista ottaa vapaaehtoinen YEL-vakuutus. Toisin kuin palkansaajien eläkevakuutuksessa, yrittäjien eläkevakuutuksen työtulolle on säädetty yläraja. Vuonna 2020 YEL-vakuutuksen saa ottaa korkeintaan 180 750 euron vuotuiselle työtulolle. Erittäin korkeat työtulot ovat kuitenkin harvinaisia. Esimerkiksi vuonna 2017 yli 90 000 euron työtulo oli vain noin 1,2 prosentilla yrittäjistä. Heilläkin työtulon keskiarvo (123 500 euroa) oli selvästi ylärajan alapuolella. (Eläketurvakeskus, Tilastotietokanta.)

Lain mukaan yrittäjän eläkevakuutuksen työtulo tulisi määritellä vastaamaan hänen työpanostaan. Yrittäjillä työpanoksen arvoa vastaavan tulon määrittely on kuitenkin haasteellista. Ohjeiden mukaan vertailukohtana tulisi käyttää ansiota, jonka saman ammattitaidon omaava ulkopuolinen työntekijä saisi palkkana tai korvauksena samasta työmäärästä. Lisäksi työpanoksen arvon määrittelyssä voidaan ottaa huomioon muita seikkoja, kuten yritystoiminnan laajuus mitattuna esimerkiksi liikevaihdolla, viikkotyötunneilla tai yritystoiminnan päätoimisuudella.

Palkansaajilla työpanoksen mittari on helpommin määriteltävissä palkkatulon kautta. Heillä myös työeläkkeen karttuminen perustuu palkkatuloon. Tästä näkökulmasta voidaan ajatella, että yrittäjän yritystoiminnasta ansaitsemat tulot olisivat palkansaajien palkkatuloa vastaava mittari yrittäjän työpanokselle. Toisaalta voidaan myös katsoa, että yrittäjän tuloihin vaikuttavat moninaiset yrityksen talouteen heijastuvat asiat ja ne voivat myös vaihdella vuosittain runsaastikin, vaikka työpanos ei vaihtelisi. Tästä näkökulmasta yrittäjän tulot eivät välttämättä kuvaa yrittäjän työpanosta kovin hyvin.

Käytännössä yrittäjän työpanoksen valvominen on mahdotonta ja työtulo määritellään usein matalaksi. Työtulo voi olla alhainen, koska yrittäjän työpanos on aidosti pieni. Kuitenkin Suomen Yrittäjien vuonna 2017 jäsenilleen tekemässä kyselyssä kaksi kolmesta yrittäjästä ilmoitti YEL-työtulonsa olevan työpanostaan pienempi (Suomen Yrittäjät 2017). Paitsi suhteessa työpanokseen, osa yrittäjistä määrittelee eläkevakuutusmaksun perusteena olevan työtulonsa myös yritystoiminnasta saatuja todellisia tuloja alhaisemmaksi (Hyrkkänen 2009; Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017). Tätä kutsutaan yleisesti alivakuuttamiseksi. Alivakuuttaminen on kansainvälinen ilmiö: se on ongelma niissä maissa, joissa vakuutusmaksujen perusteena on yrittäjien itsensä ilmoittamat työtulot (Knuuti & Vidlund 2006; Spasova ym. 2017; OECD 2019a).

Pieneksi määritelty työtulo heijastuu aikanaan eläkkeen suuruuteen. Yrittäjien eläkkeet ovatkin keskimäärin palkansaajien eläkkeitä matalampia. Kun kaikkien eläkkeensaajien keskieläke vuonna 2014 oli 1 550 euroa, yrittäjätaustaisten kokonaiseläke oli 1 400 euroa (Salonen & Lampi 2015). Vuonna 2018 neljänneksellä yrittäjistä työeläkkeen pohjana oleva työtulo oli silloisen alarajan (7 656,26 euroa) tuntumassa (Minimin mukaan vakuut-

tavien... 2019).⁴ Tällä työtulolla ei saa Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä minkäänlaisia ansiosidonnaisia etuuksia, eikä eläke kartu takuueläketä suuremmaksi. Tästä näkökulmasta katsottuna näin matalalla työtulon tasolla yrittäjä ei saa eläkemaksulleen vastinetta ansiosidonnaisten etuuk-sien tai kasvavan työeläkkeen muodossa.

Tärkeitä YEL-työtulon rajoja yrittäjän sosiaali- ja eläketurvan näkökulmas-ta ovat 12 000 ja 16 000 euroa. Esimerkiksi ansiosidonnaisen sairauspäi-värahan raja oli vuonna 2017 noin 12 000 euroa ja ansiosidonnaisen työt-ömyysturvan raja YEL-työtulolle oli vajaa 12 600 euroa. Toinen merkittävä työtulon raja eläketurvan kannalta on 16 000 euroa. Jos työskentelee koko työuransa tällä YEL-työtulon tasolla, vanhuuseläke jää nykyisen takuueläk-keen tasolle (Suomen Yrittäjät 2017).

Matalaksi jäävä eläketurva voi vaikuttaa mahdollisuuksiin jäädä eläkkeel-le. Vaikka suurin osa yrittäjistä pitää työstään ja haluaa tästä syystä jat-kaa työskentelyä vielä eläkeiän saavutettuaankin, osalla työssä jatkamisen taustalla voivat olla taloudelliset syyt ja eläketurvan riittämättömyys. Kyse-lyssä kymmenesosa suomalaisista yrittäjistä onkin kertonut aikovansa jat-kaa työskentelyä alimman vanhuuseläkeiän jälkeen taloudellisista syistä (Nivalainen & Tenhunen 2019). Myös käytännössä yrittäjät työskentelevät eläkkeen ohella selvästi palkansaajia useammin (Polvinen ym. 2019; Pol-vinen & Kuivalainen 2019). Yhdysvalloissakin yrittäjien oma arvio eläkkeel-le siirtymisestä on työssäkäyviä korkeampi. Osa yrittäjistä jopa arvioi, ettei aio koskaan jäädä eläkkeelle (Gurley-Calvez ym. 2015).

Aiemmissa tutkimuksissa on tullut esiin, että yrittäjän toteutuneet tu-lot ovat lähes aina YEL-työtuloa suuremmat (Hyrkkänen 2009). Siitä, mis-sä määrin YEL-työtulo määritellään matalammiksi tai korkeammiksi todelli-siin tuloihin nähden, on erilaisia tuloksia. Suomen Yrittäjien vuonna 2017 tekemän selvityksen mukaan noin puolet yrittäjistä on määritellyt YEL-työ-tulonsa todellisia tuloja pienemmäksi ja vain joka kymmenennellä YEL-työ-tulo on todellisia tuloja suurempi (Suomen Yrittäjät 2017). Sen sijaan Jär-nefeltin (2011) aiemmaksi ajoittuvan kyselyn mukaan vain 36 prosenttia yrittäjistä alimitoittaa YEL-työtulonsa todellisiin tuloihinsa nähden. Erilai-

4 Myös OECD on kiinnittänyt huomiota yrittäjien eläketurvan tasoon. Useissa maissa yrittäjien eläketurvan kattavuus ei ole yhtä laajaa kuin palkansaajilla. Suomessa yrittäjät ovat palkansaajia vastaavan eläketurvan piirissä, mutta eläkevakuutuksen ottamiseen velvoittava työtulon alaraja on Suomessa kansainvälisesti vertailtuna matala ja sen mukaan vakuuttavien eläketurva jää heikoksi. (OECD 2019a; 2019b.)

set tulokset voivat kuitenkin heijastaa ajallista muutosta YEL-työtulon ja tulojen suhteessa: vuonna 2010 tehdyssä Suomen Yrittäjien kyselyssä noin 35 prosenttia yrittäjistä ilmoitti määritelleensä YEL-työtulonsa todellisia tuloja pienemmäksi. Näin ollen alivakuuttaminen näyttää viime vuosina yleistyneen.

Aikaisempien tutkimusten mukaan YEL-työtulo, yrittäjän tulot ja YEL-vakuutuksen taso suhteessa tuloihin vaihtelevat muun muassa yrittäjän iän, sukupuolen, koulutuksen, parisuhdetilanteen ja toimialan mukaan (Hyrkkänen 2009; Suomen Yrittäjät 2017). Keskimäärin YEL-työtulon mediaanin osuus toteutuneen tulon mediaanista oli 65 prosenttia vuonna 2005 ja 72 prosenttia vuonna 2013. Pääsääntöisesti matalamman tulotason ryhmissä, kuten naisilla, YEL-vakuutuksen taso suhteessa tuloihin on suurempi. Puolestaan niissä ryhmissä, joissa tulotaso on korkeampi, kuten korkeasti koulutetuilla, YEL-vakuutuksen kattavuus on pienempi. (Hyrkkänen 2009; Knuuti & Palomurto 2015.) Poikkeuksen tähän sääntöön näyttävät kuitenkin muodostavan nuoret ja hiljattain aloittaneet yrittäjät: heillä tulotaso on pääosin alhaisempi, ja myös YEL-vakuutuksen taso suhteessa tuloihin on muita ryhmiä matalampi (Hyrkkänen 2009). Toisaalta on myös havaittu, että yrittäjän ikä tai yrittäjyyden kesto eivät juurikaan vaikuta YEL-vakuutuksen kattavuuteen (Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015).

Aikaisemmat tarkastelut YEL-työtulon alimitoittamisesta tuloihin verrattuna ovat olleet lähinnä kuvailevia (Hyrkkänen 2009; Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017). Vain osa on perustunut rekisteritietoon ja näissäkin käytetyt tulokäsitteet ovat eronneet tutkimusten välillä. Esimerkiksi Hyrkkänen (2009) laski yrittäjän tuloiksi sekä palkkatulot että verotettavien yrittäjätulojen ansio- ja pääomatulo-osuuden. Knuuti & Palomurto (2015) puolestaan tarkastelivat verotettavaa yritystoiminnan ansiotuloa. Tarkempaa tutkimustietoa ali- ja ylimitoittamisen laajuudesta tai siitä, millaiset yrittäjät määrittävät työtulonsa liian alhaiseksi tai liian korkeiksi tuloihin nähden ja miksi he tekevät näin, ei juurikaan ole. Taustalla voi vaikuttaa paitsi yrittäjien ikä ja koulutustausta, myös työmotivaatioon, työn kuormitukseen ja yritystoiminnan hankaluuksiin sekä yrityksen taloudelliseen tilanteeseen liittyviä tekijöitä.

Tässä tutkimuksessa alivakuuttavien yrittäjien ominaisuuksia tarkastellaan kahdella tavalla. Ensimmäinen tarkastelu perustuu yrittäjien **omaan käsitykseen siitä, maksavatko he itselleen riittävää eläketurvaa**. Eläketurvan riittävyttä koskeva kysymys voidaan käsittää ainakin kahdella tavalla. Ensimmäiseksi kysymyksen voidaan tulkita koskevan sitä, maksaako yrittä-

jä itselleen riittävää eläketurvaa tuloihinsa nähden. Toinen tulkinta kysymykselle ei liity YEL-työtulon ja todellisten tulojen suhteeseen, vaan eläketurvan riittävyyteen yleensä. Kysymyksen voidaan käsittää koskevan sitä, maksaako yrittäjä itselleen riittävää eläketurvaa eläkeajan toimeentulon turvaamiseksi. Omaan käsitykseen liittyen voidaan myös tarkastella yrittäjien kertomia syitä sille, miksi he mielestään maksavat riittämättömää eläketurvaa itselleen.

Toinen tarkastelu perustuu **YEL-työtulon ja yrittäjän palkka- ja yrittäjätulojen vertailuun**. Yrittäjän tulojen käyttö YEL-työtulon sopivan tason mittarina ei ole ongelmatonta, mutta se antaa yhden näkökulman yrittäjien eläketurvan tason tarkasteluun. YEL-työtulo perustuu Eläketurvakeskuksen rekisteritietoihin. Yrittäjän tuloja koskevat tiedot perustuvat tulo- ja verorekistereihin. Tuloina käytetään sekä yrittäjän itselleen maksamia palkkatuloja että yritystoiminnan verotettavia ansiotuloja. Tulotietojen vertailulla voidaan tarkastella objektiivisemmin siitä, mikä on ali- ja ylivakuuttamisen mitta-kaava ja millaiset yrittäjät todella maksavat tuloihinsa nähden liian pientä tai liian suurta eläkevakuutusmaksua.

Tässä raportissa kutsumme yrittäjiä, jotka ovat määritelleet YEL-työtulonsa yritystoiminnasta saamiaan tuloja pienemmäksi **alivakuuttaviksi** yrittäjiksi. Niitä, joiden YEL-työtulo on yritystoiminnan tuloja suurempi, kutsumme **ylivakuuttaviksi** yrittäjiksi. YEL-työtulon ja yritystoiminnan tulojen suhdetta ei ole aikaisemmin tällä tarkkuudella tutkittu rekistereistä saatujen tietojen perusteella.

Tutkimus rakentuu siten, että toisessa luvussa käsitellään aiempaa kirjallisuutta yrittäjien eläkevakuuttamisen tasosta ja siihen vaikuttavista taustatekijöistä Suomessa ja kansainvälisesti. Kolmannessa luvussa esitellään aineisto, käytetyt taustamuuttujat sekä YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen jakaumat. Neljännessä luvussa tarkastellaan yrittäjien omaa käsitystä siitä, maksavatko he itselleen riittävää eläketurvaa sekä syitä riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla. Viides luku keskittyy ali- ja ylivakuuttamiseen YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen näkökulmasta. Taustatekijöitä sekä yrittäjien subjektiiviselle käsitykselle riittävän eläketurvan maksamisesta että tulotietojen antamalle mittarille tarkastellaan kuvailevan analyysin lisäksi myös ekonometrisen mallinnuksen kautta. Kuudennessa luvussa vertaillaan yrittäjien omaa käsitystä rekistereistä saatujen tulotietojen antamaan kuvaan. Seitsemännessä luvussa on yhteenveto ja keskustelua tuloksista.

2 Aiempaa tutkimusta yrittäjien eläketurvan tasosta

Monissa maissa yrittäjien eläkeikaan varautuminen on suurelta osin vapaaehtoisen eläkesäästämisen varassa (Fachinger & Frankus 2017). Yrittäjien eläkeikaan varautumisen yhteydessä nousee usein esiin näkökulma, että eläkesäästöt voidaan nähdä vaihtoehdoksi sijoituksille esimerkiksi omaan yritykseen tai muihin säästämistuotteisiin (Gurley-Calvez ym. 2015; Joulfaian 2018). Tämä näkökulma ei kuitenkaan huomioi suomalaiseen YEL-eläkejärjestelmään kuuluvaa pakollisuutta, eläkkeen vakuutusominaisuutta tai eläkemaksujen vaikutusta muuhun sosiaaliturvaan. Tästä syystä seuraavaksi käydään läpi työtulon tasoon ja kattavuuteen sekä eläketurvan riittävyyteen vaikuttavia tekijöitä lähinnä Suomea ja YEL-vakuuttamista koskevan aikaisemman tutkimuksen perusteella.

2.1 YEL-työtulon tasoon ja kattavuuteen vaikuttavia tekijöitä

Yrittäjien työtulon vastaavuudesta todellisiin tuloihin, eli ali- tai ylivakuuttamisesta, ei juurikaan ole aikaisempaa tutkimusta. Kansainvälisissä tutkimuksissa on tutkittu lähinnä yrittäjien vapaaehtoista eläkesäästämistä tai heidän käsitystä eläketurvansa riittävyydestä sekä tekijöitä näiden taustalla (mm. Joulfaian 2018; Hershey ym. 2017). Aikaisemmat suomalaiset tarkastelut ovat lähinnä kuvailevia ja vain osa on käyttänyt analyyseissä rekisteritietoon pohjautuvia YEL-työtuloja ja yrittäjän tuloja (Hyrkkänen 2009; Järnefelt 2011; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017). Aiemmissä tutkimuksissa on myös tutkittu eri tekijöiden yhteyttä eläketurvan riittävyyteen tai YEL-työtulon tasoon melko suppeasti, tarkastelemalla vain muutamia tekijöitä.

Tässä tutkimuksessa aikaisempien tutkimusten näkökulmaa laajennetaan ja yrittäjiin ja yritykseen liittyviä tekijöitä tarkastellaan monipuolisesti. Tarkasteltavat tekijät jaotellaan yrittäjän ominaisuuksia kuvaaviin perustautatekijöihin, yritysmuotoon ja yritykseen liittyviin tekijöihin, työmotivaatioon liittyviin tekijöihin ja taloudelliseen tilanteeseen tai eläkevakuutukseen liittyviin tekijöihin. Kunkin tekijän oletetaan olevan yhteydessä eläkevakuutuksen tasoon tavoilla, joita on kuvattu tarkemmin seuraavaksi.

Perustaustatekijät

Aikaisemmista tarkasteluista tiedetään, että sukupuolella, iällä ja koulutuksella on vaikutusta YEL-työtulon tasoon. Naisten tulot ovat yleisesti miesten tuloja pienempiä, ja heillä työtulo onkin miehiä alhaisempi. Yhtäältä taustalla on sukupuolten välinen tuloero ja toisaalta ammatillinen segregaatio: naiset työskentelevät eri aloilla kuin miehet. Naisille ja naisyrittäjille tyypillistä on työskentely palvelualoilla ja miehille taas työskentely teollisuudessa, rakentamisessa ja kuljetusaloilla. (Hyrkkänen 2009.)

Toisaalta naisilla YEL-työtulojen suhde toteutuneeseen tuloon on miehiä suurempi. Naisista noin 40 prosenttia on määritellyt YEL-työtulonsa todellisia tuloja pienemmäksi, kun miehillä vastaava osuus on yli puolet. Vastaavasti naiset maksavat useammin tuloihinsa nähden liian suurta vakuutusmaksua: liki joka viides naisyrittäjästä oli asettanut YEL-työtulonsa todellisia tuloja korkeammaksi, miehistä vain harvempi kuin joka kymmenes. (Suomen Yrittäjät 2017.) Ilmiön taustalla voi olla esimerkiksi miesten ja naisten erilainen suhtautuminen riskiin. Kansainvälisten tulosten mukaan naiset ottavat miehiä vähemmän riskejä ja ovat miehiä konservatiivisempia (Bajtelsmit & Bernasek 1997).

Erityisesti nuorilla YEL-työtulon valintaan voi vaikuttaa se, että eläke aika tuntuu kaukaiselta, ja rahat käytetään mieluummin nykyiseen kulutukseen (esim. Sanchez-Chaves 2008). Onkin havaittu, että nuorten työtulot ovat vanhempia yrittäjiä matalammat ja nuorilla myös YEL-työtulon osuus todellisista tuloista on pienempi kuin vanhemmilla yrittäjillä (Hyrkkänen 2009; Knuuti & Palomurto 2015; Suomen Yrittäjät 2017). Suomen Yrittäjien (2017) kyselyn mukaan kaksi kolmesta alle 35-vuotiaasta yrittäjästä on määritellyt YEL-työtulonsa todellisia tuloja pienemmäksi, kun vastaava osuus kaikilla yrittäjillä oli noin puolet. Sen sijaan Järnefelt (2011) ei havainnut alivakuuttamisen juurikaan vaihtelevan yrittäjän iän mukaan. Ylivakuuttaminen sen sijaan oli nuorilla muita yleisempää. Kansainvälisesti on havaittu, että eläkesäästäminen lisääntyy iän myötä (Aviva & Royal London 2019).

Korkeasti koulutetuilla sekä toteutunut työtulo että YEL-työtulo ovat selvästi alemmin koulutettuja korkeampia. Toisaalta korkeasti koulutetuilla YEL-työtulon suhde toteutuneisiin tuloihin on muita koulutustasoja matalampi. (Hyrkkänen 2009; Knuuti & Palomurto 2015.) Kansainvälisesti on havaittu, että koulutus ei vaikuta eläkesäästämiseen tai eläketurvan riittävyteen (Hershey ym. 2017). Nämä tulokset ovat hieman ristiriidassa kansainvälis-

ten koulutusta, talouslukutaitoa ja eläkeaikaan varautumista koskevien tulosten kanssa. Niiden mukaan korkeammin koulutetuilla talouslukutaito ja sen myötä myös tiedot sosiaaliturvaan liittyvistä asioista ovat parempia, millä on havaittu olevan positiivinen vaikutus eläketurvan riittävyyteen (Lusardi & Mitchell 2007; Hershey ym. 2017).

Yrittäjän terveydentila tai työkyky voivat vaikuttaa eläkevakuutuksen tasoon. Esimerkiksi rajalliset resurssit, kuten heikko terveys, voivat johtaa virhearvioihin säästämiskäyttäytymisessä (Knoll 2010). Vaikutuksen suunta ei kuitenkaan ole selvä. Toisaalta heikommaksi työkykynsä kokevat voivat kokea tarpeellisena vakuuttaa itseään riittävästi mahdollisen sairastumisen varalle. Toisaalta taas heikomman terveyden omaaville yritystoiminta ja asioiden hoito voi tuntua raskaalta ja seurauksena eläkevakuutuksen tasoon ei ehkä jakseta kiinnittää tarpeeksi huomiota. Heikompi terveys liittyy usein myös heikompaan sosioekonomiseen asemaan, kuten koulutukseen, jolloin eläkevakuutuksen alhaisuuden syynä voi olla myös tiedon puute.

YEL-työtulo ja sen suhde toteutuneeseen tuloon vaihtelevat myös siviilisäädyn mukaan. Naimisissa olevilla on suuremmat toteutuneet työtulot ja myös YEL-työtulo suhteessa toteutuneeseen on heillä suurempi kuin naimattomilla (Hyrkkänen 2009). Myös kansainvälisissä tutkimuksissa naimisissa olevien on huomattu useammin osallistuvan eläkevakuutusohjelmaan (Joulfaian 2018).

Yritysmuotoon ja yritykseen liittyvät tekijät

Yrittäjät ovat keskenään hyvin erilaisia. Yksi jakava tekijä on se, onko yrittäjällä palkattua työvoimaa vai onko hän yksinyrittäjä. Kansainvälisesti on havaittu, että työnantajayrittäjät säästävät eläkkeeseen yksinyrittäjiä useammin (Aviva & Royal London 2019). Suomessa työnantajayrittäjät maksavat mielestään itselleen riittävää eläketurvaa yksinyrittäjiä useammin (Sutela & Pärnänen 2018). Lisäksi yksinyrittäjät aikovat työnantajayrittäjiä useammin jatkaa työssä eläkeiän jälkeen siksi, että ei ole taloudellisesti mahdollista jäädä eläkkeelle (Nivalainen & Tenhunen 2019). Myös tämä viittaisi siihen, että yksinyrittäjillä voi olla taipumusta alivakuuttaa muita useammin.

Myös yhtiökumppaneiden olemassaolo voi vaikuttaa YEL-työtulon ja todellisten tulojen vastaavuuteen. Se, että toiminnassa on mukana myös muita yrittäjän itsensä lisäksi, voi tuoda vastuullisuutta YEL-työtulon asettamiseen. Täten yhtiökumppaneiden olemassaolo lisäisi yritystoiminnan to-

dellisten tulojen ja YEL-työtulon vastaavuutta. Aikaisempaa tutkimustietoa asiasta ei ole.

Yrityksen toimiala heijastuu myös YEL-vakuutuksen tasoon ja kattavuuteen. Sekä toteutuneet yrittäjän tulot että YEL-työtulo ovat korkeimmat kuljetuksessa, liike-elämän palveluissa ja terveys- ja sosiaalipalveluissa. Tämä heijastaa osin yrittäjien koulutustasoa; liike-elämän palveluissa ja terveys- ja sosiaalipalveluissa työskentelevillä yrittäjillä on muita korkeampi koulutus. Kuitenkin erityisesti liike-elämän palveluissa, mutta myös terveys- ja sosiaalipalveluissa, YEL-työtulon osuus toteutuneesta tulosta on keskimääräistä matalampi. Sen sijaan kaupan ja henkilökohtaisten palvelujen aloilla YEL-työtulon osuus toteutuneesta tulosta on selvästi keskimääräistä korkeampi. Erityisesti henkilökohtaisissa palveluissa tämän taustalla on se, että toteutuneet tulot ovat selvästi muita toimialoja matalammat. (Hyrkkänen 2009; Knuuti & Palomurto 2015.)

Työmotivaatioon liittyvät tekijät

Monet yrittäjät ovat erittäin motivoituneita työstään ja työllä on keskeinen rooli heidän elämässään. Yrittäjien onkin todettu tekevän keskimäärin pidempiä työviikkoja kuin palkansaajien (Hochguertel 2015; Nivalainen & Tenhunen 2019). Pitkät työviikot voivat heijastella positiivisessa mielessä työn mielekkyyttä ja sen merkitystä elämässä, mutta myös yrityksen tai yrittäjän omaan taloudelliseen tilanteeseen liittyvää välttämättömyyttä. Osa yrittäjistä kokeekin joutuvansa venyttämään työpäiviään ja laiminlyömään kotiasioita työn vuoksi (Nivalainen & Tenhunen 2019).

On havaittu, että pitempää työviikkoa tekevistä suuremmalla osalla YEL-työtulo on korkeampi, kun taas lyhyttä työviikkoa tekevillä YEL-työtulo jää selvästi useammin matalaksi (Suomen Yrittäjät 2017). Tämä on varsin luontevaa, mutta työviikon pituuden vaikutusta vakuutuksen kattavuuteen on kuitenkin vaikea arvioida. Myös tyytyväisyys työhön ja innostuneisuus työstä voivat heijastua YEL-työtulon suuruuteen. Mikäli yrittäjä on innostunut työstään ja tyytyväinen työhönsä, hänelle voi olla tärkeämpää vakuuttaa oma työpanoksensa asianmukaisesti. Aikaisempaa tutkimustietoa asiasta ei kuitenkaan ole.

Myös yrittäjäksi ryhtymisen syiden on havaittu vaikuttavan eläketurvan tasoon. Ne, jotka ovat aloittaneet yrittäjyyden omasta halustaan esimerkiksi näkemänsä mahdollisuuden vuoksi, ovat paremmin varautuneita eläkeiän kuin ne, joille yrittäjäksi ryhtyminen on ollut pakon sanelemaa

(Hershey ym. 2017). Näin ollen voidaan olettaa, että alivakuuttaminen olisi yleisempää niiden joukossa, jotka ovat aloittaneet yrittäjyyden olosuhteiden pakottamana.

Yrittäjät myös kohtaavat työssään erilaisia hankaluuksia. Asiakkaat eivät välttämättä maksa työstä sovitusti ja ajallaan, yrittäjä voi kokea yrittäjyyteen liittyvän byrokratian kohtuuttomaksi tai toimeentulo voi olla ajoittain niukkaa. Muita yrittäjätöiden hankaluuksia voi olla se, ettei pysty hinnoitteluun työtä tai tuotetta kunnollisesti, rahoituksen saaminen on hankalaa, tai yrittäjällä voi olla jaksoja, jolloin ei ole lainkaan asiakkaita tai toimeksiantoja. Koetut hankaluudet voivat osaltaan vaikuttaa siihen, millaista YEL-työtuloa yrittäjä maksaa. Erityisesti jos hankaluudet liittyvät rahavirtoihin, tämä voi heijastua YEL-vakuutuksen tasoa laskevasti. Aikaisempaa tutkimustietoa aiheesta ei ole.

Yrittäjätoiminnan luonteesta johtuen yrittäjän työmäärä voi vaihdella paljonkin tuotteen tai palvelun kysynnän mukaan. Jos yrityksellä on hiljaisempi vaihe, yrittäjä voi kokea, että töitä on liian vähän. Jos yrityksellä menee hyvin, yrittäjä voi kokea, että aika ei riitä kaikkeen ja työtä on liikaa. Voidaan ajatella, että jos yrittäjä kokee töitä olevan liikaa, yritys on kasvuvaiheessa ja tästä näkökulmasta YEL-työtulo voi olla heikommin mitoitettu yritystoiminnan todellisiin tuloihin nähden. Aikaisempaa tutkimustietoa aiheesta ei ole.

Taloudelliset tai eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Merkittävä YEL-työtulon valintaan vaikuttava tekijä on oletettavasti yrittäjän todelliset tulot. Pitäisi olla luontevaa, että niillä, joilla tulot ovat suuremmat, myös eläkevakuutukseen säästetty summa olisi suurempi. Kansainvälisistä tutkimuksista tiedetään, että vapaaehtoista eläketurvaa maksavien yrittäjätulot ja varallisuus ovat korkeampia (Joulfaian 2018) ja myös eläketurvan riittävyys on parempi niillä yrittäjillä, joilla on korkeammat tulot (Hershey ym. 2017). Lisäksi kansainvälisesti on havaittu, että eläkesäästäminen lisääntyy tulojen myötä (Aviva & Royal London 2019). Myös Suomessa YEL-työtulo näyttäisi olevan korkeampi niillä, joilla yrittäjätulot ovat korkeammat. Kuitenkin samalla ryhmällä YEL-työtulon kattavuus on keskimääräistä matalampi, eli heillä alivakuuttaminen on yleisempää (Hyrkkänen 2009).

Myös yrittäjyyden kesto vaikuttaa työtulon suuruuteen. Alkuvaiheessa yritystoiminta voi olla epävarmaa ja YEL-työtulo voidaan määrittellä varovai-

suussyistä alakanttiin. Aloittavan yrittäjän vakuutusmaksualennuksella⁵ pyritään kannustamaan siihen, että yrittäjä ottaisi heti alusta alkaen oikein mitoitettun YEL-työtulon. Tästä huolimatta aloittelevat yrittäjät määrittävät YEL-työtulonsa usein alhaiseksi; YEL-työtulot tapaavat nousta yritystoiminnan keston myötä. Osin taustalla voi olla se, että yritystoiminnan laajuus kasvaa yritystoiminnan keston myötä. Tämä ei kuitenkaan selitä eroa kokonaan, sillä myös YEL-työtulon osuus toteutuneesta työtulosta nousee yrityksen iän myötä. (Hyrkkänen 2009; Suomen Yrittäjät 2017.)

Toisaalta päinvastaisiakin tuloksia on saatu. Järnefelt (2011) havaitsi, että mitä pidempään on toimittu yrittäjänä, sitä yleisempää alivakuuttaminen on ja sitä harvinaisempaa ylivakuuttaminen on. Ylivakuuttaminen ja työtulon vastaavuus todellisiin tuloihin nähden oli puolestaan yleisempää hiltaintain aloittaneilla yrittäjillä (Järnefelt 2011). Ilmiön taustalla voi olla se, että vaikka YEL-työtuloa korotetaan indeksin perusteella vuosittain, korotus YEL-työtuloon voi jäädä tekemättä yritystoiminnan laajentuessa ja oman työpanoksen noustessa. Toisaalta Knuuti & Palomurto (2015) eivät havainneet yritystoiminnan kestolla kovinkaan suurta merkitystä työtulon ja ansiotulon suhteeseen.

Suurella osalla yrittäjistä on takana työskentelyä työntekijänä toisen palveluksessa, esimerkiksi Suomen Yrittäjien (2017) kyselyssä yli puolella yrittäjistä oli vähintään kymmenen vuotta palkansaajauraa. Aikaisemmasta palkansaajatyöstä kertynyt eläke voi vaikuttaa YEL-työtulon tasoon. Palkansaajatyöstä voidaan esimerkiksi ajatella kertyneen eläkettä jo niin paljon, että YEL-työtulon voi määrittää matalammaksi. Haapalan (2012) tutkimuksessa osa myöhemmällä iällä yrittäjiksi siirtyneistä vastaajista, jotka olivat kerryttäneet itselleen palkkatyövuosinaan korkeankin eläkkeen, eivät katsooneet YEL-työeläkkeen tuovan heille enää lisäarvoa. He sijoittivat mieluummin esimerkiksi rahastoihin. (Haapala 2012.)

Toisaalta taustalla oleva tieto palkansaajana ansaitusta tulosta ja tästä kertyneestä eläkkeestä voi myös tuoda realistisuutta YEL-työtulon asettamiseen. Tästä syystä niillä, joille on kertynyt palkansaajaeläkettä, YEL-työtulo voi vastata paremmin todellisia työtuloja. Asiasta ei ole aiempaa tutkimustietoa. On kuitenkin havaittu, että ne, joille on kertynyt palkansaajaeläkettä, arvioivat yleisesti eläketurvan riittävyytensä muita paremmaksi (Hershey ym. 2017).

5 Aloittava yrittäjä saa 22 prosentin alennuksen YEL-maksuista yritystoiminnan 48 ensimmäisen kuukauden ajalta. (Ennen vuotta 2013 aloittaneille alennus oli 25 prosenttia.)

Talous- ja eläkeasioiden tietämyksellä on havaittu olevan merkittävä vaikutus eläkesäästämispäätöksiin ja eläketurvan riittävyyteen (esim. Lusardi & Mitchell 2017; Hershey 2017). Tämä näyttää pitävän paikkansa myös yrittäjien kohdalla. Ne, jotka kokevat omaavansa riittävästi tietoa yrittäjien sosiaaliturvasta, alivakuuttavat harvemmin kuin ne, jotka kokevat tietonsa puutteellisiksi (Järnefelt 2011). Näyttää siltä, että yrittäjät tietävät teoreettisella tasolla eläkevakuutuksesta ja sen hyödyistä, mutta eivät osaa soveltaa tietojaan käytäntöön. Kysyttäessä yrittäjiltä, olisivatko he halukkaita tietämään enemmän omasta sosiaaliturvastaan, suurin osa oli kiinnostunut tietämään enemmän. (Haapala 2012.)

Tulot eivät yksin kuvaa yrityksen taloudellista tilannetta, vaan myös taloudellisen tilanteen epävarmuus voi heijastua YEL-vakuutuksen tasoon ja kattavuuteen. Jos yrityksen taloudellinen tilanne on epävarma, käytettävissä olevia tuloja voi olla vähemmän ja tästä syystä yrittäjä voi pyrkiä tinkimään kuluista, jotka hän kokee ylimääräisiksi. Epävarmojen talousnäkymien tilanteessa myös varovaisuus voi kannustaa siihen, ettei sitoudu korkeimpiin eläkevakuutusmaksuihin silloinkaan, kun tilanne näyttää väliaikaisesti paremmalta. Nämä puolestaan voivat käytännössä näkyä alhaisempana YEL-työtulona. Aikaisempaa tutkimustietoa aiheesta ei ole.

2.2 Syitä liian alhaisen tai liian korkean YEL-työtulon takana

Alivakuuttamisen syitä on tutkittu vain vähän. On kuitenkin monia syitä, miksi työtulo voi olla liian matala. Yrittäjä voi kokea eläkemaksut kohtuuttoman suureksi menoeräksi, etenkin jos yritys on vasta tulossa markkinoille tai yritystoiminnan tulevaisuus on epävarma. Yrittäjä voi myös arvioida työtulonsa liian alhaiseksi vakuutuksen alkaessa eikä korota työtuloaan toiminnan laajetessa, tai on myös mahdollista, että yrittäjä suunnitelmallisesti alivakuuttaa itsensä.

Myös epäluottamus eläkejärjestelmään voi heijastua alivakuuttamisena. Yleisesti ottaen yrittäjät suhtautuvat YEL-järjestelmään kriittisesti. Suomen Yrittäjien vuonna 2017 tekemän kyselyn mukaan neljä viidestä yrittäjästä on sitä mieltä, että eläkevakuutusmaksu on kohtuuttoman korkea sen taakamiin etuuksiin verrattuna (Suomen Yrittäjät 2017). Noin kolme neljästä yrittäjästä on sitä mieltä, ettei tule saamaan eläkemaksuja vastaavaa eläkettä. Kolme neljästä on myös sitä mieltä, että he saisivat paremman vanhuuden turvan sijoittamalla YEL-järjestelmään käyttämänsä rahat itse.

Aiemman tutkimuksen mukaan alivakuuttamisen syynä ovat yleisimmin tuloihin nähden liian suuriksi koetut vakuutusmaksut ja epäluottamus eläkejärjestelmään. Puolet yrittäjistä koki vakuutusmaksut liian suuriksi ja kaksi viidestä ei luottanut eläkejärjestelmään. (Järnefelt 2011.) Suomen Yrittäjien kyselyissä epäluottamusta eläkejärjestelmään tunsivat peräti 50–60 prosenttia vastaajista (Suomen Yrittäjät 2017; 2020). Eläkevakuutus koetaan pakollisena yritystoiminnan kuluna enemmän kuin osana yrittäjän sosiaaliturvaa. Vakuutusmaksu koettiin kalliiksi menoeräksi, jota ei ollut halua tai varaa maksaa täysimääräisenä. Vallalla on myös yleinen käsitys siitä, että yrittäjän sosiaaliturva on palkansaajia heikompi. (Haapala 2012.)

YEL-vakuutuksen kalleuden ja eläkejärjestelmää kohtaan tunnetun epäluottamuksen seurauksena eläkeajan toimeentuloa täydennetään usein yksityisellä eläkevakuutuksella tai sijoitustoiminnalla. Vain joka viides yrittäjästä on jättänyt eläkeikään varautumisen pelkästään YEL-vakuutuksen varaan. Sijoitustoimintaa vanhuuseläkettä silmällä pitäen harjoittaa tutkimuksesta riippuen 40–50 prosenttia yrittäjistä. On myös arvioitu, että noin 30–50 prosentilla yrittäjistä on vapaaehtoinen eläkevakuutus. Joka kolmas pistää rahaa säästöön. Osalla on myös mielessä yrityksen myynti eläkeajan toimeentulon turvaamiseksi, tutkimuksesta riippuen noin 20–30 prosenttia kertoo pitäneensä yrityksensä myyntikuntoisena tätä tavoitetta silmällä pitäen. (Hyrkkänen 2004; Järnefelt 2011; Suomen Yrittäjät 2017; Suomen Yrittäjät 2020.)

Eräs alivakuuttamisen syistä on myös se, että tulot ovat kasvaneet, mutta vakuutusta ei ole päivitetty. Noin joka neljännellä tulot olivat kasvaneet YEL-työtulon määrittelyhetkestä. Vain muutama prosentti kertoi arvioineensa yritystoiminnan tulot väärin alun perin vakuutusta ottaessa. (Järnefelt 2011.) Koska työtulon väärinarviointia tapahtuu vain vähän, tästä voidaan päätellä, että usein alivakuuttaminen on tietoinen valinta. Alivakuuttamisen seurauksia ei välttämättä työtulon valinnan hetkellä ajatella. Tämä pätee erityisesti yritystoimintaa aloitettaessa. Tällöin useasti koetaan, että kuluja on paljon ennen kuin yritystoiminta on edes kunnolla käynnistynyt, joten ensimmäisen vuoden työtulo arvioidaan mahdollisimman pieneksi (Haapala 2012).

Naiset kokevat miehiä useammin vakuutusmaksun liian suureksi tulotasoleen, samoin nuoret yrittäjät. Näissä ryhmissä myös epäluottamus eläkejärjestelmään on muita suurempaa. Sen sijaan eläkeasioihin liittyvät tietonsa riittäviksi kokevat ovat harvemmin sitä mieltä, että vakuutusmaksu on liian suuri. Tässä ryhmässä myös työtulojen väärinarviointi on harvinaisempaa ja

luottamus eläkejärjestelmään on suurempaa. (Järnefelt 2011; Suomen Yrittäjät 2017; Suomen Yrittäjät 2020.)

Suomen Yrittäjien kyselyiden (2010; 2017) mukaan pieni osa, noin joka kymmenes, yrittäjistä määrittää YEL-työtulonsa liian suuriksi todellisiin tuloihin nähden. Valtaosalla taustalla on halu riittävän eläketurvan hankkimiseen. Kaksi viidestä ylivakuuttaa muun sosiaaliturvan riittävyyden vuoksi. Joka viidennellä ylivakuuttamisen syynä oli se, että tulot olivat laskeneet YEL-työtulon määrityshetkestä. Noin joka kymmenes oli tarkoituksella määritellyt YEL-työtulonsa liian suuriksi päästäkseen pakollisen YEL-vakuutuksen piiriin. Myös aloittavan yrittäjän saama alennus vakuutusmaksusta oli osalla ylivakuuttamisen taustalla.

2.3 Tutkimuksen suuntaviivat aiemman tutkimuksen valossa

Yrittäjät ovat moninainen joukko, ja tästä syystä heidän eläkevakuutuksensa tasoon ja kattavuuteen voivat vaikuttaa monet eri tekijät. Kuten edellä kuvattiin, taustalla voivat vaikuttaa paitsi yrittäjien henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten sukupuoli, ikä, koulutustausta ja siviilisääty, myös yrityksen toimiala, yritystoiminnan kesto ja yrittäjän toteutuneet tulot. Yleisesti on havaittu, että naisilla ja naimisissa olevilla YEL-vakuutus vastaa miehiä ja naimattomia paremmin yritystoiminnan tuloja. On myös todettu, että korkeasti koulutetuilla ja suurempituloisilla yrittäjillä YEL-työtulo vastaa heikommin toteutuneita tuloja. Iän ja yritystoiminnan keston suhteen on saatu ristiriitaisia tuloksia. Osa tutkimuksista on havainnut näiden tekijöiden ja eläkevakuutuksen kattavuuden välillä positiivisen yhteyden, osa taas on tullut siihen tulokseen, että nämä tekijät eivät juurikaan vaikuta vakuutuksen kattavuuteen. Lisäksi tietoisuuden sosiaaliturvasta on todettu vaikuttavan vakuuttamisen kattavuuteen positiivisesti.

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi on kuitenkin lukuisia muitakin tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa eläkevakuutuksen tasoon ja kattavuuteen, mutta jotka ovat jääneet aikaisemmissa tutkimuksissa huomiotta. Osa näistä tekijöistä liittyy yritysmuotoon, kuten siihen, onko yrittäjällä yhtiökumppaneita vai työskenteleekö hän yksin. Osa tekijöistä taas liittyy työmotivaatioon, jolla itsessään voi olla vaikutusta eläkevakuutuksen kattavuuteen. Työmotivaatioon liittyy esimerkiksi työviikon pituus, joka voi heijastaa paitsi työn imua myös työn kuormittavuutta. Muita työmotivaatiota kuvaavia tekijöitä ovat työtyytyväisyys ja innostuneisuus työstä, joiden voidaan olet-

taa heijastuvan vakuutuksen kattavuuteen myönteisesti, mikäli ne vaikuttavat lainkaan. Työmotivaatioon vaikuttaviksi tekijöiksi voidaan lukea myös erilaiset yrittäjän yritystoiminnassa kohtaamat hankaluudet sekä yrittäjän kokemus omasta työmäärästään. Hankaluuksien tai liialliseksi koetun työmäärän voidaan olettaa heijastuvan vakuutuksen kattavuuteen kielteisesti, mikäli ne vaikuttavat lainkaan.

Monella yrittäjällä on taustalla uraa palkansaajana ja palkansaajatyöstä kertynyttä eläkettä. Palkkatyön eläkekertymä voi vaikuttaa negatiivisesti YEL-työtulon tasoon, mutta toisaalta tieto palkansaaja-ajan palkkatasosta voi auttaa asettamaan eläkevakuutuksen oikealle tasolle. Myös taloudellisen tilanteen epävarmuus voi vaikuttaa eläkevakuutuksen kattavuuteen siten, että tulevaisuuteen liittyvän epävarmuuden takia eläkevakuutukseen säästetty summa voidaan asettaa alakanttiin.

Tässä raportissa tarkastellaan yrittäjien eläkevakuutuksen tasoa ja kattavuutta monipuolisesti edellä kuvattujen tekijöiden suhteen. Tarkastelu aloitetaan käytetyn aineiston kuvauksella, jonka yhteydessä esitellään YEL-työtulon ja yritystoiminnasta saatujen tulojen keskimääräinen taso mediaanien avulla sekä YEL-työtulon ja yritystoiminnan tulojen suhteen mediaanit eri yrittäjäryhmissä.

Tämän jälkeen syvennetään tietoa yrittäjien eläkevakuuttamisesta yhtäältä tarkastelemalla sekä yrittäjien omaa näkemystä riittävän eläketurvan maksamisesta että syitä riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla ja toisaalta tarkastelemalla YEL-työtulon ja yritystoiminnasta saatujen tulojen suhdetta sen mukaan, onko YEL-työtulo pienempi, yhtä suuri vai suurempi kuin yritystoiminnan tulot. Tarkastelut suoritetaan sekä kuvailevan analyysin että tilastollisen mallinnuksen keinoin.

3 Aineisto, YEL-työtulot ja yrittäjän tulot

3.1 Aineisto ja käytetyt tulokäsitteet

Aineistona tutkimuksessa käytetään Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen yhteydessä kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia. Perusjoukon muodostavat 2 803 iältään 15–74-vuotiasta yrittäjää, jotka ovat edustava otos suomalaisista päätoimisista yrittäjistä. Tiedot on kerätty puhelinhaastattelulla tammikuun 2017 ja tammikuun 2018 välisenä aikana. Aineistoon on yhdistetty tulotietoja Tilastokeskuksesta sekä eläkkeisiin ja eläkkeen karttumiseen liittyviä tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä sekä Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saamia YEL-työtulotietoja.

Tämän tutkimuksen tarkastelujoukon muodostavat kyselyn yrittäjät, joilla oli vuonna 2017 voimassa oleva YEL-vakuutus, joka oli vähintään YEL-työtulon minimin suuruinen (7 600 euroa⁶) ja joilla oli tuloja yrittäjätoiminnasta vuonna 2017. Pelkästään MYEL-vakuutuksen piirissä olevat eivät siis ole tässä aineistossa mukana.⁷ Näillä rajauksilla pyritään keskittymään päätoimisiin yrittäjiin, joiden yrittäjätoiminnan laajuus viittaa kokoaikaiseen yrittäjyyteen ja joilla on aktiivista yritystoimintaa tarkasteluvuonna. Näiden rajoitusten jälkeen yrittäjiä oli aineistossa 1 456.

Tutkimuksen pääpaino on yrittäjien YEL-vakuuttamisen tason tutkimisessa. Tätä tarkastellaan yhtäältä vastaajien omasta näkökulmasta ja toisaalta YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen vastaavuuden näkökulmasta. Riittävän eläketurvan maksamisen ja ali- ja ylivakuuttamisen tarkastelun mahdollistamiseksi aineistoa rajattiin edelleen yrittäjiin, jotka olivat vastanneet kyselyn eläkevakuuttamista koskevaan kysymykseen ”Maksatko mielestäsi it-

6 Tarkalleen vakuuttamisvelvollisuuden alaraja työtulolle vuonna 2017 oli 7 645,25 euroa. Suurimmillaan YEL-työtulo sai olla 173 625 euroa vuonna 2017.

7 Maatalousyrittäjiä on lähes 18 prosenttia perusjoukon yrittäjistä. Suurin osa heistä on pelkästään MYEL-vakuutettuja. Joitakin maatalouteen liittyviä yrittäjätoimintoja voidaan vakuuttaa MYEL-vakuutuksen osana. Rajanvedon muodostaa verotus: mikäli toimintaa verotetaan maatalouden tulona, se tulee vakuuttaa MYEL-vakuutuksen osana. Muu yritystoimintana verotettava tulo on taas YEL-vakuutuksen alaista. Tästä syystä YEL-vakuutetuissa, ja tässä tutkimuksessa, on mukana myös maatalousyrittäjiä.

sellesi riittävää eläketurvaa?” yksiselitteisesti kyllä tai ei⁸. Näitä yrittäjiä oli 1 379.

Edellä mainittu kysymys riittävän eläketurvan maksamisesta ei yksiselitteisesti koske YEL-työtulon määrittämistä riittävän korkeaksi. Se voidaan ymmärtää paitsi YEL-työtulon suhteeksi lakisääteisesti määriteltyyn tasoon, myös kysymykseksi yleisestä eläketurvan riittävydestä. Toinen, selkeämmin ali- ja ylivakuuttamista mittaava lähestymistapa tarkastella YEL-vakuuttamisen tasoa on yrittäjän toteutuneiden tulojen vertaaminen YEL-vakuutuksen työtuloon. Tämä antaa objektiivisen näkemyksen siitä, ovatko yrittäjät määritelleet YEL-työtulonsa toteutuneiden tulojensa perusteella.

Yrittäjän tulot

Yrittäjän tulokäsitemäärittely on palkansaajan tuloja monimuotoisempi. Yrittäjillä on mahdollisuus maksaa itselleen palkkaa ja nostaa osa tuloistaan ansiotuloina ja osa pääomatulona. Yrittäjän tulot on tässä tutkimuksessa muodostettu laskemalla yhteen Tilastokeskuksen tiedoista yrittäjän palkkatulot ja verotettavat yrittäjän ansiotulot (kuviokuva 3.1.). Palkkatuloista on vähennetty palkansaajaeläkettä kartuttaneet tulot, jolloin jäljelle jäävä osa on selkeästi yritystoiminnasta saatavaa palkkatuloa. Verotettava yrittäjätulo sisältää ansiotulo-osuuden elinkeinon harjoittamisesta tai yhtymistä (ilman osinkotuloa) sekä yrittäjätulona nostetut tekijänoikeuskorvaukset (ansiotulo).

Koska yrittäjän tulot voivat vaihdella paljonkin vuodesta toiseen, tässä tutkimuksessa yrittäjän toteutuneita tuloja mitataan, mikäli mahdollista, **kolmen vuoden keskiarvona**. Niillä yrittäjillä, joilla ei ole yrittäjän tuloja kolmen vuoden ajalta, käytetään joko kahden vuoden keskiarvotuloja (mikäli tuloja on kahdelta vuodelta, 2017 ja 2016/2015) tai pelkästään vuoden 2017 tuloja, mikäli yrittäjällä on tuloja vain vuodelta 2017. Riippumatta tulojen laskenta-ajasta kaikilla tarkastelun kohteena olevilla yrittäjillä täytyi olla tuloja vuonna 2017, eli yritystoiminnan täytyi olla aktiivista kyselyn toteuttamisvuonna. Lisäksi yrittäjän keskiarvotulojen täytyi olla vähintään 3 000 euroa. Näin aivan vähäinen yritystoiminta jää tarkasteluista

8 Noin kymmenen prosenttia kyselyyn vastanneista valitsi vaihtoehdon ”Ei maksa lainkaan”. Tämä ryhmä koostui pääasiassa vanhuuseläkkeen ohessa yritystoimintaa harjoittavista henkilöistä, joilla ei ole lakisääteistä velvollisuutta ottaa YEL-vakuutusta (Nivalainen & Tenhunen 2019). Nämä henkilöt eivät ole mukana tämän tutkimuksen tarkasteluissa.

pois.⁹ Näiden rajausten jälkeen lopullinen, tarkasteluissa käytettävä aineisto sisältää 1 348 yrittäjää.

Kuvio 3.1.

Yrittäjän tulojen määritelmä.

Yrittäjän tulot	
Yritystoiminnasta saatavat palkkatulot = Kaikki palkkatulot - palkansaajaeläkettä kartuttaneet tulot	Yrittäjätulot sis. Verotettava yrittäjätulo ansiotulona elinkeinon harjoittamisesta Verotettava yrittäjätulo ansiotulona yhtymistä (ilman osinkotuloja) Tekijänoikeuskorvaukset yrittäjätulona, ansiotulona

Huom. Yrittäjätuloihin ei sisälly yrittäjätulo maataloudesta eikä metsätaloudesta.

YEL-työtulo

Aineistossa YEL-työtulon pohjana on Eläketurvakeskuksen rekisteritiedoista saatu tieto YEL-vakuutuksen vahvistetusta vuotuisesta tulosta. Osalle yrittäjistä tämä tieto ei välttämättä ole täysin ajantasainen. Lain mukaan alkutyötulon vahvistamisen jälkeen työtuloa pitää tarkistaa, jos siihen vaikuttavat seikat olennaisesti muuttuvat. Noin kahdeksan prosenttia vakuuteista tarkistaa vuosittain työtuloaan ylös- tai alaspäin (STM 2019). Eläketurvakeskuksen rekisterissä oleva tieto YEL-työtulosta on osalla yrittäjistä yrittäjyyden alussa määritelty alkutyötulo, jota on joka vuosi korotettu palkkakerroimella.¹⁰

9 YEL-vakuutuksen ottamisen yhtenä edellytyksenä on, että työtulot ylittävät YEL-työtulon minimin, joka vuonna 2017 oli 7 645,25 euroa. Tavoitteena on keskittyä päätoimisiin yrittäjiin, joilla on aktiivista yritystoimintaa tarkasteluvuonna. Tähän nähden vaatimus vähintään 3 000 euron vuosituloista ei ole kohtuuton.

10 Jos yrittäjä on jossain vaiheessa yrittäjänuraansa korottanut työtuloa, osalla yrittäjistä tämä tieto ei ole aineistosta havaittavissa. Tämä johtuu siitä, että vain osa työeläkeyhtiöistä ilmoittaa kaikki muutokset YEL-työtulossa Eläketurvakeskukseen. Myös vakuutusyhtiön vaihtamisen yhteydessä uusin tieto työtulosta päivittyy aineistoon.

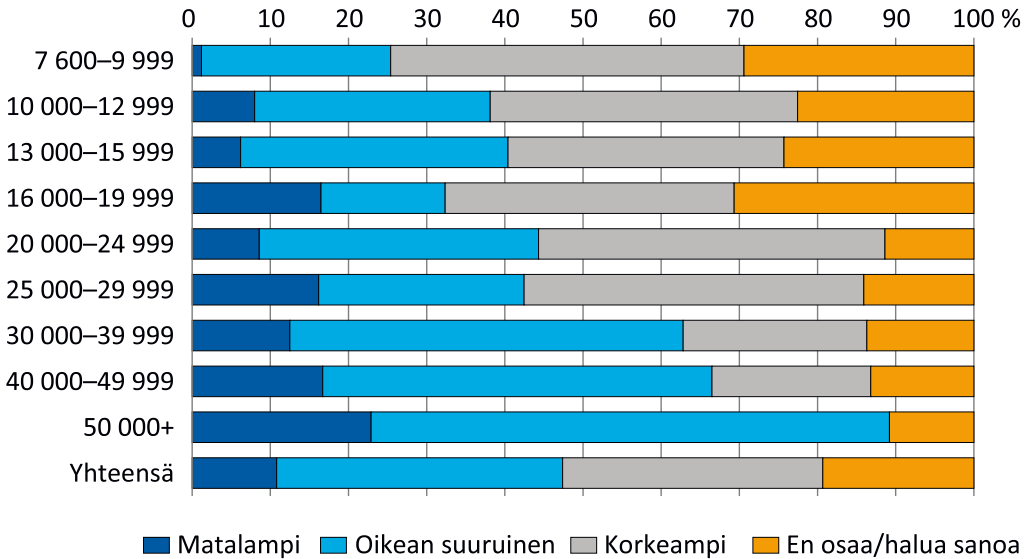
Tästä syystä Eläketurvakeskuksen rekistereistä saatua YEL-työtuloa päivitetiin Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saamalla tiedolla ajantasaisesta YEL-työtulosta. Ajantasainen työtulo löytyi puolelta tutkimuksen yrittäjistä. Ajantasaisen ja Eläketurvakeskuksen rekistereistä saadun YEL-työtulon vertailu osoitti, että Eläketurvakeskuksen rekistereistä saatu työtulo ei ole ajantasainen noin 40 prosentilla yrittäjistä. Lakisääteisiin tehtäviin saadun aineiston perusteella arvioiden aineistoon jää päivityksen jälkeen arviolta noin 20 prosenttia yrittäjiä, joille tieto YEL-työtulosta ei välttämättä ole ajantasainen.

Kun verrataan yrittäjän kyselyssä ilmoittamaa YEL-työtuloa tutkimuksessa käytettyyn Eläketurvakeskuksen rekisteritietoon tai Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saamaan ajantasaiseen rekisteritietoon YEL-työtulosta niillä yrittäjillä, joille tämä tieto on saatavilla (jäljempänä ”rekisteripohjaiseen YEL-työtuloon” tai pelkästään ”YEL-työtuloon”, jos asiayhteydestä on selvää, että termillä viitataan tämän tutkimuksen aineistona käytettyyn YEL-työtulotietoon), havaitaan, että yrittäjät usein yliarvioivat YEL-työtulonsa suhteessa rekisteripohjaiseen YEL-työtuloon (kuvio 3.2). Erityisen yleistä tämä on matalammilla YEL-työtulon tasoilla.

Matalammilla työtuloilla aina 30 000 euron tasoon saakka noin kaksi viidestä yrittäjästä on vastannut YEL-työtulonsa olevan rekisteripohjaista YEL-työtuloa suurempi. Päinvastainen tilanne, eli työtulonsa rekisteripohjaista tietoa matalammaksi kertoneiden osuus vaihtelee muutamasta prosentista reiluun 20 prosenttiin. Matalammilla työtuloilla niiden osuus, jotka eivät ole osanneet tai halunneet kertoa kyselyssä YEL-työtuloaan, vaihtelee viidenneksen ja kolmanneksen välillä. Korkeammilla työtuloilla heidän osuutensa on pienempi.

Kuvio 3.2.

Yrittäjän itse ilmoittama YEL-työtulo verrattuna rekisteripohjaiseen YEL-työtuloon YEL-työtuloluokittain, euroa vuodessa.

* Matalampi: Ilmoitettu YEL-työtulo kuuluu rekisteripohjaista YEL-työtuloa matalampaan luokkaan. Oikean suuruinen: Ilmoitettu YEL-työtulo kuuluu samaan luokkaan kuin rekisteripohjainen YEL-työtulo. Korkeampi: Ilmoitettu YEL-työtulo kuuluu rekisteripohjaista YEL-työtuloa suurempaan luokkaan.

Yrittäjien arvio YEL-työtulostaan siis tarkentuu työtulon noustessa, mutta pääasiallisena havaintona on se, että yrittäjien oma arvio YEL-työtulosta ylittää rekisteripohjaisen työtulon. Kaiken kaikkiaan keskimäärin noin kolmannes yrittäjistä ilmoitti YEL-työtulonsa rekisteripohjaista YEL-työtuloa suuremmaksi. Syy ilmiön taustalla on epäselvä, eikä sitä pystytä tämän kyselyn perusteella arvioimaan.¹¹ Havainto on kuitenkin linjassa tulotutkimuksissa havaitun ilmiön kanssa, että kyselyissä vastaajan ilmoittamat tulotiedot usein poikkeavat todellisista tulotiedoista. Tämän taustalla on monia mahdollisia selityksiä, kuten kysymyksen väärinymmärrys, virheellinen

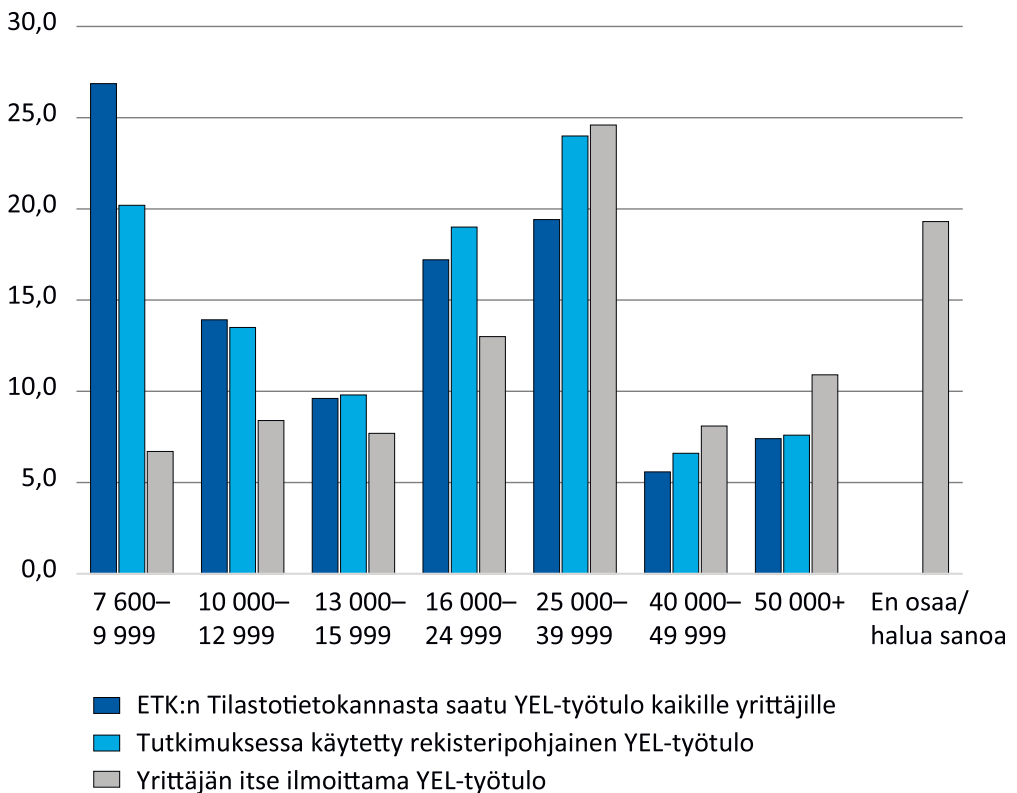
¹¹ Osittain tämä voi johtua siitä, että kysely on osalla yrittäjistä suoritettu alkuvuodesta 2017, jonka jälkeen yrittäjä on voinut muuttaa YEL-työtuloaan vielä vuoden 2017 aikana. Osalla yrittäjistä kysely on puolestaan suoritettu vuoden 2018 alussa, jolloin yrittäjä on voinut muuttaa YEL-työtuloaan vuoden 2018 alussa. Tällöin rekistereihin voi kirjautua yrittäjän vastauksesta poikkeava YEL-työtulo vuodelle 2017.

muistikuva tai puutteellinen tieto aiheesta ja käsitellyn aiheen herkkyyks ja henkilökohtaisuus, jolloin vastataan tahallaan virheellisesti. (Moore ym. 1997.)

Koska rekisteritiedossa YEL-työtulosta on puutteita ja yrittäjien oma vastaus YEL-työtulon kokoluokasta eroaa rekistereistä saatavasta kuvasta, vertasimme tässä tutkimuksessa käytetyn rekisteripohjaisen YEL-työtulon jakaumaa Eläketurvakeskuksen Tilastotietokannasta saatuun YEL-työtulon jakaumaan, joka on ajantasainen¹². Vertailu on esitetty kuviossa 3.3.

Kuvio 3.3.

Eläketurvakeskuksen Tilastotietokannasta saadun YEL-työtulon jakauma kaikille yrittäjille, tutkimuksessa käytetyn rekisteripohjaisen YEL-työtulon jakauma tämän tutkimuksen yrittäjille sekä yrittäjän itse vastaaman YEL-työtulon jakauma, prosenttia.

12 Tilastotietokannan tieto perustuu kokonaisaineistoon, jossa työtulo on ajantasainen.

Vertailun perusteella näyttää, että tutkimuksessa käytetyn YEL-työtulon jakauma vastaa varsin hyvin Tilastotietokannasta saatua YEL-työtulon jakaumaa. Alimpaan luokkaan tämän tutkimuksen aineistossa kuuluu vähemmän havaintoja. Tämä johtuu siitä, että Tilastotietokannan luvuissa on mukana myös sivutoiminen yrittäjyys, kun taas tässä tutkimuksessa mukana olevan yrittäjät ovat päätoimisia yrittäjiä, joilla on yrittäjän tuloja vähintään keskimäärin 3 000 euroa.

Kuviossa 3.3 on myös esitetty yrittäjän kyselyssä ilmoittama YEL-työtulo. Yrittäjän itse ilmoittaman YEL-työtulon jakauma poikkeaa selvästi sekä tutkimuksessa käytetyn rekisteripohjaisen YEL-työtulon että Eläketurvakeskuksen Tilastotietokannasta saadun YEL-työtulon jakaumasta.

Ali- ja ylivakuuttamisen määritelmä

Tässä tutkimuksessa käytetään rekisteripohjaisen YEL-työtulon ja kolmen vuoden ajalta lasketun keskimääräisen yrittäjän tulon suhdetta ali- ja ylivakuuttamisen mittarina. Yrittäjän tulojen vaihtelun seurauksena YEL-työtulon ei voida olettaa olevan tarkalleen yrittäjän tulojen suuruinen, vaan vertailussa on käytettävä vaihteluväliä. Tässä tutkimuksessa vaihteluväliksi valittiin +/-10 prosenttia tai vähintään +/-2 400 euroa.¹³

Pelkästään euromääräinen raja olisi voinut helposti yliarvioida korkeilla työtulojen tasolla olevien ali- tai ylivakuuttamista. Sen sijaan pelkästään suhteellisen rajan käyttö olisi merkinnyt matalien työtulojen kohdalla, että jo pienehkökin ylitys tai alitus olisi tulkittu ali- tai ylivakuuttamiseksi. Prosenttimääräinen rajoitus astuu voimaan, kun kymmenen prosenttia YEL-työtulosta ylittää 2 400 euroa. Tämä euromääräinen raja valikoitui, koska se sallii noin 30 prosentin vaihtelun alimmalla mahdollisella YEL-työtulolla 7 600 euroa.

Yrittäjän katsotaan **alivakuuttavan**, mikäli yrittäjän vuositulot ovat yli kymmenen prosenttia ja vähintään 2 400 euroa rekisteripohjaista YEL-työtuloa suuremmat. **Ylivakuuttamiseksi** tulkitaan se, kun yrittäjän vuositulot ovat yli kymmenen prosenttia ja vähintään 2 400 euroa rekisteripohjaista YEL-työtuloa pienemmät. Yrittäjän tulojen katsotaan vastaavan YEL-vakuu-

13 Vaihteluvälin leveys heijastuu ali- ja ylivakuuttamisesta piirtyvään kuvaan. Vaihteluväli valittiin tässä tutkimuksessa melko kapeaksi, jotta tarkastelusta saataisiin mahdollisimman tarkka kuva ilmiöstä kuitenkin siten, etteivät aivan pienimmät erot työtulossa ja yritystoiminnan tuloissa kuvaudu ali- tai ylivakuuttamiseksi.

tuksen työtuloa, mikäli yrittäjän tulot poikkeavat YEL-työtulosta enintään +/-10 prosenttia tai enintään +/-2 400 euroa.¹⁴

3.2 YEL-työtulo, yrittäjän tulot ja niiden suhde

Kaikkien yrittäjien YEL-työtulon mediaani, eli työtulojen suuruusjärjestyksessä keskimmäisen yrittäjän työtulo, on 20 600 euroa (taulukko 3.1). Neljänneksellä yrittäjistä YEL-työtulo jää alle 12 600 euron (P25), ja kymmenellä prosentilla (P10) työtulo on alarajaksi valitun 7 600 ja 7 700 euron välissä. Vastaavasti neljänneksellä työtulo on vähintään 32 800 euroa (P75) ja kymmenellä prosentilla työtulo ylittää 49 700 euroa.

Toinen keskimääräistä YEL-työtuloa kuvaava mittari on YEL-työtulojen keskiarvo. Se on 25 600 euroa.¹⁵ Mediaania selvästi korkeampi keskiarvo kertoo siitä, että aineistossa on muutamia korkeita YEL-työtuloja, jotka nostavat keskiarvoa. Suurimmat työtulot ovat yli 100 000 euroa.

Taulukko 3.1.

YEL-työtulojen jakauma vuonna 2017 (n =1 348), euroa vuodessa.

	P10	P25	P50 (mediaani)	P75	P90	Keskiarvo
YEL-työtulo	7 700	12 600	20 600	32 800	49 700	25 600

Yrittäjän tulojen mediaani on 28 500 euroa, keskiarvo lähes 5 000 euroa korkeampi (taulukko 3.2). Neljänneksellä yrittäjän tulot jäävät alle 18 400 euron, ja kymmenyksellä yrittäjän tulot eivät ylitä 11 170 euroa vuodessa. Korkeimpia yrittäjätuloja saava neljännes saa vähintään

14 Euromääräisen rajan muuttaminen muutamalla tuhannella suuntaan tai toiseen ei juurikaan vaikuta ali- ja ylivakuuttamisen jakaumaan. Myöskään prosenttimääräisen rajan muuttaminen ei juurikaan vaikuta alivakuuttamien yleisyyteen. Mikäli prosenttirajaa muutettaisiin 20 prosenttiin, alivakuuttavien yrittäjien määrä pienenesi 53 hengellä (neljällä prosenttiyksiköllä) ja ylivakuuttavien yrittäjien määrä pienenesi 53 hengellä (neljällä prosenttiyksiköllä). Vastaavasti niiden määrä, jotka eivät ali- eivätkä ylivakuuta, kasvaisi 106 hengellä (kahdeksalla prosenttiyksiköllä).

15 Eläketurvakeskuksen tilastotietokannan mukaan kaikkien yrittäjien keskimääräinen työtulo oli 22 600 euroa vuonna 2017. Ero tämän tutkimuksen aineistosta laskettuun keskimääräiseen YEL-työtuloon selittyy osittain sillä, että tilastotietokannassa ei ole rajoitettu YEL-työtulon suuruutta, vaan siinä ovat mukana myös vapaaehtoisen YEL-vakuutuksen 7 600 euroa matalammalla työtulotasolla ottaneet yrittäjät. Osaltaan erilaisia lukuja voi selittää myös se, että tämän tutkimuksen kohteena ovat päätoimiset yrittäjät ja aivan pienimmät yrittäjätulot on rajattu pois.

42 400 euroa ja korkeimpia tuloja saavalla kymmenyksellä yrittäjän tulot ovat vähintään 58 730 euroa.

Taulukko 3.2.

Yrittäjän tulojen jakauma vuosina 2015–2017, keskiarvo (n = 1 348), euroa vuodessa.

	P10	P25	P50 (mediaani)	P75	P90	Keskiarvo
Yrittäjän tulo	11 170	18 400	28 500	42 400	58 730	33 230

Eläkevakuutuksen pohjana olevan YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloihin vaihtelee paljon (taulukko 3.3).¹⁶ Mediaani, eli keskimäinen suhdeluku, on 78 prosentin tasolla, keskiarvo noin 97 prosenttia¹⁷. Kymmenellä prosentilla yrittäjistä YEL-työtulo on korkeintaan hieman alle kolmanneksen yrittäjän tuloista. Noin joka kolmannella yrittäjällä YEL-työtulo on kuitenkin korkeampi kuin yrittäjän tulo, ja heillä suhdeluku on yli 100 prosenttia.

Taulukko 3.3.

YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon, jakauma (n = 1 348), prosenttia.

	P10	P25	P50 (mediaani)	P75	P90	Keskiarvo
YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon	30,1	47,1	77,5	113,9	176,5	97,4

Yrittäjän tulot sekä YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen välinen suhde vaihtelevat eri YEL-työtuloluokissa. Taulukossa 3.4 yrittäjät on jaettu viiteen ryhmään YEL-työtulon tason mukaan. Yrittäjän tulojen mediaani ja keskiarvo nousevat samalla kun YEL-työtulokin nousee. Myös YEL-työtulon ja yrittäjän tulon suhde keskimäärin kasvaa YEL-työtulojen kasvaessa, mutta suhdeluku vaihtelee edelleen kunkin YEL-työtuloluokan sisällä.

16 Tässä käytetään aineistosta jokaiselle havaitusta YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteesta laskettua pistelukua. Se ei ole sama kuin YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen pistelukujen suhde, jonka esimerkiksi Hyrkkänen (2009) ja Knuuti ja Palomurto (2015) raportoivat. Suhteiden pisteluku on suurimmassa osassa tapauksia suurempi kuin pistelukujen suhde. Esimerkiksi kaikilla yrittäjillä YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani on 78 prosenttia, kun mediaanien suhde $20\ 600 / 28\ 500 = 72$ prosenttia.

17 Aineistossa kymmenellä yrittäjällä YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon on yli 500 prosenttia, mikä nostaa kaikkien yrittäjien joukosta laskettua keskiarvoa. Ilman näitä havaintoja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen keskiarvo olisi 92,5 prosenttia.

Kahta alinta luokkaa lukuun ottamatta kaikissa esiintyy suhdelukuja, jotka viittaavat sekä ali- että ylivakuuttamiseen¹⁸. Alimmassa työtuloluokassa puolella (mediaani) YEL-työtulo on korkeintaan 37 prosenttia yrittäjän tuloista, ja kolmella neljästä se on korkeintaan 60 prosenttia. Nämä suhdeluvut ovat tulkittavissa alivakuuttamiseksi. Toisessa luokassa (YEL-työtulo 10 000–15 999 euroa vuodessa) suurimmalla osalla suhdeluku viittaa alivakuuttamiseen. Alimmalla neljänneksellä YEL-työtulo on korkeintaan vajaa 40 prosenttia yrittäjän tulon keskiarvosta ja ylimmällä neljännekselläkin suhdeluku on vähintään 94 prosenttia, eli hyvin lähellä tai yli alivakuuttamisen rajan.

Taulukko 3.4.

Yrittäjän tulojen sekä YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen jakauma YEL-työtulon mukaan (n=1 348).

YEL-työtulo, €/v	7 600– 9 999	10 000– 15 999	16 000– 24 999	25 000– 39 999	40 000–
n	241	289	261	324	233
%	18,4 %	21,4 %	19,0 %	23,9 %	17,3 %
Yrittäjän tulo, €/v					
Alin kvartiili (25%)	13 120	13 070	16 950	25 620	34 640
Mediaani	22 970	20 690	25 090	34 390	45 940
Ylin kvartiili (75%)	32 110	30 430	38 300	46 400	62 430
Keskiarvo	25 220	24 360	28 780	38 240	50 730
YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon, %					
Alin kvartiili (25%)	25,0	41,0	54,5	69,0	90,7
Mediaani	37,0	61,8	78,7	91,6	109,8
Ylin kvartiili (75%)	59,9	94,4	115,4	122,1	171,6
Keskiarvo	48,6	80,8	101,1	108,0	151,1

YEL-työtulojen kasvaessa alivakuuttamisen osuus pienenee ja ylivakuuttamisen osuus kasvaa. Toiseksi ylimmässä luokassa mediaani suhdeluku jää 92 prosenttiin, eli tässäkin luokassa lähes puolella suhdeluku kertoo alivakuuttamisesta. Neljänneksellä suhdeluku ylittää 122 prosenttia, joten myös YEL-työtulon asettaminen yrittäjän tuloja korkeammalle on yleistä.

¹⁸ Kymmenen prosentin raja ali- ja ylivakuuttamiselle tarkoittaisi, että suhdeluvun ollessa 90 prosenttia tai pienempi, yrittäjän voidaan katsoa alivakuuttavan ja suhdeluvun ylittäessä 110 prosenttia yrittäjä ylivakuuttaisi. Koska mukana on myös euromääräinen raja, YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhdeluku ei ole näin yksiselitteisesti yhteydessä ali- ja ylivakuuttamiseen.

Ylimmässä YEL-työtuluoluokassa (YEL-työtulo vähintään 40 000 euroa vuodessa) yli puolella yrittäjistä YEL-työtulo ylittää yrittäjän tulot. Neljänneksellä tässä luokassa suhdeluku on vähintään 172 prosenttia, eli YEL-työtulo on vähintään 1,72-kertainen yrittäjän tuloon verrattuna.

3.3 YEL-työtulon, yrittäjän tulojen ja niiden suhteen vaihtelu taustatekijöittäin

Tarkastellaan seuraavaksi yrittäjien jakaumaa aineistossa sekä YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen mediaaneja eri taustatekijöiden mukaan. Taulukoissa 3.5–3.9 esitetään keskimääräinen YEL-työtulo, keskimääräiset yrittäjän tulot, sekä keskimääräinen YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde mediaanin avulla. YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhdetta voidaan tulkita ali- tai ylivakuuttamisen mittarina. Mitä kauempana suhde on 100 prosentista, sitä suurempi epäsuhta työtulon ja yrittäjän tulojen välillä on. Selvästi alle sadan prosentin luvut kertovat alivakuuttamisesta, selvästi yli sadan suhdeluvut puolestaan ylivakuuttamisesta.

Taustatekijöitä tarkastellaan useammassa ryhmässä: yrittäjän henkilökohtaisia ominaisuuksia kuvaavien tekijöiden, yritykseen liittyvien tekijöiden, työmotivaation, taloudellisten ja eläkevakuutukseen liittyvien tekijöiden sekä asuinalueen mukaan. Niiden taustamuuttujien, joiden selitys ei ole ilmeinen, muodostaminen ja sisältö on kuvattu liitteessä 1.

Yrittäjän ominaisuudet

Kaksi kolmasosaa aineiston yrittäjistä on miehiä, yksi kolmasosa naisia (taulukko 3.5). Miesten YEL-työtulot ovat keskimäärin korkeampia kuin naisten. Miehillä YEL-työtulon mediaani on 21 500 euroa, naisilla noin 2 000 euroa matalampi. Ero miesten ja naisten yrittäjän tulojen välillä on YEL-työtuloeroa suurempi. Miesten yrittäjän tulojen mediaani on noin 31 000 euroa, naisilla noin 24 000 euroa. Tämä ero heijastuu myös YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteeseen. Naisilla YEL-työtulot ovat keskimäärin 83 prosenttia yrittäjätulosta, miehillä 74 prosenttia.

Noin seitsemän prosenttia yrittäjistä on alle 30-vuotiaita ja reilu viidennes kuuluu 30–39-vuotiaisiin. Kaksi viidestä yrittäjästä on täyttänyt 50 vuotta. Ikäluokittain tarkasteltuna nuoremmilla yrittäjillä sekä YEL-työtulo että yrittäjän tulot ovat pienempiä. Alle 30-vuotiaiden yrittäjien mediaani YEL-työtulo on alhaisin, 12 600 euroa vuodessa, kun kahdessa vanhimmassa ikä-

ryhmässä (50–59-vuotiaat ja yli 60-vuotiaat) mediaani on lähes 25 000 euroa. Myös yrittäjän tulojen mediaani on matalin nuorimmassa ikäluokassa. Korkein yrittäjän tulojen mediaani on puolestaan 40–49-vuotiaiden ikäryhmässä (hieman alle 32 000 euroa).

Myös YEL-työtulojen suhde yrittäjän tuloihin vaihtelee ikäryhmien välillä. Korkeimmat, noin 90 prosentin mediaanisuhteet löytyvät kahdesta vanhimmasta ikäryhmästä. Tätä nuoremmilla yrittäjillä mediaanisuhteet vaihtelevat 70 prosentin molemmin puolin.

Lähes puolella yrittäjistä on keskiasteen koulutustausta. Perusasteen koulutus on vajaalla 12 prosentilla ja ylemmän korkea-asteen koulutus noin 13 prosentilla. Mediaanilla mitatut keskimääräiset YEL-työtulot ja yrittäjän tulot vaihtelevat huomattavasti yrittäjän koulutustaustan mukaan. Matalimmat YEL-työtulot ja yrittäjän tulot ovat keskiasteen koulutuksen saaneilla yrittäjillä. Korkeimmat YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen mediaanit ovat ylemmän korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla. Sen sijaan YEL-työtulojen osuus yrittäjän tuloista on perusasteen, keskiasteen ja ylemmän korkea-asteen koulutustaustaisilla yrittäjillä lähes samalla tasolla. Alemman korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla yrittäjillä mediaanisuhde on selvästi korkeampi.

Työkyky perustuu vastaajien arvioon omasta työkyvystään. Kyselyssä suurin osa, lähes yhdeksän kymmenestä, on arvioinut työkykynsä hyväksi. Huonoksi työkykynsä arvioivilla sekä YEL-työtulon että yrittäjän tulojen mediaani on matalampi kuin hyväksi työkykynsä arvioivilla. YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhde on molemmissa ryhmissä lähes samalla tasolla.

Aineistossa viidenneksellä yrittäjistä ei ole puolisoa. Suurimmalla osalla yrittäjistä puoliso on työelämässä, heitä aineistossa on kaksi kolmesta. YEL-työtulon mediaani on muita korkeampi niillä yrittäjillä, joiden puoliso on työssä. Yrittäjän tulojen mediaani on muita ryhmiä matalampi niillä yrittäjillä, joilla ei ole puolisoa. YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani jää muita ryhmiä matalammaksi niillä yrittäjillä, joiden puoliso ei ole työssä.

Taulukko 3.5.

Yrittäjän henkilökohtaiset taustatekijät (n=1 348).

	N	Jakauma aineistos- sa, %	YEL-työtu- lot 2017, mediaani	Yrittäjän tu- lot 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittä- jän tulosta, mediaani %
Sukupuoli					
Miehet	905	67,8 %	21 500	30 970	73,9 %
Naiset	443	32,2%	19 400	24 200	83,2 %
Ikäluokat					
20–29	85	6,9 %	12 600	22 210	70,3 %
30–39	288	22,7 %	15 700	28 010	67,8 %
40–49	406	30,3 %	21 500	31 840	71,8 %
50–59	417	29,7 %	24 500	28 230	90,9 %
60–68	152	10,4 %	24 800	27 800	86,0 %
Koulutus					
Perusaste	160	11,6 %	17 200	27 810	72,4 %
Keskiaste	646	48,0 %	16 900	26 280	77,1 %
Alempi korkea-aste	367	27,2 %	23 500	30 350	82,0 %
Ylempi korkea-aste	175	13,2 %	28 300	40 360	74,2 %
Työkyky					
Huono	174	12,8 %	19 800	25 870	75,6 %
Hyvä	1 174	87,2 %	20 900	28 830	77,5 %
Puolison toiminta					
Ei puolisoa	270	20,2 %	16 900	26 260	76,6 %
Puoliso työssä	892	66,1 %	22 200	29 090	78,2 %
Puoliso ei ole työssä	181	13,7 %	17 100	29 810	71,9 %

Yritykseen liittyvät taustatekijät

Suurin osa aineistossa mukana olevista yrittäjistä on yksinyrittäjiä, eli he työllistävät vain itsensä (taulukko 3.6). Yksinyrittäjiä on 61 prosenttia. Työnantajayrittäjiä aineistossa on loput 39 prosenttia. Yksinyrittäjien YEL-työtulojen mediaani on yli 11 000 euroa matalampi kuin työnantajayrittäjillä. Myös yrittäjän tulojen mediaani on yksinyrittäjillä selvästi työnantajayrittäjiä matalampi. YEL-työtulon ja yrittäjän tulo suhteiden mediaanit ovat kuitenkin molemmissa ryhmissä samalla tasolla, hieman alle 80 prosenttia.

Yleisimmät toimialat aineiston yrittäjillä ovat rakentaminen (18 %) sekä ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta (16%). Pienin ryhmä on maataloudessa toimivat yrittäjät¹⁹. YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen mediaanit vaihtelevat eri toimialojen välillä. YEL-työtulon mediaani on korkein kuljetusalalla toimivilla yrittäjillä, matalimmaksi se jää muissa palveluissa sekä erikseen luokittelemattomilla muilla toimialoilla. Yrittäjän tulojen mediaani on puolestaan korkein ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan ja kuljetuksen toimialoilla toimivilla yrittäjillä.

Taulukko 3.6.

Yritykseen liittyvät taustatekijät (n=1 348).

	N	Jakauma aineistossa, %	YEL-työtulo 2017, mediaani	Yrittäjän tulo 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittäjän tulosta, mediaani %
Yrittäjästatus					
Työnantajayrittäjä	521	39,2 %	27 600	36 830	78,4 %
Yksinyrittäjä	827	60,8 %	16 400	24 960	77,1 %
Toimiala					
Maatalous	55	4,0 %	16 400	26 440	71,9 %
Teollisuus	107	7,8 %	21 500	32 850	74,0 %
Rakentaminen	244	18,1 %	22 000	27 490	77,1 %
Kauppa	155	11,4 %	21 500	26 840	85,3 %
Kuljetus	98	7,3 %	29 000	33 500	91,0 %
Ammatillinen, tieteellinen, tekninen toiminta	212	15,9 %	22 200	34 570	77,1 %
Kiinteistönvälitys ja liike-elämän palvelut	83	6,3 %	20 900	29 380	70,8 %
Terveys- ja sosiaali-palvelut	123	8,8 %	24 500	32 110	74,2 %
Muut palvelut (sis. henk.koht. palvelut)	105	7,7 %	14 300	20 120	82,4 %
Muu	166	12,7 %	15 200	26 610	60,1 %
Yhtiökumppaneita					
Ei	856	62,8 %	17 500	26 400	75,5 %
Kyllä	492	37,2 %	25 500	32 640	82,0 %

¹⁹ Tässä luvussa on mukana YEL-vakuutetut maataloudessa toimivat yrittäjät. Pelkästään MYEL-vakuutetut maatalousyrittäjät on jätetty tämän tutkimuksen tarkastelun ulkopuolelle.

Myös YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteen mediaanit vaihtelevat toimialoittain. Korkein suhde on kuljetusalalla toimivilla, 91 prosenttia. Matalin suhteen mediaani on puolestaan erikseen luokittelemattomilla toimialoilla toimivilla, jossa YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhdeluku jää 60 prosenttiin. Myös kiinteistöväilyksen ja liike-elämän palveluiden ja maatalouden toimialoilla YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaanit jäävät keskimääräistä matalammiksi.

Hieman yli kolmanneksella yrittäjistä on yhtiökumppaneita. Näillä yrittäjillä sekä YEL-työtulon mediaani että yrittäjän tulojen mediaani ovat korkeampia kuin yrittäjillä, joilla ei ole yhtiökumppaneita. Yrittäjillä, joilla on yhtiökumppani, YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani on korkeampi kuin niillä, joilla ei ole yhtiökumppania.

Työmotivaatioon liittyvät tekijät

Yrittäjistä neljännes tekee alle 40-tuntista työviikkoa ja yli kolmannes kertoo työviikkojensa venyvän yli 50 tunnin mittaisiksi (taulukko 3.7). Alle 40-tuntista työviikkoa tekevillä YEL-työtulon mediaani on matalampi kuin tätä pidempää työviikkoa tekevillä. Yrittäjän tulojen mediaani kasvaa työviikon pituuden myötä. Keskimääräinen YEL-työtulojen osuus yrittäjän tuloista on kuitenkin matalin yli 50 tuntia viikossa työskentelevillä. Heillä suhde on noin 71 prosenttia. Lyhyempää, alle 40 tunnin työviikkoa tekevillä suhde on noin 85 prosenttia.

Lähes kaikki yrittäjät ovat työhönsä erittäin tai melko tyytyväisiä. Vain noin neljä prosenttia kertoo, ettei ole tyytyväinen työhönsä. Työhönsä tyytymättömien ryhmässä sekä YEL-työtulon mediaani että yrittäjän tulojen mediaani jäävät matalammaksi kuin erittäin ja melko tyytyväisten kohdalla. Yrittäjän tulojen mediaani on korkein työhönsä erittäin tyytyväisten yrittäjien joukossa. Mediaanilla mitattuna keskimääräinen YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloihin on matalin niillä yrittäjillä, jotka ovat melko tyytyväisiä työhönsä ja korkein niillä, jotka eivät ole tyytyväisiä työhönsä.

Yli puolet yrittäjistä kertoo olevansa innostuneita työstään. Vain kuusi prosenttia kertoo, että ei ole innostunut, loput kertovat olevansa ainakin jonkin verran innostuneita. YEL-työtulon mediaani on korkein jonkin verran innostuneiden ryhmässä ja matalin niillä, jotka eivät koe olevansa työstään innostuneita. Yrittäjän tulojen mediaanissa ei ole suurta eroa innostuneiden ja jonkin verran innostuneiden välillä, mutta ei-innostuneilla mediaani jää matalammaksi. YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloihin on korkein niillä, jotka eivät ole innostuneet työstään.

Reilu viidennes yrittäjistä kertoo siirtyneensä yrittäjäksi olosuhteiden pakosta, loput aloittaneensa yrittäjyyden omasta toiveestaan. YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen mediaanit ovat omasta halustaan aloittaneiden joukossa korkeammat. YEL-työtulon mediaaneissa ero on 5 000 euroa, mutta yrittäjän tuloissa ero on pienempi. Omasta halusta yrittäjyyden aloittaneilla myös keskimääräinen YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon on olosuhteiden pakosta aloittaneita yrittäjiä korkeammalla.

Vastaajilta kysyttiin heidän yritystoiminnassaan kohtaamista vaikeuksista, ja siitä, mikä näistä on suurin vaikeus. Joka viides vastanneista kertoi, ettei ole kokenut mitään hankaluuksia. Yleisimmin koettuja hankaluuksia ovat byrokratian vaatimukset, se, ettei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun, toimeentulon niukkuus sekä vaikeudet asiakkaiden maksamien maksujen perinnässä. Näistä kutakin piti suurimpana hankaluutena noin 13 prosenttia vastanneista. Jotakin muuta hankaluutta piti suurimpina noin kolme kymmenestä vastanneista.

Keskimääräisessä YEL-työtulossa ja yrittäjän tuloissa erottuu toimeentuloa suurimpana hankaluutena pitävien yrittäjien joukko. Heillä sekä YEL-työtulon että yrittäjän tulojen mediaanit ovat muita ryhmiä matalampia. Korkeimmat YEL-työtulojen mediaanit ovat byrokratian suurimmaksi hankaluudeksi kokevilla ja niillä, jotka eivät kokeneet hankaluuksia. Toteutuneiden yrittäjän tulojen mediaani on korkein niillä yrittäjillä, jotka eivät maininneet mitään hankaluuksia sekä niillä, jotka mainitsivat suurimmaksi vaikeudekseen asiakkaiden maksujen myöhästymisen tai maksamatta jättämisen. Matalimmaksi YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloihin jää niillä yrittäjillä, jotka mainitsivat byrokratian kohtuuttomuuden suurimmaksi vaikeudekseen. Korkeimmat mediaanisuhteet olivat niillä yrittäjillä, jotka eivät maininneet hankaluuksia tai jotka mainitsivat muita kuin listassa olevia hankaluuksia.

Suurin osa yrittäjistä kokee, että heillä on töitä sopivasti. Noin kahdeksan prosenttia vastanneista kertoo töitä olevan liian vähän ja noin 15 prosenttia, että töitä on liian paljon. Liian vähäiseksi työmääränsä arvioivilla YEL-työtulon mediaani on matalampi kuin sopivaksi tai liian suureksi työmääränsä arvioivilla. Yrittäjän tulojen mediaani on matalin liian vähäiseksi työmääränsä arvioivilla, korkein taas liian suureksi työmääränsä arvioivilla. YEL-työtulojen ja toteutuneiden yrittäjän tulojen suhteen mediaani on matalin, noin 65 prosenttia, liian suureksi työmääränsä arvioivilla. Sopivaksi työmääränsä arvioivilla yrittäjillä suhteen mediaani on noin 78 prosenttia ja liian vähäiseksi arvioivilla yli 90 prosenttia.

Taulukko 3.7.

Työmotivaatioon liittyvät tekijät (n=1 348).

	N	Jakauma aineis- tossa, %	YEL-työtu- lot 2017, mediaani	Yrittäjän tu- lot 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittä- jän tulosta, mediaani %
Viikkotyöaika, tunteja					
Alle 40	347	25,1 %	16 600	23 270	85,1 %
40–49	501	37,4 %	22 600	30 200	79,5 %
50+	500	37,5 %	21 200	31 030	70,6 %
Tyytyväinen työhön					
Erittäin tyytyväinen	640	47,0 %	20 600	29 380	77,9 %
Melko tyytyväinen	653	48,9 %	20 900	28 100	76,2 %
Ei ole tyytyväinen	55	4,1 %	16 200	24 460	79,3 %
Innostunut työstään					
Innostunut	737	54,4 %	20 200	28 350	78,3 %
Jonkin verran innostunut	530	39,5 %	21 500	28 860	75,2 %
Ei ole innostunut	81	6,1 %	17 500	27 360	85,2 %
Yrittäjäksi ryhtyminen					
Omasta halusta	1 050	77,8 %	21 500	28 990	78,0 %
Olosuhteiden pakosta	298	22,2 %	16 400	26 270	72,3 %
Yritystoiminnan suurim- mat vaikeudet					
Ei vaikeuksia	269	20,1 %	24 000	33 020	79,3 %
Asiakkaiden maksujen myöhästymisen tai maksamatta jättäminen	170	12,7 %	21 500	33 270	73,6 %
Kohtuuton byrokratia	181	13,5 %	24 700	32 100	70,1 %
Toimeentulon niukkuus	172	12,5 %	15 300	21 860	75,1 %
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	179	13,3 %	21 500	29 200	73,9 %
Muita vaikeuksia	377	27,9 %	20 000	26 270	80,5 %
Töiden määrä					
Sopivasti	760	56,3 %	20 900	28 500	78,4 %
Liian vähän	114	8,4 %	18 100	24 330	91,1 %
Liikaa	197	14,6 %	21 200	31 450	65,2 %
Vaikea sanoa/ei tietoa	277	20,7 %	19 600	27 810	78,5 %

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Yrittäjän tulot jäävät seitsemällä prosentilla aineiston yrittäjistä alle 10 000 euron vuodessa, hieman yli neljänneksellä alle 20 000 euron (taulukko 3.8). Viidenneksellä tulot taas ovat yli 50 000 euroa vuodessa. YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen mediaanit kasvavat, mitä korkeammat yrittäjän tulot ovat. Sen sijaan YEL-työtulojen suhde yrittäjän tuloihin laskee yrittäjän tulojen kasvaessa. Matalimpien yrittäjän tulojen luokassa mediaanisuhde on selvästi yli sadan prosentin, eli heillä YEL-työtulo on toteutuneita yrittäjän tuloja korkeampi. Yli 16 000 euron yrittäjän tuloista eteenpäin mediaani suhde YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen välillä on alle sata. Ylimässä tuloluokassa mediaani YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloihin on noin 57 prosenttia, eli tulot ovat lähes kaksinkertaiset YEL-työtulon tasoon verrattuna.

Aineistossa on sekä lyhyemmän että pidemmän yrittäjäuran tehneitä yrittäjiä. Puolet on toiminut yrittäjinä korkeintaan kymmenen vuotta, yli neljännes 20 vuotta tai enemmän. Lyhyemmän yrittäjäuran tehneillä YEL-työtulon mediaani on matalampi. Korkein keskimääräinen YEL-työtulo on puolestaan 11–19 vuotta yrittäjänä toimineilla. Myös yrittäjän tulojen mediaani noudattelee saman suuntaista kehitystä: yrittäjän tulojen mediaani on korkein 11–19 vuotta yrittäjinä toimineilla ja matalin alle viisi vuotta yrittäjänä toimineilla. YEL-työtulojen ja toteutuneiden yrittäjän tulojen suhteen mediaanit ovat korkeimmat alle viisi vuotta sekä yli 30 vuotta yrittäjänä toimineilla.

Kolmelle viidestä yrittäjästä on kertynyt työuraltaan palkansaajaeläkettä. Sekä YEL-työtulojen, yrittäjän tulojen että näiden suhdeluvun mediaanit ovat korkeampia niillä, joilla on kertynyttä palkansaajaeläkettä.

Noin viidennes vastanneista kertoo tarvitsevansa lisätietoja sosiaalietuuksista. Tietoa tarvitsevilla YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen mediaanit ovat hieman matalampia kuin niillä, jotka eivät koe tarvitsevansa lisätietoa. YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaanit ovat molemmissa ryhmissä yhtä suuret.

Epävarmuutta taloudellisesta tilanteesta kokee viidennes vastanneista. Epävarmuus taloudellisesta tilanteesta näkyy myös keskimääräisissä YEL-työtuloissa ja yrittäjän tuloissa. Epävarmuutta kokevien yrittäjien YEL-työtulon mediaani on neljänneksen matalampi kuin taloudellisen tilanteensa vakaaksi ja turvatuksi kokevilla. Myös yrittäjän tulojen mediaani on epävarmuutta kokevilla selvästi matalampi. YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaanissa ryhmien välillä ei ole kuitenkaan kovin suurta eroa.

Taulukko 3.8.

Taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvät taustatekijät (n=1 348).

	N	Jakauma aineis- tossa, %	YEL-työtu- lot 2017, mediaani	Yrittäjän tu- lot 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittä- jän tulosta, mediaani %
Yrittäjän tulot					
3 000–9 999	96	7,1 %	12 600	7 500	179,5 %
10 000–12 999	72	5,1 %	12 600	11 440	122,3 %
13 000–15 999	64	4,6 %	13 700	14 220	104,0 %
16 000–19 999	118	8,8 %	14 800	17 210	88,6 %
20 000–24 999	150	11,0 %	17 000	21 860	77,5 %
25 000–29 999	164	12,2 %	16 600	26 400	67,2 %
30 000–39 999	248	18,6 %	24 000	33 430	74,3 %
40 000–49 999	170	12,7 %	29 700	42 500	70,6 %
50 000+	266	19,9 %	32 800	58 650	57,4 %
Yrittäjävuosia					
Alle 5	281	21,9 %	15 300	24 980	81,7 %
5–10	380	28,7 %	20 000	30 190	71,8 %
11–19	315	23,1 %	24 500	31 550	74,3 %
20–29	259	18,8 %	23 700	28 450	79,5 %
30+	109	7,6 %	21 500	26 390	86,7 %
Kertynyt palkansaajaeläkettä					
Ei	535	40,3 %	16 200	26 840	70,0 %
Kyllä	813	59,7 %	23 700	30 090	83,2 %
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista					
Ei	1 069	79,4 %	20 800	28 850	77,4 %
Kyllä	280	20,6 %	20 200	26 580	77,7 %
Epävarma taloudelli- sesta tilanteesta					
Ei	1 083	80,3 %	22 000	30 150	77,1 %
Kyllä	265	19,7 %	15 300	23 270	78,8 %

Alueelliset erot

Yli puolet aineiston yrittäjistä toimii Uudellamaalla ja muualla Etelä-Suomessa (taulukko 3.9). Etelä-Suomessa muualla kuin Uudellamaalla toimivilla yrittäjillä YEL-työtulon mediaanit ovat korkeimmat. Yrittäjän tulojen mediaani on korkein Uudellamaalla sekä Pohjois-Suomessa toimivilla yrittäjillä.

täjillä. Matalimmiksi keskimääräiset YEL-työtulot ja yrittäjän tulot jäävät Länsi-Suomessa toimivilla yrittäjillä.

YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani vaihtelee 74 ja 80 prosentin välillä koko maassa. Korkein YEL-työtulon suhde yrittäjän tuloon on Etelä-Suomessa (pois lukien Uusimaa) sekä Pohjois-Suomessa.

Taulukko 3.9.

Alueelliset erot (n=1 348).

	N	Jakauma aineistossa, %	YEL-työtulot 2017, mediaani	Yrittäjän tulot 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittäjän tulosta, mediaani %
Suuralue					
Helsinki ja Uusimaa	396	31,5 %	21 600	31 760	74,1 %
Muu Etelä-Suomi	300	21,6 %	22 200	28 430	80,3 %
Länsi-Suomi	366	26,5 %	16 500	25 550	77,7 %
Itä-Suomi	154	10,7 %	21 500	29 010	78,0 %
Pohjois-Suomi	132	9,7 %	20 900	30 860	80,3 %

Käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivakuuttaminen

Noin kaksi viidestä yrittäjästä kertoo, ettei maksa mielestään tarpeeksi eläketurvaa itselleen (taulukko 3.10). YEL-työtulojen mediaani niillä, jotka kokevat maksavansa riittävää eläketurvaa itselleen on lähes kaksinkertainen verrattuna yrittäjiin, jotka eivät koe maksavansa riittävää eläketurvaa itselleen. Niillä, jotka eivät koe maksavansa riittävästi eläketurvaa, myös yrittäjän tulojen mediaanit jäävät matalammaksi kuin yrittäjillä, jotka kokevat maksavansa itselleen riittävää eläketurvaa. Yrittäjillä, jotka eivät koe maksavansa riittävää eläketurvaa, YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani on 63 prosenttia, kun taas päinvastoin kokevilla se on 89 prosenttia.

Kun ali- ja ylivakuuttamista tarkastellaan YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteella, yli puolella yrittäjästä YEL-työtulot jäävät yrittäjän tuloista vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa, eli heidän voidaan katsoa alivakuuttavan. Näin laskettuna alivakuuttaminen on yleisempää kuin yrittäjien omat kokemukset riittävän eläketurvan maksamisesta kertovat. Alivakuuttavilla yrittäjillä YEL-työtulon mediaani jää matalammaksi, 15 300 euroon. Sen sijaan heidän yrittäjän tulojen mediaani on selvästi korkeampi, yli 34 000 euroa. Tässä ryhmässä YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteen

mediaani jää noin 50 prosenttiin. Toisin sanoen tässä ryhmässä puolella YEL-työtulot ovat vain puolet yrittäjän tuloista.

Neljännes yrittäjistä ylivakuuttaa, eli heillä YEL-työtulot ovat vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa yrittäjän tuloja korkeammat. Heillä YEL-työtulon mediaani on muita ryhmiä korkeampi, 30 200 euroa, ja yrittäjän tulojen mediaani selvästi matalampi, 18 600 euroa. Tässä ryhmässä YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mediaani on lähes 160 prosenttia, eli puolella vastaajista YEL-työtulo on vähintään 1,6-kertainen yrittäjän tuloon verrattuna.

Taulukko 3.10.

Oma käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivakuuttaminen (n=1 348).

	N	Jakauma aineis- tossa, %	YEL-työtu- lot 2017, mediaani	Yrittäjän tu- lot 3 vuoden keskiarvojen mediaani	YEL-työtulon osuus yrittä- jän tulosta, mediaani %
Maksaako mielestään riittävää eläketurvaa					
Kyllä	769	57,2 %	27 400	32 330	88,5 %
Ei	579	42,8 %	14 300	24 550	63,4 %
YEL-työtulon ja yrittä- jän tulojen suhde					
Alivakuuttaa	769	57,8 %	15 300	34 390	52,1 %
Ei ali- eikä ylivakuuta	234	17,2 %	25 800	26 580	100,5 %
Ylivakuuttaa	345	25,0 %	30 200	18 600	158,2 %

4 Kuka maksaa mielestään riittävää eläketurvaa ja kuka ei?

4.1 Oma käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta taustatekijöiden mukaan

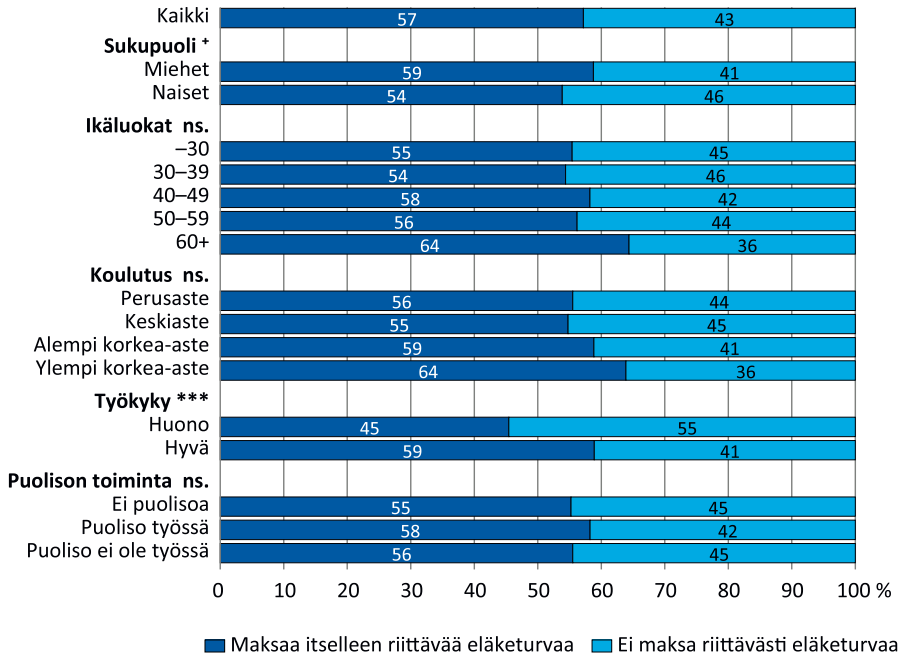
Suurempi osa yrittäjistä, lähes kolme viidestä, katsoo maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa. Kuvioissa 4.1–4.5 tarkastellaan, miten tämä näkemys vaihtelee erilaisten yrittäjään, yritykseen, työmotivaatioon ja taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvien taustatekijöiden mukaan.

Yrittäjän ominaisuudet

Yrittäjään liittyvistä taustatekijöistä vain osa heijastuu näkemyksiin riittävän eläketurvan maksamisesta. Miesyrittäjät ja hyväksi työkykynsä kokevat katsovat maksavansa riittävästi eläketurvaa useammin kuin naisyrittäjät tai huonoksi työkykynsä arvioivat yrittäjät. Sen sijaan ikäluokittain, koulutuksen tai puolison toiminnan mukaan tarkasteltuna yrittäjien näkemyksissä riittävän eläketurvan maksamisesta ei ole eroja.

Kuvio 4.1.

Yrittäjän ominaisuudet ja näkemys siitä, maksaako itselleen riittävästi eläketurvaa (n=1 348), prosenttia.

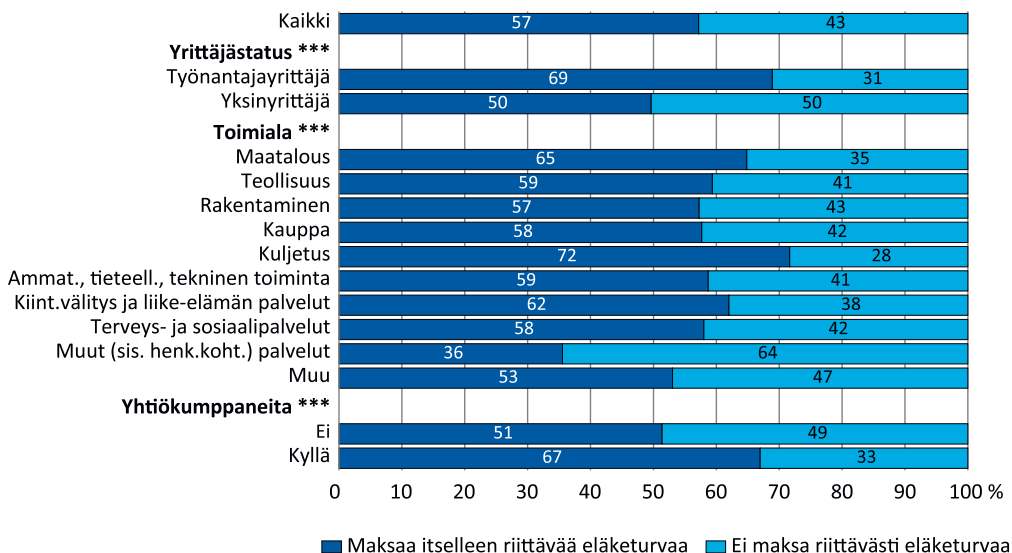
Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Yritykseen liittyvät taustatekijät

Työnantajayrittäjistä seitsemän kymmenestä kokee maksavansa itsellensä riittävästi eläketurvaa, kun yksinyrittäjistä näin kokee vain puolet. Myös toimiala heijastuu siihen, miten usein eläketurvaa koetaan maksettavan riittävästi. Useimmin eläketurvaa kokee maksavansa riittävästi kuljetusala- la toimivat, keskimääräistä harvemmin taas Muut palvelut -ryhmään kuuluvat yrittäjät. Myös yrittäjät, joilla on yhtiökumppaneita, kokevat maksavansa keskimääräistä useammin riittävästi eläketurvaa.

Kuvio 4.2.

Yritykseen liittyvät taustatekijät ja näkemys siitä, maksaako itselleen riittävästi eläketurvaa (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Työmotivaation liittyvät tekijät

Näkemyks riittävän eläketurvan maksamisesta ei vaihtelee merkittävästi yrittäjien työviikon pituuden mukaan. Sen sijaan muissa työmotivaation liittyvissä tekijöissä on eroja. Työhönsä erittäin tyytyväiset kokevat keskimääräistä useammin maksavansa eläketurvaa riittävästi, kun taas ei-tyytyväisten yrittäjien kohdalla tilanne on päinvastainen. Yrittäjät, jotka eivät ole innostuneita työstään, kokevat keskimääräistä useammin, etteivät he maksa riittävä eläketurvaa itselleen. Alun perin yrittäjäksi olosuhteiden pakosta ryhtyneet yrittäjät kertovat harvemmin maksavansa riittävä eläketurvaa itselleen kuin omasta halustaan yrittäjyyden aloittaneet.

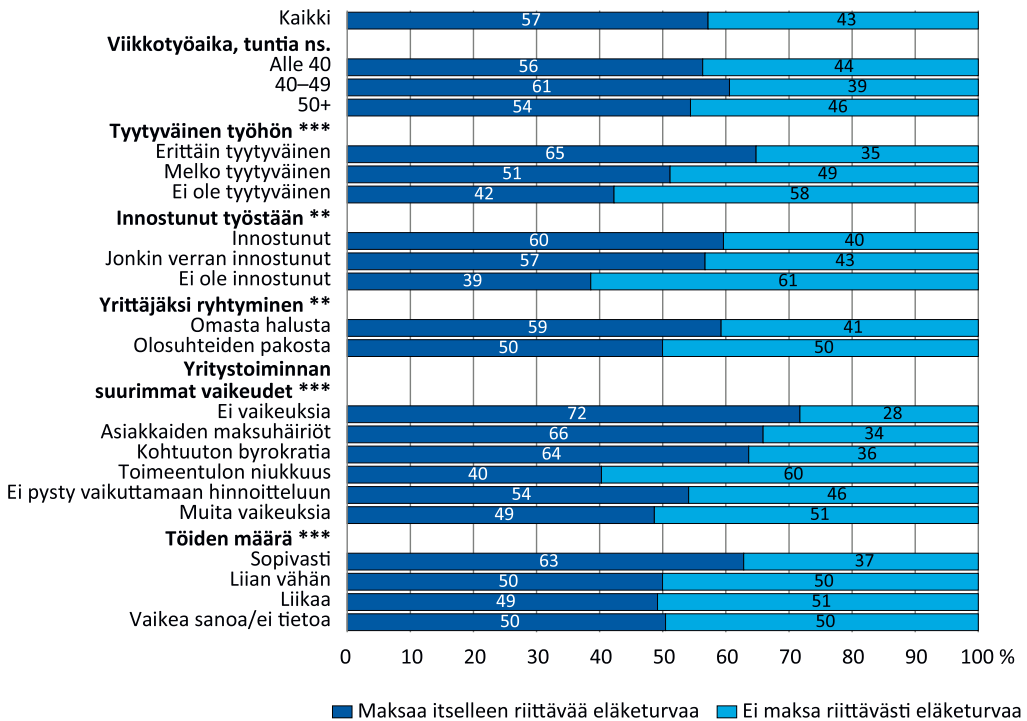
Yritystoiminnan vaikeudet heijastuvat näkemyksiin riittävän eläketurvan maksamisesta. Ne, jotka eivät ole kokeneet mitään vaikeuksia yritystoiminnassaan, muita useammin vastaavat maksavansa itselleen riittävä eläketurvaa. Toimeentulon niukkuus heijastuu odotetun suuntaisesti tuloksiin.

Tämän vaikeudeksi maininneista yrittäjistä keskimääräistä harvempi, kaksi viidestä, kertoo maksavansa itselleen riittävää eläketurvaa.

Työmääränsä sopivaksi kokevat ajattelevat maksavansa muita useammin itselleen riittävästi eläketurvaa. Sen sijaan sekä liian vähäiseksi että liian suureksi työmääränsä tuntevista riittäväksi eläketurvansa maksamisen arvioi keskimääräistä harvempi.

Kuvio 4.3.

Työmotivaatioon liittyvät taustatekijät ja näkemys siitä, maksaako itselleen riittävästi eläketurvaa (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Taloudellisista ja eläkevakuutukseen liittyvistä tekijöistä yrittäjän tulot, yrittäjärajan pituus, palkansaajauralta kertynyt eläke, tarve saada lisätietoa sosiaalietuuksista sekä epävarmuus taloudellisesta tilanteesta heijastuvat vastauksiin siitä, kokeeko maksavansa riittävästi eläketurvaa.

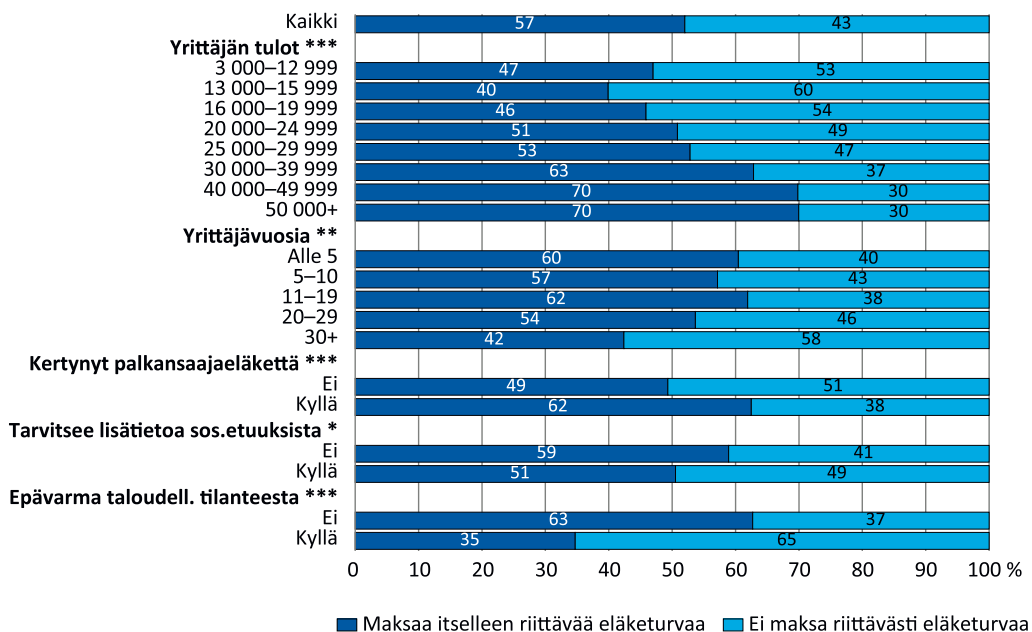
Matalimmassa yrittäjän tulojen luokassa (alle 13 000 euroa) hieman alle puolet kokee maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa. Harvinaisinta kokemus riittävän eläketurvan maksamisesta on niillä, joiden yrittäjän tulo asettuu 13 000–16 000 euron väliin. Heistä kaksi viidestä ajattelee maksavansa riittävästi eläketurvaa. Yrittäjän tulojen noustessa myös kokemus riittävästä eläketurvan maksamisesta lisääntyy.

Myös yrittäjäuran pituudella on yhteys omaan kokemukseen riittävän eläketurvan maksamisesta. Eniten näin kokevia on 11–19 vuoden yrittäjäuran tehneissä. Harvinaisinta kokemus riittävän eläketurvan maksamisesta on puolestaan yli 30 vuoden yrittäjäuran tehneillä. Palkansaajaeläkettä kerryttäneistä useampi kokee maksavansa riittävästi eläketurvaa kuin niistä yrittäjistä, joilla ei ole eläkekertymää palkansaajana.

Lisätietoa sosiaalietuuksista tarvitsevat ajattelevat harvemmin maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa. Myös epävarmuus taloudellisesta tilanteesta heijastuu tuloksiin. Epävarmuutta kokevista vain reilu kolmannes kokee maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa, kun taloudellisen tilanteensa vakaaksi ja turvatuksi tuntevista näin kokee lähes kaksi kolmesta.

Kuvio 4.4.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät taustatekijät ja näkemys siitä, maksako itselleen riittävästi eläketurvaa (n=1 348), prosenttia.

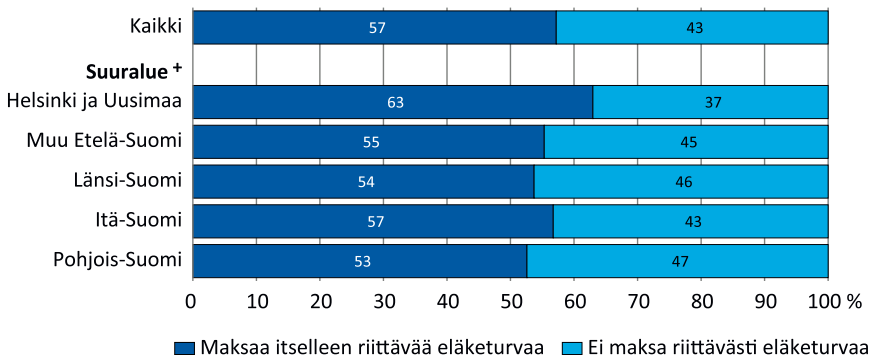
Erojen tilastollinen merkittävyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Alueelliset erot

Näkemykset riittävästä eläketurvan maksamisesta eroavat vain vähän asuinalueen perusteella. Helsingissä ja muualla Uudellamaalla asuvat yrittäjät kokevat hieman useammin, että he maksavat itselleen riittävästi eläketurvaa. Länsi- ja Pohjois-Suomessa asuvilla yrittäjillä näin kokevien osuus on matalin.

Kuvio 4.5.

Asuinalue ja näkemys siitä, maksaako itselleen riittävästi eläketurvaa (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevää, + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

4.2 Syyt riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla

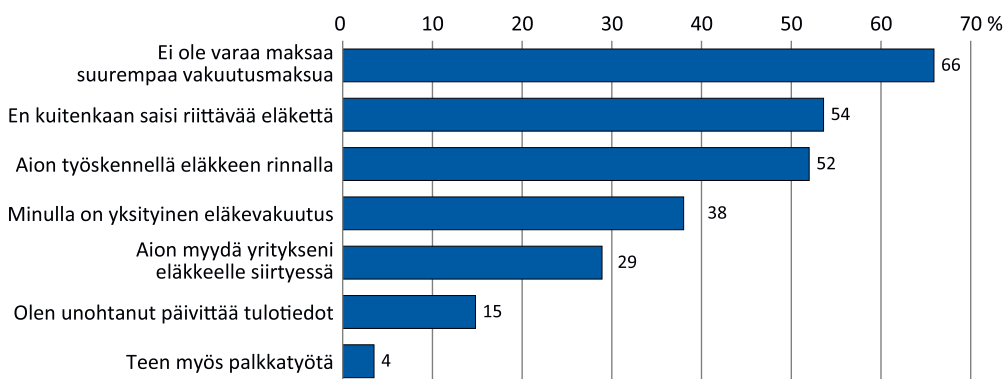
Kyselyssä kysyttiin syytä sille, miksi yrittäjä ei maksa itselleen riittävästi eläketurvaa. Kysymys esitettiin vain niille, jotka eivät mielestään maksaneet itselleen riittävästi eläketurvaa. Yrittäjä pystyi valitsemaan useamman vastausvaihtoehdon.²⁰ Kuviossa 4.6 esitetään eri syiden yleisyys kysymykseen vastanneiden yrittäjien joukossa.

²⁰ Vaihtoehdot olivat:

- Minulla ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua.
- Tuloni ovat kasvaneet yritystoiminnan alkuajoista, mutta olen unohtanut päivittää ne.
- En saisi kuitenkaan riittävästi eläkettä.
- Minulla on yksityinen eläkevakuutus.
- Teen yrittäjyyden ohella palkkatyötä, josta kertyy eläkettä.
- Aion myydä yritykseni eläkkeelle siirtyessäni ja saada siitä taloudellista turvaa eläkeajalle.
- Aion työskennellä eläkkeen rinnalla.

Kuvio 4.6.

Syyt, miksi yrittäjä ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa (n=579), prosenttia.

Ylivoimaisesti suurin syy olla maksamatta riittävää eläketurvaa on se, että yrittäjällä ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua. Kaksi kolmesta yrittäjästä kertoi tämän vaikuttavan liian vähäisen eläketurvan maksamisen taustalla. Keskimääräistä yleisemmin tämän mainitsivat syyksi naiset, yli 50-vuotiaat yrittäjät, yksinyrittäjät ja yrittäjät, joilla on pienet tulot (ks. liite 3). Näissä ryhmissä vähintään 70 prosenttia yrittäjistä kertoi tämän olevan syynä riittämättömän eläketurvan maksamiselle. Omana ryhmänään erottuvat yrittäjät, joilla taloudellinen tilanne yrittäjänä on epävarma, heistä yhdeksän kymmenestä kertoi, että suurempaa vakuutusmaksua ei ole vara maksaa.

Kaksi seuraavaksi yleisintä syytä ovat epäluottamus eläkejärjestelmään eli kokemus siitä, ettei kuitenkaan saisi riittävää eläkettä ja aikomus työskennellä eläkkeen rinnalla. Kummankin vaihtoehdon valitsi noin puolet yrittäjistä. Epäluottamus eläkejärjestelmään on keskimääräistä yleisempää nuorilla, alle 40-vuotiailla yrittäjillä, ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa sekä muissa palveluissa työskentelevillä yrittäjillä ja yrittäjillä, joilla taloudellinen tilanne on vakaa ja turvattu. Näissä ryhmissä noin kolme viidestä yrittäjästä mainitsi epäluottamuksen syyksi liian vähäisen eläketurvan maksamiselle. Aikomuksia työskennellä eläkkeellä kompensoidakseen liian alhaista eläketurvan maksamista on keskimääräistä enemmän yli 60-vuotiailla ja yli 20 vuoden yrittäjäuran tehneillä yrittäjillä, joista liki 70 prosenttia tai enemmän kertoi aikovansa paikata eläketurvaa eläkkeen rinnalla työskentelyllä. Suurituloisilla yrittäjillä nämä kaksi syytä ovat yleisimmät syyt liian vähäisen eläketurvan maksamiselle.

Neljänneksi yleisin syy riittämättömän eläketurvan maksamiselle on se, että yrittäjällä on yksityinen eläkevakuutus. Hieman useampi kuin joka kolmas yrittäjä mainitsi tämän syyksi. Keskimääräistä yleisempää tämä on 50–59-vuotiailla yrittäjillä, rakentamisessa, kuljetusalalla ja terveys- ja sosiaalipalveluissa työskentelevillä yrittäjillä sekä yli 20 vuoden yrittäjäuran tehneillä yrittäjillä. Heistä puolella liian vähäisen eläketurvan maksamisen taustalla on yksityinen eläkevakuutus.

Vajaa 30 prosenttia yrittäjistä aikoo myydä yrityksensä eläkkeelle siirtyessä ja saada siitä taloudellista turvaa eläkeajalle eikä siksi maksa riittävää eläketurvaa. Keskimääräistä useammin näin aikovat tehdä yli 60-vuotiaat yrittäjät, työnantajayrittäjät ja kaupassa, kiinteistönvälityksessä ja liike-elämän palveluissa työskentelevät yrittäjät. Heistä 40 prosenttia kertoo myyntiaikeet syyksi liian vähäisen eläketurvan maksamiselle.

Reilu kymmenesosa yrittäjistä kertoo riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla olevan sen, että tulot ovat kasvaneet yritystoiminnan alkuaajoista, mutta tulotietojen päivittäminen on unohtunut. Keskimääräistä useammin tulotietojen päivittäminen on unohtunut miehiltä, työnantajayrittäjiltä, maataloudessa toimivilta yrittäjiltä, suurituloisilta ja taloudellisen tilanteensa vakaaksi ja turvatuksi tuntevilta yrittäjiltä. Näissä ryhmissä noin viidesosalla riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla on tulotietojen päivittämisen unohtaminen.

Vajaa neljä prosenttia niistä yrittäjistä, jotka eivät koe maksavansa riittävää eläketurvaa, pitää syynä riittämättömän eläketurvan maksamiselle sitä, että tekee yrittäjäyden ohella myös eläkettä kartuttavaa palkkatyötä. Palkkatyön tekeminen on keskimääräistä yleisempää kiinteistönvälityksessä ja liike-elämän palveluissa sekä muuksi luokitellulla toimialalla työskentelevillä sekä niillä yrittäjillä, joille on kertynyt palkansaajaeläkettä ja jotka kokevat tarvitsevansa tietoa sosiaalietuuksista. Näissä ryhmissä 6–10 prosenttia kertoi palkkatyön syyksi liian vähäisen eläketurvan maksamiselle.

Taloudelliset rajoitteet ja epäluottamus eläkejärjestelmään näyttävät siis yleisimmin olevan riittämättömäksi koetun eläketurvan maksamisen taustalla. Pieneksi jäävää eläketurvaa aiotaan useimmiten paikata eläkkeen ohella työskentelyllä mutta melko usein myös yksityisellä eläkevakuutuksella.

4.3 Millaiset yrittäjät eivät mielestään maksa riittävästi eläketurvaa? – mallitarkastelu

Edellä luvussa 4.1 tarkasteltiin sitä, millaiset yrittäjät eivät mielestään maksa itselleen riittävästi eläketurvaa kuvailevan analyysin avulla, yksi taustatekijä kerrallaan huomioiden. Seuraavaksi tarkastellaan tätä kysymystä tilastollisen mallinnuksen keinoin, jossa huomioidaan eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus. Tarkastelut suoritetaan logit-mallilla.

Riittävän eläketurvan maksamista tarkastelevassa mallissa selitettävä muuttuja kuvastaa sitä, maksaako yrittäjä itselleen mielestään riittävästi eläketurvaa vai ei. Tarkastelu keskittyy niihin, jotka eivät mielestään maksa itselleen riittävästi eläketurvaa. Riittämättömän eläketurvan maksamista selittävät tekijät on jaoteltu sosiodemografisiin, terveydentilaa ja perheitä lannetta kuvaaviin perustaustatekijöihin, yritysmuotoon liittyviin tekijöihin, työmotivaatioon liittyviin tekijöihin, yrityksen ja yrittäjän taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyviin tekijöihin ja asuinalueeseen.²¹ Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, kokea maksavansa itselleen riittämätöntä eläketurvaa on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Mallitulokset on esitetty taulukossa 4.1. Taulukon tulokset on esitetty marginaalivaikutuksina. Marginaalivaikutus kertoo, kuinka monta prosenttiyksikköä tietty tekijä muuttaa tapahtuman todennäköisyyttä suhteessa vertailuryhmään (merkitty ref.). Vertailuryhmä on ilmoitettu vain tapauksissa, joissa se ei ole itsestään selvä.

Perustaustatekijät ja yritysmuotoon liittyvät tekijät

Yrittäjien oma käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ei vaihtele sukupuolen, iän, koulutuksen, tai puolison olemassaolon tai toiminnan mukaan. Myöskään työkyky, joka kuvailevassa analyysissä vaikutti heijastuvan käsityksiin riittävän eläketurvan maksamisesta, ei vaikuta käsitykseen mallitarkastelussa. Sen sijaan yritystyyppi ja yhtiökumppaneiden olemassaolo heijastuvat käsitykseen riittävän eläketurvan maksamisesta.

²¹ Selittävien muuttujien mahdollinen multikollineaarisuus tarkistettiin, eikä sen suhteen ollut ongelmia.

Yksinyrittäjät ovat useammin sitä mieltä, että he eivät maksa itselleen riittävää eläketurvaa. Marginaalivaikutus kertoo, että yksinyrittäjät kokevat maksavansa riittämätöntä eläketurvaa 15,5 prosenttiyksikköä todennäköisemmin kuin työnantajayrittäjät. Myös yhtiökumppaneiden olemassaolo vaikuttaa: ne yrittäjät, joilla on yhtiökumppaneita, ovat useammin sitä mieltä, että maksavat eläketurvaa riittävästi.

Työmotivaatioon liittyvät tekijät

Viikkotyöaika ja työmäärä, työhön liittyvä tyytyväisyys ja innostuneisuus sekä yritystoiminnassa koetut vaikeudet ovat yhteydessä käsitykseen riittävän eläketurvan maksamisesta. Sen sijaan, toisin kuin kuvailevassa analyysissä, taustatekijöiden yhtäaikaiset vaikutukset huomioivassa mallissa reitti yrittäjyyteen ei ole yhteydessä käsitykseen eläketurvan riittävydestä. Sekä omasta halustaan että olosuhteiden pakosta yrittäjäksi ryhtyneet kokevat maksavansa riittävää eläketurvaa yhtä usein.

Työviikon pituus heijastuu yrittäjien näkemykseen riittävän eläketurvan maksamisesta. Ne yrittäjät, jotka tekevät pitkää, yli 50 tunnin työviikkoa, kokevat useammin, että eivät maksa riittävästi eläketurvaa. Tätä lyhempää työviikkoa tekevät siis useammin kokevat maksavansa riittävästi eläketurvaa. Myös työtyytyväisyys vaikuttaa; työhönsä erittäin tyytyväiset yrittäjät ovat useammin sitä mieltä, että maksavat itselleen tarpeeksi eläketurvaa. Innostuneisuus työstä vaikuttaa siten, että ne, jotka eivät ole innostuneet työstään kokevat useammin maksavansa riittämätöntä eläketurvaa.

Myös yrittäjän työssään kohtaamat hankaluudet vaikuttavat käsitykseen maksetun eläketurvan riittävydestä. Verrattuna yrittäjiin, jotka eivät ole kokeneet hankaluuksia yrittäjätyössä, ne yrittäjät, joilla on ongelmana ajoittainen toimeentulon niukkuus tai se, että ei tarpeeksi pysty vaikuttamaan tuotteen tai palvelun hinnoitteluun tai joilla on joitakin muita pienempiä hankaluuksia, kokevat useammin maksavansa riittämätöntä eläketurvaa.

Töiden määrällä on merkitystä kokemuksessa riittävän eläketurvan maksamisesta. Yrittäjät, joilla on ollut liikaa töitä edellisen vuoden aikana, ovat muita useammin sitä mieltä, etteivät maksa riittävästi eläketurvaa.

Taulukko 4.1.

Yrittäjän omaan näkemykseen riittämättömän eläketurvan maksamisesta vaikuttavat tekijät, logit-mallin marginaalivaikutukset.

	Ei maksa riittävästi eläketurvaa
Perustaustatekijät	
Nainen	0,027
Ikä (ref. Alle 30)	
30–39	0,028
40–49	0,008
50–59	-0,055
60–68	-0,126
Koulutus (ref. Perusaste)	
Keskiaste	0,018
Alempi korkea-aste	0,042
Ylempi korkea-aste	0,047
Hyvä työkyky	-0,036
Puolison toiminta (ref. Ei puolisoa)	
Työssä	0,010
Ei työssä	0,025
Yritykseen liittyvät tekijät	
Yksinyrittäjä (ref. Työnantajayrittäjä)	0,155***
Yhtiökumppaneita	-0,078*
Työmotivaatioon liittyvät tekijät	
Viikkotyöaika (ref. Alle 40 tuntia)	
40–49	0,035
50+	0,093*
Työtyytyväisyys (ref. Melko tyytyväinen)	
Erittäin tyytyväinen	-0,099**
Ei tyytyväinen/Ei tietoa	-0,085
Innostuneisuus työstä (ref. Jonkin verran innostunut)	
Innostunut	0,044
Ei innostunut/Ei tietoa	0,138*
Yrittäjäksi olosuhteiden pakosta (ref. Omasta halusta)	0,056
Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet (ref. Ei vaikeuksia)	
Asiakkaat ei maksa sovitusti	0,053
Kohtuuton byrokratia	0,078
Toimeentulon niukkuus	0,222***
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	0,122*
Muita vaikeuksia	0,144**

	Ei maksa riittävästi eläketurvaa
Töiden määrä (ref. Sopivasti)	
Liian vähän	-0,001
Liikaa	0,117*
Vaikea sanoa/ei tietoa	0,049
Taloudelliset/eläkevakuutukseen liittyvät tekijät	
Yrittäjän tulot, euroa/vuosi (ref. 3 000–12 999)	
13 000–19 999	0,079
20 000–29 999	-0,005
30 000–39 999	-0,091 ⁺
40 000–49 999	-0,107 ⁺
50 000+	-0,103 ⁺
Yrittäjäura, vuotta (ref. Alle 5v.)	
5–10	0,050
11–19	0,021
20–29	0,139*
30+	0,268***
Kertynyt palkansaajaeläkettä	-0,064 ⁺
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista	0,044
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	0,189***
Asuinalue	
Suuralue (ref. Helsinki-Uusimaa)	
Muu Etelä-Suomi	0,044
Länsi-Suomi	0,079 ⁺
Itä-Suomi	0,064
Pohjois-Suomi	0,115*
N	1 348

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ⁺ $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$. Positiivinen marginaalivaikutus tarkoittaa, että tekijä lisää kokemusta riittämättömän eläketurvan maksamisesta. Jos vaikutus on miinusmerkinen, tämä ilmaisee, että kokemus riittävän eläketurvan maksamisesta on yleisempää.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Yrittäjän tulot, yrittäjäuran pituus, kertynyt palkansaajaeläke sekä epävarmuus taloudellisesta tilanteesta heijastuvat käsityksiin riittävän eläketurvan maksamisesta. Sen sijaan, toisin kuin kuvailevassa analyysissä, tiedon tarve sosiaalietuuksista ei ole yhteydessä koettuun eläketurvan riittävyyteen.

Hieman yllättäen yrittäjän ansaitsemat tulot eivät ole kovin vahvassa yhteydessä käsitykseen riittävän eläketurvan maksamisesta. Vain ne yrittäjät, joilla tulot ovat yli 30 000 euroa vuodessa, kokevat muita useammin maksavansa riittävää eläketurvaa. Sen sijaan yrittäjäuran pituus vaikuttaa selvemmin käsitykseen eläketurvan riittävydestä. Ne yrittäjät, joilla on vähintään 20 vuoden yrittäjäura takanaan, kokevat useammin, etteivät maksa riittävää eläketurvaa. Lyhyemmän yrittäjäuran tehneet yrittäjät ovat siis useammin sitä mieltä, että maksavat eläketurvaa riittävästi.

Myös työhistoria palkansaajana vaikuttaa käsitykseen eläketurvan riittävydestä. Ne yrittäjät, joille yrittäjäeläkkeen lisäksi on karttunut palkansaaja-eläkettä, ovat useammin sitä mieltä, että maksavat riittävästi eläketurvaa.

Taloudellinen epävarmuus heijastuu käsitykseen eläketurvan riittävydestä: jos taloudellinen tilanne yrittäjänä on epävarma, kokemus eläketurvan riittämättömyydestä lisääntyy. Ne yrittäjät, jotka kokevat tilanteensa yrittäjänä vakaaksi ja turvatuksi, maksavat siis mielestään useammin riittävää eläketurvaa.

Asuinalue

Asuinalue on yhteydessä käsitykseen riittävän eläketurvan maksamisesta. Ne yrittäjät, jotka asuvat Länsi- tai Pohjois-Suomessa, ovat useammin sitä mieltä, että eivät maksa itselleen riittävästi eläketurvaa. Muissa osissa maata asuvat yrittäjät kokevat siis useammin maksavansa riittävästi eläketurvaa.

5 Ali- ja ylivakuuttaminen tulojen perusteella

Oman kokemuksen lisäksi toinen tapa tarkastella eläketurvan tasoa on vertailla YEL-työtuloa ja yrittäjän tuloja keskenään. Tässä luvussa keskitytään tuloihin perustuvaan ali- ja ylivakuuttamisen mittariin. Mikäli YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa pienempi kuin yrittäjän keskimääräiset tulot kolmen edellisen vuoden ajalta, yrittäjän tulkitaan alivakuuttavan²². Vastaavasti vähintään kymmenen prosentin tai 2 400 euron ylitys tulkitaan ylivakuuttamiseksi.

5.1 Ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys taustatekijöiden mukaan

Yrittäjän ominaisuudet

YEL-työtulon ja toteutuneiden yrittäjän tulojen vertailussa ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys eroaa sukupuolen, iän ja koulutuksen mukaan (kuvio 5.1). Sen sijaan ali- ja ylivakuuttamisessa ei ole eroja yrittäjän työkyvyn tai puolison olemassaolon tai toiminnan perusteella.

Noin kolme viidestä miesyrittäjästä alivakuuttaa yritystoimintaansa, naisilla vastaava luku on noin puolet. Ylivakuuttaminen puolestaan on yleisempää naisilla. Naisyrittäjistä 30 prosentilla YEL-työtulo ylittää yrittäjän tulot, miehillä näin käy 23 prosentilla.

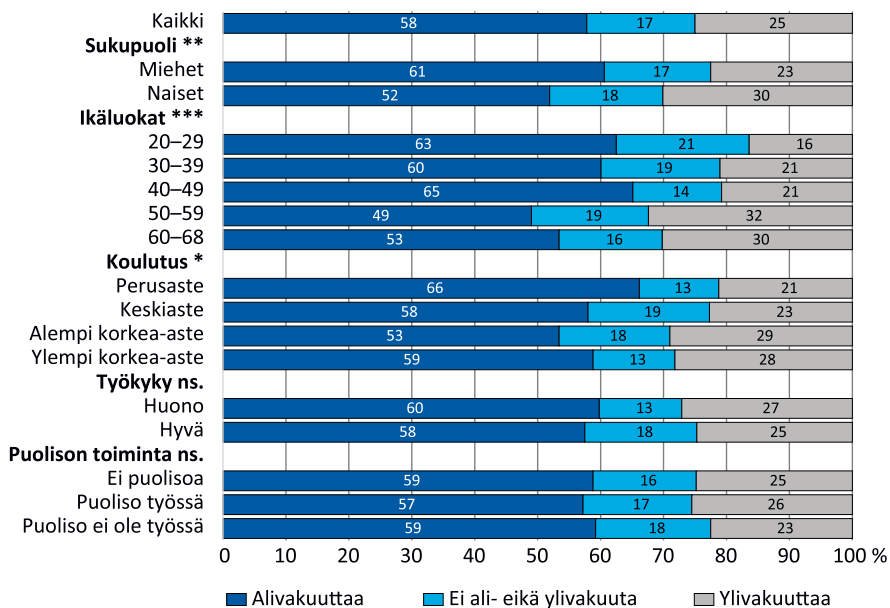
Ikäryhmittäin tarkasteltuna alivakuuttaminen on yleisintä 40–49-vuotiailla. Heistä lähes kaksi kolmasosaa alivakuuttaa. Harvinaisinta alivakuuttaminen puolestaan on yli 50-vuotiaiden yrittäjien joukossa, jossa noin puolet sijoittuu YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen vertailussa alivakuuttavien ryhmään. Sen sijaan tässä ikäryhmässä noin kolmannes ylivakuuttaa, eli heillä YEL-työtulot ylittävät yrittäjän tulot vähintään kymmenellä prosentilla tai 2 400 eurolla. Ylivakuuttaminen on puolestaan harvinaisinta nuorempien yrittäjien joukossa. Alle 50-vuotiaista yrittäjistä noin viidennes on asettanut YEL-vakuutuksensa yrittäjän tulojen yläpuolelle.

22 Yrittäjän tulojen muodostusta käsiteltiin tarkemmin luvussa 3.1.

Korkeintaan perusasteen koulutustason suorittaneilla yrittäjillä alivakuuttaminen on yleisintä, heistä kahdella kolmasosalla YEL-työtulo jää yrittäjätuloista vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa. Alivakuuttaminen on harvinaisinta alemman korkea-asteen suorittaneilla yrittäjillä. Heistäkin hieman yli puolet alivakuuttaa. Vastaavasti ylivakuuttaminen on korkea-asteen koulutuksen suorittaneilla yleisintä ja perusasteen suorittaneilla vähäisintä.

Kuvio 5.1.

Yrittäjän ominaisuudet ja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys (n=1 348), prosenttia.

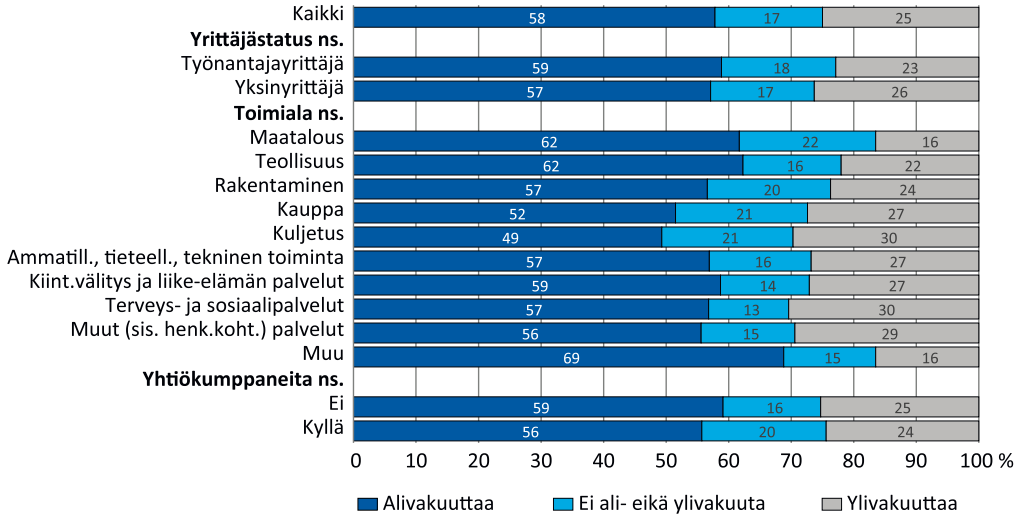
Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Yritykseen liittyvät taustatekijät

Ali- ja ylivakuuttaminen on yhtä yleistä työnantajayrittäjien ja yksinyrittäjien joukossa (kuvio 5.2). Myöskään yhtiökumppaneiden olemassaololla ei näyttäisi olevan vaikutusta ali- ja ylivakuuttamiseen. Toimialoittain tarkasteltuna YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen mukainen ali- ja ylivakuuttavien osuus vaihtelee toimialoittain jonkin verran. Erot toimialojen välillä eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 5.2.

Yritykseen liittyvät ominaisuudet ja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevää, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Työmotivaatioon liittyvät tekijät

Työmotivaatioon liittyvistä taustatekijöistä eroja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyyteen muodostuu viikkotyöajan, yritystoiminnassa koettujen vaikeuksien sekä töiden määrän kohdalla (kuvio 5.3). Sen sijaan ali- ja ylivakuuttaminen on yhtä yleistä riippumatta työtyytyväisyydestä, työhön liittyvästä innostuksesta tai yrittäjäksi ryhtymisen taustasyistä.

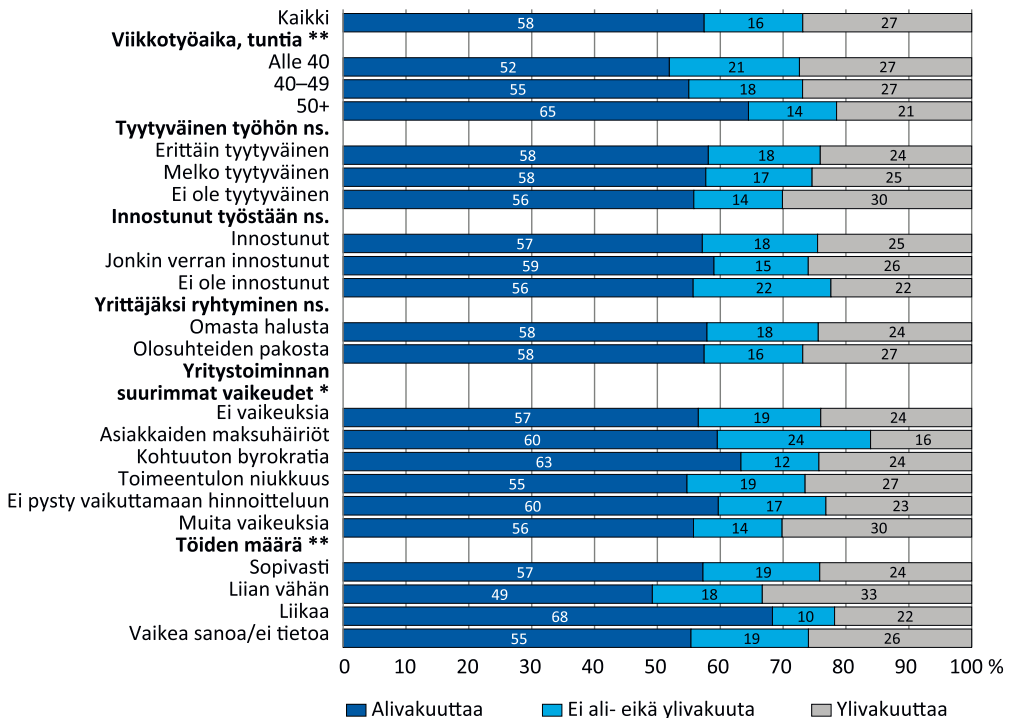
Alivakuuttaminen on yleisempää niillä yrittäjillä, jotka tekevät yli 50 tuntia töitä viikossa. Heistä liki kaksi kolmesta on asettanut YEL-työtulonsa yrittäjän tuloja matalammalle tasolle. Vastaavasti heillä ylivakuuttaminen on lyhyempää työviikkoa tekeviä yrittäjiä harvinaisempaa.

Yrittäjät, jotka kokevat byrokratian kohtuuttomaksi, alivakuuttavat keskimääräistä useammin. Ylivakuuttaminen on keskimääräistä yleisempää niillä, jotka mainitsivat kokevansa muita kuin lueteltuja vaikeuksia. Keskimääräistä harvinaisempaa ylivakuuttaminen on puolestaan niillä yrittäjillä, joille laskusaatavien perintä aiheuttaa vaikeuksia.

Ne yrittäjät, jotka kokevat, että töitä on viimeisen vuoden aikana ollut liikaa, alivakuuttavat selvästi muita useammin: kaksi kolmesta liikaa töitä tehneestä yrittäjästä alivakuuttaa. Puolestaan ne yrittäjät, joilla töitä on ollut liian vähän, ylivakuuttavat keskimääräistä useammin.

Kuvio 5.3.

Työmotivaatiota heijastavat tekijät ja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Yrittäjän taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvistä taustatekijöistä merkittäviä ali- ja ylivakuuttamisen yleisyyteen heijastuvia tekijöitä ovat yrittäjän tulot, yrittäjäuran pituus, epävarmuus taloudellisesta tilanteesta sekä se, onko yrittäjälle kertynyt eläkettä palkansaajana.

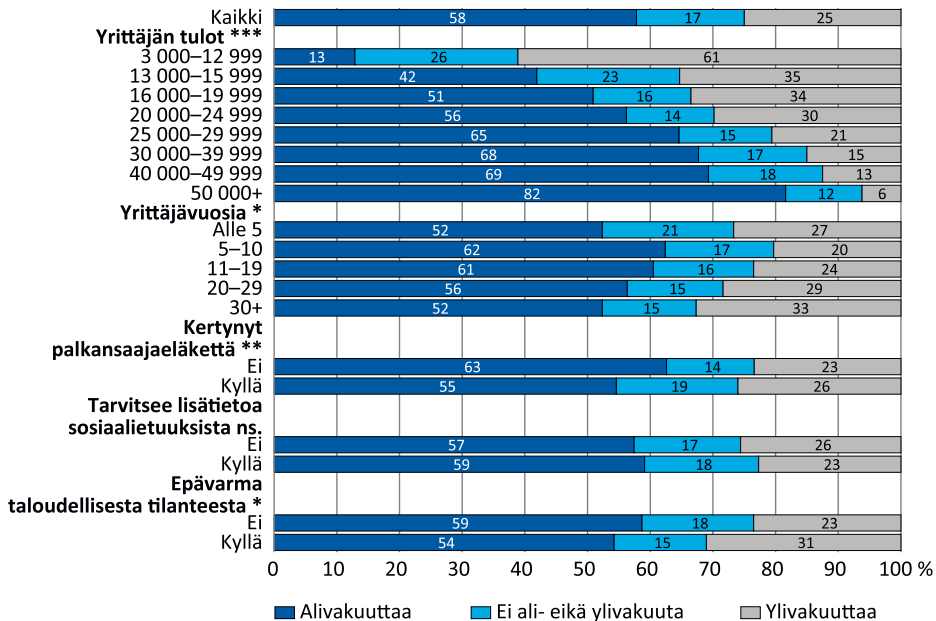
YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen vertailun perusteella alivakuuttamisen yleisyys kasvaa yrittäjän tulojen kasvaessa (kuva 5.4). Matalimmilla yrittäjän tuloilla (3 000–12 999 euroa) YEL-työtulot alittavat yrittäjän tulot vain

noin joka kahdeksannella yrittäjällä. Seuraavassa tuloluokassa (13 000–16 000 euroa) kaksi viidestä yrittäjästä alivakuuttaa. Korkeimmassa tuloluokassa (yli 50 000 euroa) alivakuuttamisen puolelle jää neljä viidestä yrittäjästä. Vastaavasti ylivakuuttamisen yleisyys laskee yrittäjän tulojen kasvaessa. Alimmassa tuloluokassa kolme viidestä yrittäjästä ylivakuuttaa, ylimmässä tuloluokassa ylivakuuttavien osuus on vain kuusi prosenttia.

Alivakuuttaminen on harvinaisinta niillä, joille yrittäjäuraa on kertynyt alle viisi vuotta tai yli 30 vuotta. Etenkin yli 30 vuoden yrittäjäuran tehneillä ylivakuuttaminen on keskimääräistä yleisempää. Alivakuuttaminen on harvinaisempaa ja ylivakuuttaminen yleisempää yrittäjillä, joille on kertynyt palkansaajaeläkettä. Epävarmuus taloudellisesta tilanteesta vähentää alivakuuttamisen yleisyyttä ja lisää ylivakuuttamista.

Kuvio 5.4.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät ja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

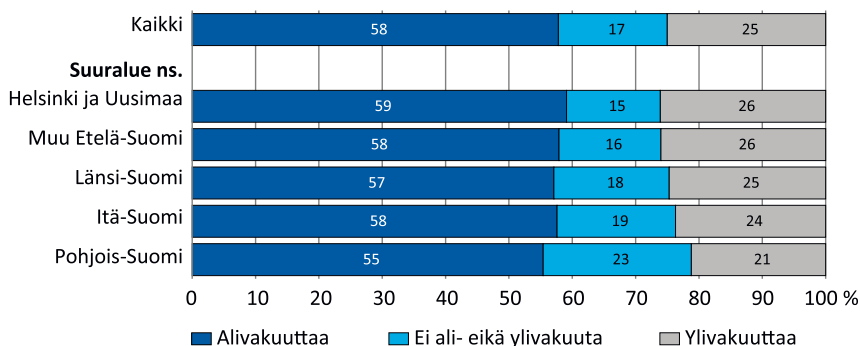
Alueelliset erot

Ali- ja ylivakuuttaminen yrittäjän tulojen ja YEL-työtulon vertailun näkökulmasta on yhtä yleistä kaikkialla Suomessa. Kuviossa 5.5 sekä ali- että ylivakuutta-

minen näyttäisi olevan hieman yleisempää Uudenmaan alueella ja harvinaisempaa Pohjois-Suomessa, mutta erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 5.5.

Alueelliset erot ja ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys (n=1 348), prosenttia.

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

5.2 Millaiset yrittäjät alivakuuttavat ja millaiset yrittäjät ylivakuuttavat? – mallitarkastelu

Edellä tarkasteltiin sitä, millaiset yrittäjät ali- ja ylivakuuttavat kuvailevan analyysin keinoin, yksi taustatekijä kerrallaan huomioiden. Seuraavaksi kysymystä tarkastellaan tilastollisen mallinnuksen keinoin, jossa huomioidaan eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus. Tarkastelu perustuu YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen vertailuun. Alivakuuttavilla yrittäjillä eläkevakuutuksen perusteena oleva YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa pienempi kuin yrittäjän tulot, ja ylivakuuttavilla yrittäjillä YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa suurempi kuin yrittäjän tulot. Niillä, jotka eivät ali- tai ylivakuuta, YEL-työtulo vastaa yrittäjän tuloja. Tarkastelu suoritetaan multinomial logit-mallilla.²³

²³ Koska osa rekisteripohjaisista YEL-työtuloista ei välttämättä ole ajantasaisia (ks. luku 3.1), liitteessä 4 on esitetty ali- ja ylivakuuttamisen yleisyys ja taulukon 5.1 mallia vastaavat mallitulokset aineistolla, jossa on vain henkilöt, joille on käytettävissä Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saama ajantasainen YEL-työtulo (675 yrittäjää). Tulokset olivat monilta osin samansuuntaisia kuin taulukossa 5.1 esitetyt. Suurin ero oli, että yksinyrittäjyys ja yhtiökumppaneiden olemassaolo eivät selittäneet alivakuuttamista tässä rajoitetussa aineistossa. Tämä liittyyne suurelta osin aineistojen erilaiseen koostumukseen. Aineistossa, joiden henkilöille on käytettävissä ajantasainen YEL-työtulo, yksinyrittäjien ja ilman yhtiökumppania olevien yrittäjien osuus on selvästi suurempi kuin koko aineistossa.

Kuten tarkastelussa yrittäjän omasta näkemyksestä riittävän eläketurvan maksamisesta, myös tässä tarkastelussa selittävät tekijät on jaoteltu sosiodemografisiin, terveydentilaa ja perhetilannetta kuvaaviin perustaustatekijöihin, yritysmuotoon liittyviin tekijöihin, työmotivaatioon liittyviin tekijöihin, yrityksen ja yrittäjän taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyviin tekijöihin ja asuinalueeseen.²⁴ Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus, voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, maksaa yrittäjän tuloihin nähden liian pientä tai suurta YEL-vakuutusta on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

Mallitulokset on esitetty taulukossa 5.1. Taulukon tulokset on esitetty marginaalivaikutuksina. Kuten edellä, myös tässä tapauksessa marginaalivaikutus kertoo, kuinka monta prosenttiyksikköä tietty tekijä muuttaa tapahtuman todennäköisyyttä suhteessa vertailuryhmään (ref.). Vertailuryhmä on ilmoitettu vain tapauksissa, joissa se ei ole itsestään selvä.

Perustaustatekijät ja yritysmuotoon liittyvät tekijät

Kuvailevasta analyysistä poiketen mallitarkastelussa yrittäjän sukupuoli ei ole yhteydessä ali- tai ylivakuuttamiseen. Sen sijaan iällä ja koulutuksella on merkitystä. Kuvailevassa analyysissä työkyky ja yrittäjätyyppi eivät erottuneet merkittävänä tekijöinä, mutta kaikki taustatekijät yhtäaikaisesti huomioivassa mallissa nämä tulevat merkitseviksi vakuuttamisen tasoa selittäviksi tekijöiksi. Myös yhtiökumppaneiden olemassaolo vaikuttaa vakuuttamisen tasoon.

lältään yli 50-vuotiaat alivakuuttavat nuorempia ikäryhmiä harvemmin. Vastaavasti yli 30-vuotiaat ylivakuuttavat muita useammin. Nuoremmat yrittäjät siis alivakuuttavat vanhempia yrittäjiä useammin ja ylivakuuttavat harvemmin. Esimerkiksi 50–59-vuotiailla todennäköisyys alivakuuttaa on 26,2 prosenttiyksikköä pienempi kuin alle 30-vuotiailla ja vastaavasti todennäköisyys ylivakuuttaa on 23,8 prosenttiyksikköä suurempi.

Myös koulutus heijastuu vakuuttamisen tasoon. Keski- tai korkea-asteen tutkinnon suorittaneet yrittäjät alivakuuttavat matalammin koulutettuja ja harvemmin. Toisin sanottuna perusasteen koulutetut yrittäjät alivakuuttavat useammin. Vastaavasti korkeasti koulutetut yrittäjät ylivakuuttavat

24 Multikollineaarisuus tarkistettiin, eikä sen suhteen ollut ongelmia.

useammin. Niillä, joilla on hyvä työkyky, YEL-työtulo vastaa useammin yrittäjän tuloja.

Yritysmuotoon liittyvät tekijät ovat merkityksellisiä vakuuttamisen tasossa. Yksinyrittäjät alivakuuttavat työnantajayrittäjiä useammin ja vastaavasti ylivakuuttavat harvemmin. Ne, joilla on yhtiökumppaneita, alivakuuttavat harvemmin ja heillä YEL-työtulo vastaa useammin yrittäjän tuloja verrattuna niihin, joilla ei ole yhtiökumppaneita.

Taulukko 5.1.

Yrittäjän tulojen ja YEL-työtulon suhteeseen vaikuttavat tekijät, multinomial logit -mallin marginaalivaikutukset.

	Alivakuuttaa	Ei ali- eikä ylivakuuta	Ylivakuuttaa
Perustaustatekijät			
Nainen	-0,018	0,005	0,013
Ikä (ref. Alle 30)			
30–39	-0,078	0,014	0,063 ⁺
40–49	-0,068	-0,046	0,114 ^{***}
50–59	-0,262 ^{***}	0,024	0,238 ^{***}
60–68	-0,197 [*]	-0,022	0,219 ^{***}
Koulutus (ref. Perusaste)			
Keskiaste	-0,092 [*]	0,059 ⁺	0,032
Alempi korkea-aste	-0,152 ^{**}	0,041	0,111 ^{**}
Ylempi korkea-aste	-0,179 ^{**}	-0,008	0,187 ^{***}
Hyvä työkyky			
Puolison toiminta (ref. Ei puolisoa)			
Työssä	-0,028	0,013	0,015
Ei työssä	-0,049	0,032	0,018
Yritykseen liittyvät tekijät			
Yksinyrittäjä (ref. Työnantajayrittäjä)	0,096 ^{**}	-0,033	-0,063 [*]
Yhtiökumppaneita	-0,094 [*]	0,060 [*]	0,034
Työmotivaatioon liittyvät tekijät			
Viikkotyöaika (ref. Alle 40 tuntia)			
40–49	-0,038	-0,040	0,078 ^{**}
50+	0,051	-0,081 [*]	0,030
Työtyytyväisyys (ref. Melko tyytyväinen)			
Erittäin tyytyväinen	0,034	-0,029	-0,004
Ei tyytyväinen/Ei tietoa	-0,098	-0,022	0,120
Innostuneisuus työstä (ref. Jonkin verran innostunut)			
Innostunut	-0,025	0,037	-0,011
Ei innostunut/Ei tietoa	-0,027	0,125 ⁺	-0,098 [*]
Yrittäjäksi olosuhteiden pakosta (ref. Omasta halusta)	-0,002	-0,007	0,009

	Alivakuuttaa	Ei ali- eikä ylivakuuta	Ylivakuuttaa
Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet (ref. Ei vaikeuksia)			
Asiakkaat ei maksa sovitusti	0,041	0,066	-0,106*
Kohtuuton byrokratia	0,068	-0,068 ⁺	0,000
Toimeentulon niukkuus	0,118*	-0,035	-0,084 ⁺
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	0,044	-0,007	-0,037
Muita vaikeuksia	0,058	-0,052	-0,006
Töiden määrä (ref. Sopivasti)			
Liian vähän	-0,058	0,014	0,044
Liikaa	0,082 ⁺	-0,071*	-0,011
Vaikea sanoa/ei tietoa	-0,030	0,014	0,017
Taloudelliset/eläkevakuutukseen liittyvät tekijät			
Yrittäjän tulot, euroa/vuosi (ref. 3 000–12 999)			
13 000–19 999	0,347***	-0,026	-0,321***
20 000–29 999	0,504***	-0,076*	-0,429***
30 000–39 999	0,613***	-0,065	-0,548***
40 000–49 999	0,650***	-0,052	-0,600***
50 000+	0,763***	-0,110**	-0,653***
Yrittäjäura (ref. Alle 5v.)			
5–10	0,061	-0,020	-0,041
11–19	0,044	-0,020	-0,023
20–29	0,092	-0,038	-0,054
30+	0,065	-0,037	-0,028
Kertynyt palkansaajaeläkettä	-0,048	0,066*	-0,019
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista	0,039	0,006	-0,045
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	0,053	-0,043	-0,010
Asuinalue			
Suuralue (ref. Helsinki-Uusimaa)			
Muu Etelä-Suomi	0,015	0,018	-0,033
Länsi-Suomi	0,020	0,028	-0,048
Itä-Suomi	-0,001	0,047	-0,047
Pohjois-Suomi	-0,001	0,083 ⁺	-0,083*
N	769	234	345

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ⁺ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Positiivinen marginaalivaikutus ilmaisee, että kyseinen tekijä lisää tapahtuman todennäköisyyttä. Miinusmerkinen vaikutus puolestaan kertoo, että tekijä vähentää tapahtuman todennäköisyyttä.

Työmotivaatioon liittyvät tekijät

Viikkotyöaika, innostuneisuus työstä, yritystoiminnassa koetut vaikeudet ja töiden määrä heijastuvat ali- ja ylivakuuttamiseen. Työhön liittyvä innostuneisuus ei erottunut merkittävänä tekijänä kuvailevassa analyysissä, mutta kaikki taustatekijät yhtäaikaaisesti huomioivassa mallissa se tulee merkittäväksi vakuuttamisen tasoa selittäväksi tekijäksi. Työtyytyväisyys tai reitti yrittäjyyteen eivät olleet merkittäviä kuvailevassa analyysissä, eivätkä ne ole yhteydessä ali- tai ylivakuuttamiseen myöskään mallitulosten perusteella.

Työviikon pituus vaikuttaa siten, että 40–49-tunnin työviikkoa tekevät yrittäjät ylivakuuttavat muita useammin. Pitkää, yli 50 tunnin työviikkoa tekevät ovat harvemmin asettaneet YEL-työtulonsa yrittäjän tulojaan vastaavaksi. Työinnostus vaikuttaa siten, että niillä, jotka eivät ole innostuneet työstään, YEL-työtulo vastaa useammin yrittäjän tuloja ja ylivakuuttaminen on harvinaisempaa.

Yrittäjän työssään kohtaamat vaikeudet ovat merkityksellisiä ali- ja ylivakuuttamisessa. Yrittäjät, joilla ongelmana on toimeentulon ajoittainen niukkuus, alivakuuttavat useammin kuin yrittäjät, joilla ei ole ollut mitään vaikeuksia. Vastaavasti yrittäjät, joilla on ongelmia rahavirtojen suhteen, eli asiakkaat eivät maksa sovitusti tai toimeentulo on ajoittain niukkaa, ylivakuuttavat muita harvemmin. Puolestaan niillä, jotka kokevat yrittäjätöiden suurimpana hankaluutena kohtuuttoman byrokratian, YEL-työtulo vastaa muita ryhmiä harvemmin yrittäjän tuloja.

Myös töiden määrä on yhteydessä alivakuuttamiseen: liian suureksi edellisen vuoden työmääränsä kokevat alivakuuttavat muita useammin. Vastaavasti he ovat harvemmin asettaneet YEL-työtulonsa todellisten tulojensa tasolle.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät tekijät

Yrittäjän tuloilla ja kertyneellä palkansaajaeläkkeellä on vaikutusta ali- ja ylivakuuttamiseen. Sen sijaan yrittäjärajan pituudella, tiedon tarpeella sosiaalietuuksista tai taloudellisen tilanteen epävarmuudella ei ole merkitystä ali- tai ylivakuuttamisessa mallitulosten perusteella. Kuvailevassa analyysissä yrittäjärajan pituus ja taloudellisen tilanteen epävarmuus vaikutti vakuuttamisen tasoon, mutta tiedon tarve sosiaalietuuksista ei.

Tuloilla on merkittävä rooli ali- ja ylivakuuttamisen yleisyydessä. Ne, joilla on pienimmät tulot, eli tulot ovat alle 13 000 euroa vuodessa, alivakuuttavat muita tuloryhmiä harvemmin ja ylivakuuttavat useammin. Alivakuuttamisen todennäköisyys kasvaa tulojen myötä ja samalla ylivakuuttamisen todennäköisyys pienenee. Ne, joilla tulot ovat alle 20 000 tai 30 000–49 999 euroa vuodessa, ovat muita tuloryhmiä useammin asettaneet YEL-työtulonsa yrittäjän tulojensa tasolle.

Myös työura palkansaajana on yhteydessä eläkevakuutuksen tasoon. Ne, joilla on takanaan palkansaajauraa ja näin ollen tästä työstä kertynyttä eläkettä, maksavat useammin toteutuneita tulojaan vastaavaa YEL-vakuutusta.

Asuinalue

Asuinalueella ei ole juurikaan merkitystä ali- tai ylivakuuttamisessa. Poikkeuksena ovat Pohjois-Suomessa asuvat yrittäjät, jotka ylivakuuttavat muilla alueilla asuvia yrittäjiä harvemmin ja ovat muita useammin asettaneet YEL-työtulonsa yrittäjän tulojensa tasolle. Alivakuuttamisen yleisyys ei vaihtele asuinalueen mukaan.

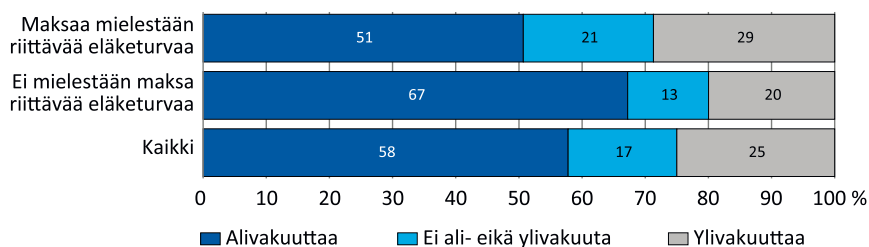
6 Yrittäjän oma käsitys eläketurvan tasosta verrattuna rekisteritietojen antamaan kuvaan

Tässä luvussa vertaillaan yrittäjien omaa näkemystä riittävän eläketurvan maksamisesta sekä rekisteritiedoista saatavien YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteen välistä yhteyttä.

Yrittäjän oma näkemys maksetun eläketurvan riittävydestä ja tuloihin perustuva tarkastelu YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen vastaavuudesta eivät käy kovin hyvin yksiin (kuvio 6.1). Puolet niistä, jotka maksavat mielestään riittävää eläketurvaa, alivakuuttavat tuloihin perustuvan mittarin näkökulmasta. Niistä, jotka eivät mielestään maksa riittävää eläketurvaa, noin kaksi kolmesta ei myöskään todellisuudessa maksa tuloihin nähden riittävää eläketurvaa eli alivakuuttaa. Kuitenkin tässä ryhmässä on myös niitä, jotka eivät todellisuudessa alivakuuta, mutta vähemmän kuin ryhmässä, joka mielestään maksaa riittävää eläketurvaa.

Kuvio 6.1.

Oma näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde (n = 1 348), prosenttia.

Nämä erot voivat johtua monesta eri tekijästä. Pitkälti kyse voi olla siitä, että riittävän eläketurvan maksamista koskevan kysymyksen tulkinta ei ole yksiselitteinen. Osa voi tulkita sen tarkoittavan sitä, maksaako tuloihinsa nähden riittävää eläketurvaa. Osa puolestaan voi ajatella, että kysymys tarkoittaa sitä, maksaako riittävää eläketurvaa eläkeajan toimeentulon kannalta. Toisaalta osittain eroa voi myös selittää se, että yrittäjät syystä tai toisesta yliarvioivat YEL-työtulonsa tason (ks. luku 3.1), jolloin näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta perustuu virheelliseen käsitykseen YEL-vakuutuksen tasosta.

6.1 Oma käsitys ja alivakuuttaminen rekisteritietojen perusteella

Koska yrittäjän oma näkemys eläketurvan tasosta poikkeaa monilta osin tuloihin perustuvan mittarin antamasta kuvasta, tarkastelemme näiden mittareiden antamaa kuvaa tarkemmin. Yrittäjän oma näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta keskittyy vain alivakuuttamisen puolelle, joten tulosten selkeyttämiseksi jaottelemme tässä luvussa rekisteritietoihin perustuvan YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen kahteen luokkaan: alivakuuttaa ja ei alivakuuta. Jälkimmäisessä ryhmässä ovat mukana ne, jotka aiemmin luokiteltiin ryhmiin ”ei ali- eikä ylivakuuta” ja ”ylivakuuttaa”. Rajana alivakuuttamiselle on aiempien lukujen tapaan se, jos YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa matalampi kuin yrittäjän kolmen vuoden keskiarvosta huomioidut tulot.

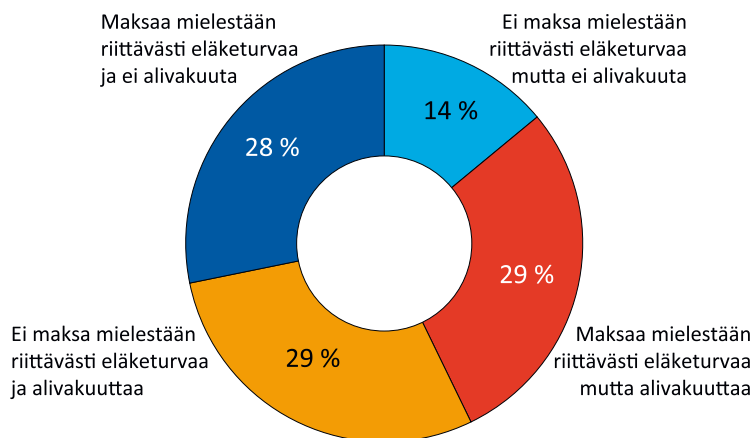
Jaottelun myötä yrittäjät voidaan jakaa neljään ryhmään. Kahdessa niistä oma näkemys eläketurvan tasosta vastaa tulotietojen antamaa kuvaa alivakuuttamisesta (ei maksa riittävää eläketurvaa + alivakuuttaa tulotietojen valossa sekä maksaa mielestään riittävää eläketurvaa + ei alivakuuta tulotietojen perusteella) ja kahdessa mittarit antavat erisuuntaiset tulokset (maksaa mielestään riittävää eläketurvaa + alivakuuttaa tulotietojen mukaan sekä ei maksa mielestään riittävää eläketurvaa + ei alivakuuta tulotietojen näkökulmasta).

Noin 30 prosenttia yrittäjistä kuuluu ryhmään, joka kokee maksavansa liian vähän eläketurvaa ja joka myös alivakuuttaa rekisteriaineiston tietojen pohjalta (kuvio 6.2). Tässä ryhmässä näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta on samassa linjassa rekisteriaineiston antaman kuvan kanssa. Toinen ryhmä, jossa näkemykset ja YEL-työtulo- ja yrittäjän tulotiedot antavat saman suuntaisen kuvan eläkevakuuttamisen tasosta muodostuu niistä yrittäjistä, jotka maksavat mielestään riittävästi eläketurvaa ja myös rekisteritietojen mukaan heidän YEL-työtulonsa on samalla tasolla tai korkeampi kuin yrittäjän tulot. Näitä yrittäjiä on liki 30 prosenttia.

Kaksi jäljelle jäävää ryhmää muodostuu yrittäjistä, joiden näkemykset eroavat rekisteriaineistolla lasketusta alivakuuttamisesta. Noin 30 prosenttia yrittäjistä kuuluu ryhmään, joka maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa, mutta joka työtulo- ja yrittäjän tulotietojen perusteella alivakuuttaa. Lähes 15 prosentilla yrittäjistä on päinvastainen tilanne, eli mielestään he eivät maksa riittävää eläketurvaa, mutta tulotietojen perusteella ovat kuitenkin asettaneet YEL-työtulonsa vähintään vastaamaan yrittäjän tulojaan.

Kuvio 6.2.

Käsitys riittämättömästä eläketurvan maksamisesta ja alivakuuttaminen tulotietojen näkökulmasta (n = 1 348), prosenttia.

6.2 Oma käsitys ja alivakuuttaminen – mallitarkastelu

Seuraavaksi tarkastellaan yrittäjien omaa näkemystä riittävän eläketurvan maksamisesta ja rekisteritiedoista saadun tuloihin perustuvan alivakuuttamisen yhteyttä tilastollisen mallinnuksen keinoin, jossa huomioidaan eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus.²⁵ Tarkastelu perustuu yrittäjän oman näkemyksen ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteen vertailuun. Tarkastelu suoritetaan multinomial logit -mallilla.

Kuten aikaisemmin, myös tässä tarkastelussa selittävät tekijät on jaoteltu sosiodemografisiin, terveydentilaa ja perhetilannetta kuvaaviin perustatekijöihin, yritysmuotoon liittyviin tekijöihin, työmotivaatioon liittyviin tekijöihin, yrityksen ja yrittäjän taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyviin tekijöihin ja asuinalueeseen.²⁶ Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus, voidaan tarkastella, missä ryhmissä todennäköisyys, tai riski, neljälle eri yhdistelmälle maksaa omasta mielestään ja maksaa yrittäjän tuloihin nähden riittämättömästi tai riittävää YEL-vakuutusta on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu.

²⁵ Eri taustatekijöiden vaikutusta koskevan kuvailevan analyysin tulokset ovat saatavilla tutkijoilta pyydettyinä.

²⁶ Multikollineaarisuus tarkistettiin, eikä sen suhteen ollut ongelmia.

Mallitulokset on esitetty taulukossa 6.1. Taulukon tulokset on esitetty marginaalivaikutuksina. Kuten edellä, myös tässä tapauksessa marginaalivaikutus kertoo, kuinka monta prosenttiyksikköä tietty tekijä muuttaa tapah-tuman todennäköisyyttä suhteessa vertailuryhmään (ref.). Vertailuryhmä on ilmoitettu vain tapauksissa, joissa se ei ole itsestään selvä.

Ei maksa mielestään riittävästi eläketurvaa ja alivakuuttaa

Tietyt piirteet korostuvat niillä yrittäjillä, joiden eläketurva jää alhaiseksi molempien mittareiden perusteella. Yrittäjät, jotka eivät mielestään maksa riittävästi eläketurvaa ja samaan aikaan alivakuuttavat tulojen perusteella ovat iältään useammin alle 50-vuotiaita. Myös yksinyrittäjät ja yrittäjät, joilla ei ole yhtiökumppaneita, kuuluvat useammin tähän ryhmään.

Pitkää, yli 50 tunnin työviikkoa tekevät yrittäjät ovat useammin sitä mieltä, että eivät maksa riittävästi eläketurvaa ja samaan aikaan myös tulojen perusteella alivakuuttavat. Tähän ryhmään kuuluvat ovat harvemmin erittäin tyytyväisiä työhönsä. Sen sijaan ne, jotka ovat ryhtyneet yrittäjiksi olosuh-teiden pakosta kuuluvat useammin tähän ryhmään.

Verrattuna niihin, joilla ei ole yritystoiminnan vaikeuksia, ne, joilla erilaisia vaikeuksia on, kokevat useammin maksavansa riittämättömästi eläketurvaa ja myös alivakuuttavat tuloihinsa nähden. Myös ne, joilla on viimeisen vuo-den aikana ollut liikaa töitä, kuuluvat useammin tähän ryhmään.

Ne, joilla tulot ovat yli 13 000 euroa ja yrittäjäuraa on kertynyt vähintään 20 vuotta kokevat useammin, etteivät maksa riittävästi eläketurvaa ja myös alivakuuttavat tulojen näkökulmasta. Myös ne, jotka tarvitsisivat lisätietoa sosiaalietuuksista ja jotka ovat epävarmoja taloudellisesta tilanteesta kuu-luvat useammin tähän ryhmään. Alueittain tarkasteltuna Länsi-Suomessa kokemus riittämättömän eläketurvan maksamisesta yhdistettynä tulojen perusteella alivakuuttamiseen on muita alueita yleisempää.

Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa ja ei alivakuuta

Toinen ryhmä koostuu yrittäjistä, joiden eläkevakuuttaminen on riittävästi molemmilla mittareilla. Yrittäjät, jotka maksavat mielestään riittävästi elä- keturvaa ja joilla myös YEL-työtulo vastaa useammin yrittäjän tuloja ovat useammin yli 50-vuotiaita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita. Myös työnantajayrittäjät ja ne, joilla on yhtiökumppaneita, kuuluvat useammin tähän ryhmään.

Taulukko 6.1.

Yrittäjän oman käsityksen ja tuloihin perustuvan mittarin väliseen yhteyteen vaikuttavat tekijät, multinomial logit -mallin marginaalivaikutukset.

	Ei maksa mielestään riittävästi eläketurvaa ja alivakuuttaa	Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa ja ei alivakuuta	Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta alivakuuttaa	Ei maksa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta ei alivakuuta
Perustaustatekijät				
Nainen	-0,012	-0,010	0,021	0,002 ⁺
Ikä (ref. Alle 30)				
30–39	-0,055	0,048	0,005	0,003 [*]
40–49	-0,072	0,050	0,020	0,002 ⁺
50–59	-0,191 [*]	0,233 ^{**}	-0,048	0,005 ^{**}
60–68	-0,206 [*]	0,190 [*]	0,014	0,002
Koulutus (ref. Perusaste)				
Keskiaste	-0,011	0,077	-0,067	0,001
Alempi korkea-aste	0,009	0,128 [*]	-0,139 [*]	0,002
Ylempi korkea-aste	0,007	0,136 [*]	-0,145 [*]	0,003
Hyvä työkyky	-0,055	0,029	0,024	0,001
Puolison toiminta (ref. Ei puolisoa)				
Työssä	0,015	0,036	-0,051	0,000
Ei työssä	0,036	0,067	-0,102 [*]	-0,001
Yritykseen liittyvät tekijät				
Yksinyrittäjä (ref. Työnantajayrittäjä)	0,139 ^{***}	-0,144 ^{***}	0,003	0,003 ^{**}
Yhtiökumppaneita	-0,074 [*]	0,116 ^{**}	-0,041	-0,001
Työmotivaatioon liittyvät tekijät				
Viikkotyöaika (ref. Alle 40 tuntia)				
40–49	0,017	0,026	-0,044	0,001
50+	0,076 ⁺	-0,085 ⁺	0,007	0,002
Työtyytyväisyys (ref. Melko tyytyväinen)				
Erittäin tyytyväinen	-0,090 [*]	-0,018	0,110 ^{**}	-0,002
Ei tyytyväinen/Ei tietoa	-0,094	0,082	0,012	-0,000
Innostuneisuus työstä (ref. Jonkin verran innostunut)				
Innostunut	0,031	0,019	-0,051	0,001
Ei innostunut/Ei tietoa	0,090	-0,057	-0,038	0,006
Yrittäjäksi olosuhteiden pakosta (ref. Omasta halusta)	0,069 ⁺	0,009	-0,077 [*]	-0,000
Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet (ref. Ei vaikeuksia)				
Asiakkaat ei maksa sovitusti	0,050	-0,057	0,006	0,001
Kohtuuton byrokratia	0,094 ⁺	-0,079	-0,015	-0,000

	Ei maksa mielestään riittävästi eläketurvaa ja alivakuuttaa	Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa ja ei alivakuuta	Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta alivakuuttaa	Ei maksa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta ei alivakuuta
Toimeentulon niukkuus	0,252***	-0,149*	-0,103 ⁺	0,001
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	0,142**	-0,045	-0,096 ⁺	-0,000
Muita vaikeuksia	0,146**	-0,088 ⁺	-0,059	0,001
Töiden määrä (ref. Sopivasti)				
Liian vähän	-0,025	0,042	-0,019	0,002
Liikaa	0,134**	-0,096*	-0,038	0,000
Vaikea sanoa/ei tietoa	0,026	0,006	-0,034	0,002
Taloudelliset/eläkevakuutukseen liittyvät tekijät				
Yrittäjän tulot, euroa/vuosi (ref. 3 000–12 999)				
13 000–19 999	0,227***	-0,205***	0,110***	-0,132**
20 000–29 999	0,284***	-0,215***	0,194***	-0,262***
30 000–39 999	0,245***	-0,277***	0,338***	-0,306***
40 000–49 999	0,250***	-0,303***	0,377***	-0,324***
50 000+	0,278***	-0,400***	0,480***	-0,360***
Yrittäjäura (ref. Alle 5v.)				
5–10	0,069	-0,060	-0,008	-0,001
11–19	0,051	-0,028	-0,021	-0,001
20–29	0,148*	-0,118 ⁺	-0,031	0,001
30+	0,283***	-0,118	-0,168**	0,002
Kertynyt palkansaaaja-eläkettä	-0,056	0,074*	-0,017	-0,001
Tarvitsee lisätietoa sosiaali-etuuksista	0,068 ⁺	-0,031	-0,036	-0,001
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	0,197***	-0,082 ⁺	-0,117**	0,002
Asuinalue				
Suuralue (ref. Helsinki-Uusimaa)				
Muu Etelä-Suomi	0,021	-0,049	0,027	0,002
Länsi-Suomi	0,077 ⁺	-0,046	-0,033	0,001
Itä-Suomi	0,039	-0,041	-0,001	0,003
Pohjois-Suomi	0,069	-0,056	-0,017	0,004*
N	385	385	384	194

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ⁺ p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001. Positiivinen marginaalivaikutus ilmaisee, että kyseinen tekijä lisää tapahtuman todennäköisyyttä. Miinusmerkkinen vaikutus puolestaan kertoo, että tekijä vähentää tapahtuman todennäköisyyttä.

Alle 50 tunnin työviikkoa tekevät kokevat useammin maksavansa riittävästi eläketurvaa ja myös tulojensa perusteella maksavat riittävästi eläketurvaa. Sen sijaan ne, joilla vaikeutena on toimeentulon ajoittainen niukkuus tai joitakin muita vaikeuksia kuuluvat harvemmin tähän ryhmään. Tähän ryhmään kuuluvilla ei ole viimeisen vuoden aikana ollut töitä liikaa.

Pienimmät, alle 13 000 euron tulot yhdistyvät tilanteeseen, jossa yrittäjä kokee maksavansa itselleen riittävää eläketurvaa ja myös tulojensa perusteella maksaa riittävästi eläketurvaa. Myös palkansaajaeläkettä kerryttäneet kuuluvat useammin tähän ryhmään. Tilanne on sama niillä yrittäjillä, joilla taloudellinen tilanne on vakaa ja turvattu.

Maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta alivakuuttaa

Tietyt piirteet ovat ominaisia niille yrittäjille, jotka mielestään maksavat riittävästi eläketurvaa, mutta tulojen perusteella alivakuuttavat. Perusasteen ja keskiasteen koulutetut yrittäjät kuuluvat useammin tähän ryhmään. Sen sijaan ne, joiden puoliso ei ole työssä, kuuluvat harvemmin tähän ryhmään.

Ryhmään, joka kokee maksavansa riittävästi eläketurvaa, vaikka todellisuudessa alivakuuttaa tulojensa perusteella, kuuluu useammin työhönsä erittäin tyytyväisiä yrittäjiä ja niitä, jotka ovat ryhtyneet yrittäjiksi omasta halustaan. Sen sijaan ne, joilla yritystoiminnan vaikeutena on toimeentulon ajoittainen niukkuus tai se, ettei pysty vaikuttaman hinnoitteluun, kuuluvat harvemmin tähän ryhmään.

Tulot vaikuttavat: yli 13 000 euron tuloilla käsitys siitä, että maksaa riittävää eläketurvaa, yhdistyy alivakuuttamiseen tulojen perusteella. Myös alle 30 vuoden yrittäjäurilla ollaan useammin sitä mieltä, että eläketurvaa maksetaan riittävästi, vaikka tulojen perusteella alivakuutetaan. Ne yrittäjät, joilla taloudellinen tilanne yrittäjänä on vakaa ja turvattu, kuuluvat myös useammin tähän ryhmään.

Ei maksaa mielestään riittävästi eläketurvaa mutta ei alivakuuta

Neljäntenä ryhmänä ovat yrittäjät, jotka kokevat maksavansa riittämätöntä eläketurvaa mutta joiden YEL-työtulo on kuitenkin heidän yrittäjän tulojaan vastaavalla tasolla. Naiset ovat useammin sitä mieltä, että eivät maksa riittävästi eläketurvaa, vaikka eivät tulojen perusteella alivakuuta. Tilanne on sama 30–59-vuotiailla yrittäjillä. Yksinyrittäjillä käsitys siitä, että ei maksa

riittävästi eläketurvaa, vaikka ei todellisuudessa alivakuutakaan, on työnantajayrittäjiä yleisempi.

Ne, joilla on pienet, alle 13 000 euron tulot, kokevat muita yleisemmin maksavansa riittämätöntä eläketurvaa, vaikka he eivät tulojen perusteella alivakuuta. Myös Pohjois-Suomessa asuvat yrittäjät kuuluvat useammin tähän ryhmään.

7 Lopuksi

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yrittäjien eläkevakuutuksen tasoa aikaisempaa monipuolisemmin ja syvällisemmin. Tutkimuksessa tarkastelun kohteena olivat sekä yrittäjän oma käsitys riittävän eläketurvan maksusta että rekisteritiedoista saatujen YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde.

Aineistona tutkimuksessa käytettiin Tilastokeskuksen vuoden 2017 Työvoimatutkimuksen yhteydessä kerättyä Yrittäjyyden Ad hoc -moduulia, johon on yhdistetty tulotietoja Tilastokeskuksesta ja eläkkeen karttumiseen liittyviä tietoja Eläketurvakeskuksen rekistereistä. Aineisto rajattiin yrittäjiin, joiden YEL-työtulo ylitti vuonna 2017 YEL-vakuutusvelvollisuuden alarajan (7 600 euroa) ja joilla oli yrittäjän tuloja vähintään 3 000 euroa. Rajauksella pyrittiin keskittymään päätoimisiin yrittäjiin, joiden yrittäjätoiminnan laajuus viittaa kokoaikaiseen yrittäjyyteen ja joilla on aktiivista yritystoimintaa tarkasteluvuonna.

Yrittäjän tulot määriteltiin tässä tutkimuksessa aikaisempaa tarkemmin. Sekä yrittäjän ansaitsemat palkkatulot että yrittäjätoiminnan verotettavat ansiotulot huomioitiin yrittäjän tuloina. Yrittäjän palkkatuloista vähennettiin palkansaaajaeläkettä kartuttaneet tulot, jolloin jäljelle jäävä palkkatulo on puhtaasti yritystoimintaan liittyvää tuloa. Koska yrittäjän tulot voivat vaihdella paljonkin vuodesta toiseen, mahdollisuuksien mukaan edellä kuvatulla tavalla muodostetut yrittäjän tulot laskettiin kolmen vuoden keskiarvona. Keskiarvon laskennassa ei kuitenkaan otettu huomioon vuosia, jolloin yrittäjällä ei ollut tuloja.

Aikaisemmat tutkimukset ovat olleet luonteeltaan kuvailevia, jolloin yrittäjien taustatekijöitä ja riittävän eläketurvan maksamista on tarkasteltu yksi taustatekijä kerrallaan, ottamatta huomioon eri tekijöiden samanaikaista vaikutusta. Tässä tutkimuksessa suoritettiin sekä kuvailevaa analyysiä että mallitarkasteluja. Tutkimuksessa käytettiin myös aikaisempaa monipuolisempia yrittäjään, yritykseen, työmotivaatioon, taloudellisiin ja eläkevakuutukseen liittyviin tekijöihin sekä asuinalueeseen pureutuvia taustatekijöitä.

Monella yrittäjällä YEL-työtulo jää matalaksi

Yrittäjä voi itse vaikuttaa eläkevakuutuksensa perustana olevaan YEL-työtuloon. Se jää usein matalalle tasolle, mikä heijastuu myös yrittäjän sosiaalietuuksiin ja tulevaan työeläkkeeseen. YEL-työtulo oli vuonna 2017 keskimäärin 25 600 euroa ja puolella yrittäjistä YEL-työtulo oli korkeintaan 20 600 euroa.

Matalia YEL-työtuloja on kuitenkin paljon. Joka neljännellä yrittäjällä YEL-työtulo oli alle 12 600 euroa ja kahdella viidestä se oli alle 16 000 euroa. Tämä tarkoittaa, että joka neljäs yrittäjä ei YEL-vakuutuksen kautta ole minkäänlaisen ansiosidonnaisen sosiaaliturvan piirissä tai yltyä vain juuri ja juuri sen piiriin. Lisäksi, mikäli yrittäjä työskentelee koko yrittäjätönsä korkeintaan 16 000 euron työtulolla, työeläke ei katu juurikaan takuueläkettä suuremmaksi.

Tulotietojen perusteella lasketut toteutuneet keskimääräiset yrittäjän tulot ylittivät keskimääräisen YEL-työtulon tason. Keskimäärin yrittäjän tulot olivat vuonna 2017 noin 33 000 euroa, mediaani 28 500 euroa. Huomattavalla osalla yrittäjistä toteutuneet tulot jäivät näitä tasoja selvästi matalammiksi. Joka kymmenennellä yrittäjällä vuotuinen yrittäjän tulo on korkeintaan reilu 11 000 euroa, joka neljännellä alle 20 000 euroa. Jakauman korkeammassa päässä joka kymmenes yrittäjä ylsi vajaan 59 000 euron vuosituloihin.

Puolella yrittäjistä YEL-työtulo on alle 80 prosenttia toteutuneista tuloista

YEL-työtulon ja toteutuneiden yrittäjän tulojen suhteella voidaan tarkastella ali- ja ylivakuuttamista. Puolella yrittäjistä YEL-työtulo on alle 80 prosenttia, neljänneksellä vain vajaa 50 prosenttia toteutuneista tuloista. Yrittäjien joukossa on myös korkeita, ylivakuuttamisesta kertovia suhdelukuja. Kolmanneksella yrittäjistä YEL-työtulo on suurempi kuin heidän toteutuneet tulonsa. Keskiarvolla mitaten yrittäjien YEL-työtulo vastasi toteutuneita tuloja. Korkean keskiarvon taustalla ovat muutamat hyvin suuret suhdeluvut.

Keskimääräistä korkeammat YEL-työtulon ja yrittäjän toteutuneiden tulojen suhdeluvut olivat naisilla, yli 50-vuotiailla, pienituloisilla ja pitkän yrittäjätönsä tehneillä yrittäjillä. Myös kaupan ja kuljetuksen alalla työskentelevillä

yrittäjillä ja niillä yrittäjillä, joilla oli takanaan uraa palkansaajana, suhdeluvut olivat keskimääräistä korkeampia. Korkean suhdeluvun taustalla naisilla ja pienituloisilla yrittäjillä oli matalat yrittäjän tulot. Sen sijaan muilla ryhmillä taustalla oli keskimääräistä korkeammaksi asetettu YEL-työtulo.

Eniten matalia, alivakuuttamiseen viittavia, suhdelukuja oli alle 50-vuotiailla yrittäjillä, maataloudessa, kiinteistönvälitys- ja liike-elämän palveluis- sa sekä muilla toimialoilla toimivilla, yli 50-tuntista työviikkoa tekevillä, töidensä määrän liian suureksi arvioivilla sekä niillä yrittäjillä, joilla toteutuneet tulot olivat korkeimpia ja joille ei ollut kertynyt uraa palkansaajana.

Matalan suhdeluvun taustalla alle 40-vuotiailla yrittäjillä, maataloudessa ja muilla toimialoilla työskentelevillä sekä yrittäjillä, joilla ei ole kertynyt palkansaajaeläkettä olivat alhaiset YEL-työtulot. Muissa ryhmissä matalaan suhdelukuun vaikutti se, että vaikka heidän YEL-työtulonsa ovat korkeita, heidän toteutuneet tulonsa ovat selvästi vielä YEL-työtuloja korkeammat.

Yli puolet yrittäjistä kokee maksavansa itselleen riittävästi eläketurvaa, mutta kolme viidestä alivakuuttaa tulojensa perusteella

Tutkimuksessa kysyttiin yrittäjien omaa mielipidettä siitä, maksavatko he itselleen riittävää eläketurvaa. Yli puolet (57 prosenttia) yrittäjistä kertoi maksavansa mielestään riittävää eläketurvaa. Loput olivat sitä mieltä, että eivät maksa eläketurvaa riittävästi.

Toisen näkökulman eläketurvan tason tutkimiseen antoi ilmiön tarkastelu tulotietojen pohjalta. Tutkimuksessa tarkasteltiin ali- ja ylivakuuttamista vertaamalla YEL-työtuloa ja yrittäjän toteutuneita tuloja kolmen vuoden keskiarvo huomioiden. Alivakuuttamisen rajana tässä tutkimuksessa pidettiin sitä, jos YEL-työtulo on vähintään kymmenen prosenttia tai 2 400 euroa pienempi kuin yrittäjän tulot. Yrittäjistä kolme viidestä (58 prosenttia) alivakuutti itsensä tämän mittarin perusteella. Päinvastainen tilanne, jossa YEL-työtulo ylitti yrittäjän tulot vähintään kymmenellä prosentilla tai 2 400 eurolla, oli joka neljännellä yrittäjällä (25 prosenttia).

Yksinyrittäjät ja yrittäjät, joilla ei ole yhtiökumppaneita sekä kokevat maksavansa riittämätöntä eläketurvaa että alivakuuttavat

Tutkimuksessa tarkasteltiin mallituksen avulla erikseen, millaisia ovat ne yrittäjät, jotka kokevat, että eivät maksa itselleen riittävää eläketurvaa ja millaisia ovat ne yrittäjät, jotka todellisuudessa tulojensa perusteella alivakuuttavat, eli joilla YEL-työtulo on yrittäjän tuloja pienempi. Huomioimalla eri taustatekijöiden yhtäaikainen vaikutus voidaan tarkastella, missä ryhmässä todennäköisyys, tai riski, kokea maksavansa itselleen riittämätöntä eläketurvaa tai alivakuuttaa tulojen perustella on muita ryhmiä korkeampi tai matalampi, kun muiden tekijöiden vaikutus on vakioitu. Mallitarkasteluissa tietyt ominaisuudet nousivat esiin molemmissa tapauksissa.

Yksinyrittäjät ja ilman yhtiökumppania toimivat yrittäjät useammin sekä kokivat maksavansa riittämätöntä eläketurvaa, että alivakuuttivat tulojen perusteella. Näkemys siitä, että maksaa riittämätöntä eläketurvaa ja tulojen mukaan alivakuuttaminen olivat yleisempiä niillä yrittäjillä, joilla yritystoiminnassa oli ollut vaikeuksia ja suurimpana hankaluutena oli toimeentulon niukkuus. Myös töiden määrällä oli merkitystä. Mikäli töitä oli ollut viimeisen vuoden aikana yrittäjän mielestä liikaa, sekä kokemus riittämättömän eläketurvan maksusta että tulotarkasteluun perustuva alivakuuttaminen lisääntyivät.

Vaikka tulotietoihin perustuva mittari osoitti, että miesyrittäjillä alivakuuttaminen on yleisempää kuin naisyrittäjillä, hieman yllättäen muiden tekijöiden vakioinnin jälkeen sukupuoli ei vaikuttanut ali- tai ylivakuuttamisen yleisyyteen. Myöskään yrittäjien oma näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta ei vaihdellut sukupuolen mukaan.

Yhtiökumppaneiden olemassaolo ja alle 50 tunnin työviikot lisäävät sekä kokemusta riittävän eläketurvan maksusta että tulojen perusteella riittävän eläketurvan maksamista

Ne yrittäjät, joilla oli yhtiökumppaneita, kokivat useammin maksavansa riittävästi eläketurvaa ja myös tuloihinsa nähden he useammin maksoivat riittävää eläketurvaa. Tilanne oli sama työnantajayrittäjillä ja niillä, joilla työviikot olivat alle 50 tunnin pituisia, joilla ei ollut liikaa töitä ja joilla oli takana uraa palkansaajana.

Pitkä yrittäjäura ja epävarma taloudellinen tilanne lisäävät kokemusta riittämättömän eläketurvan maksusta

Tarkasteluissa nousi esiin myös tekijöitä, jotka vaikuttivat yrittäjän omaan näkemykseen riittävän eläketurvan maksamisesta, mutta eivät olleet merkittävimmiksi tulotietojen mukaisessa alivakuuttamisessa.

Yrittäjät, joilla oli takana yrittäjäuraa vähintään 20 vuotta ja joilla taloudellinen tilanne oli epävarma, kokivat muita useammin maksavansa itselleen riittämättömän eläketurvaa. Myös Länsi- ja Pohjois-Suomessa asuvilla yrittäjillä kokemus riittämättömän eläketurvan maksamisesta oli muita yleisempää. Nämä tekijät eivät kuitenkaan nousseet merkitseviksi selittäjiksi tulotiedoilla mitatulle alivakuuttamiselle.

Alivakuuttaminen yleisempää nuorilla, heikosti koulutetuilla ja suurituloisilla yrittäjillä, ylivakuuttaminen taas vanhemmilla, korkeasti koulutetuilla ja pienituloisilla yrittäjillä

Yrittäjän omasta näkemyksestä poiketen tulojen perusteella tarkasteltaessa alivakuuttamista selittivät yrittäjän ikä, koulutus ja tulot. Alle 50-vuotiaat yrittäjät ja perusasteen koulutuksen varassa olevat yrittäjät alivakuuttivat muita useammin. Alivakuuttamisen yleisyys lisääntyi myös tulojen kasvaessa.

Ylivakuuttaminen, eli tilanne, jossa YEL-työtulo on yrittäjän tuloja suurempi, oli yleisempää tietyissä ryhmissä. Yli 30-vuotiaat ja korkeasti koulutetut yrittäjät ylivakuuttivat muita useammin. Myös yrittäjät, joilla oli pienet tulot, ylivakuuttivat muita useammin.

Yrittäjän oma näkemys riittävän eläketurvan maksusta ja tuloihin perustuva tilanne eivät aina käsi kädessä

Tarkasteluissa ilmeni, että yrittäjän oma näkemys riittävän eläketurvan maksamisesta ja tuloihin perustuva alivakuuttaminen eivät aina mene yksiin. Osasyynä oman näkemyksen ja tulojen perusteella saadun kuvan eriytydestä voi olla se, että kysymys riittävän eläketurvan maksamisesta ei ole yksiselitteinen. Yhtäältä kysymyksen voidaan käsittää tarkoittavan sitä,

maksaako yrittäjä tuloihinsa nähden riittävää eläketurvaa. Toisaalta kysymyksen voidaan myös käsittää tarkoittavan sitä, maksaako riittävää eläketurvaa eläkeajan toimeentulon kannalta, riippumatta siitä, millaista eläkemaksua maksaa suhteessa tuloihinsa.

Tästä syystä tutkimuksessa tarkasteltiin myös erikseen sitä, millaisia ovat yrittäjät, joilla sekä oma käsitys että tuloihin perustuva tilanne on yhtenevä ja millaisia ovat yrittäjät, joilla oma näkemys ja todellinen tuloihin perustuva tilanne ovat ristiriidassa keskenään.

Vajaalla 60 prosentilla oma näkemys ja tulotietojen antama kuva vastaavat toisiaan

Noin 30 prosenttia yrittäjistä koki sekä maksavansa riittämättömästi eläketurvaa että alivakuutti YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhteella mitattuna. Nämä yrittäjät olivat useammin yksinyrittäjiä, heillä ei ollut yhtiökumppaneita, ja he olivat suurempituloisia. Heillä yritystoiminnan suurimpana vaikeutena oli toimeentulon niukkuus. Töitä oli ollut viimeisen vuoden aikana liikaa. Näiden lisäksi tälle ryhmälle ominaista oli alle 50 vuoden ikä, yli 20 vuoden yrittäjäura sekä taloudelliseen tilanteeseen liittyvät huolet.

Liki 30 prosenttia oli päinvastaisessa tilanteessa, eli koki maksavansa riittävästi eläketurvaa, eikä myöskään alivakuuttanut tulojen näkökulmasta. Tyypillisesti nämä yrittäjät olivat yli 50-vuotiaita ja heillä oli korkea-asteen koulutus. He olivat työnantajayrittäjiä ja heillä oli yhtiökumppaneita. Tulot olivat tyypillisesti pienet, mutta taloudellinen tilanne yrittäjänä oli vakaa ja turvattu. Heille oli kertynyt palkansaajaeläkettä ja he kokivat, ettei töitä ollut liikaa.

Reilulla 40 prosentilla oma näkemys ja tulotietojen antama kuva poikkeaa toisistaan

Noin 30 prosenttia yrittäjistä kuului ryhmään, jossa koettiin, että eläketurvaa maksetaan riittävästi, mutta tulomittarin mukaan alivakuutettiin. Tähän ryhmään kuuluvat yrittäjät olivat useammin alemmin koulutettuja, he olivat ryhtyneet yrittäjiksi omasta halustaan ja yrittäjäuraa oli kertynyt alle 30 vuotta. Heillä oli suuremmat tulot ja taloudellinen tilanne yrittäjänä oli vakaa ja turvattu. Tästä syystä ehkä karttuvan eläkkeen katsotaan olevan riittävä, vaikka eläkevakuutusmaksu ei vastaakaan yrittäjän tuloja.

Joka seitsemäs yrittäjistä koki maksavansa riittämätöntä eläketurvaa, vaikka tulojen näkökulmasta ei alivakuuttanutkaan. Nämä yrittäjät olivat hie- man useammin naisia ja yksinyrittäjiä. Tähän ryhmään kuuluvilla oli tyypil- lisesti pienet tulot ja he asuivat Pohjois-Suomessa. Pienten tulojen vuok- si ehkä koetaan, että karttuva eläketurva ei ole riittävä, vaikka YEL-työtulo vastaakin yrittäjän tuloja.

Yleisimmät syyt riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla taloudelliset rajoitteet, epäluottamus eläkejärjestelmään ja aikomus työskennellä eläkkeen rinnalla

Tarkastelun kohteena olivat myös yrittäjän ilmoittamat syyt sille, miksi hän ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa. Yrittäjä pystyi valitsemaan valmiis- ta vastausvaihtoehdoista useamman kuin yhden syyn. Yleisin syy riittämät- tömän eläketurvan maksulle oli se, että ei ole varaa maksaa suurempaa va- kuutusmaksua. Kaksi kolmesta yrittäjästä oli tätä mieltä. Seuraavaksi ylei- simmät syyt olivat, että ei kuitenkaan saisi riittävää eläkettä ja että aikoo työskennellä eläkkeen rinnalla. Molemmat vaihtoehdot saivat kannatusta noin puolelta yrittäjistä. Lähes kaksi viidestä kuitenkin luotti myös yksityi- seen eläkevakuutukseen eläkeajan toimeentulon turvaamiseksi.

Nuorilla yrittäjillä oli enemmän epäluottamusta eläkejärjestelmään, kun taas vanhemmat ja pitkän yrittäjäuran tehneet yrittäjät aikoivat useammin jatkaa työssä eläkkeen rinnalla. Yrittäjillä, joilla taloudellinen tilanne oli va- kaa ja turvattu yleisin syy riittämättömän eläketurvan maksamiselle oli epä- luottamus eläkejärjestelmään. Suurituloisilla yrittäjillä nämä kaksi syytä olivat yleisimmät syyt liian vähäisen eläketurvan maksamisen taustalla.

Pohdintaa

Yrittäjien eläketurvan riittävyys on kansainvälisestikin tärkeä kysymys. Useissa maissa yrittäjien eläkkeet jäävät palkansaajien eläkkeitä matalam- maksi (OECD 2019). Suomessa yrittäjät ovat palkansaajia vastaavan eläke- turvan piirissä, mutta heidän eläketurvansa jää usein palkansaajia mata- lammalle tasolle. Taustalla on yrittäjien mahdollisuus vaikuttaa eläketur- van perustana olevaan työtuloon. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että huomattava osa yrittäjistä vakuuttaa itsensä niin pienellä YEL-työtulol- la, että he ovat vaarassa jäädä ansiosidonnaisen sosiaaliturvan ulkopuo-

lelle, ja karttuva eläke on jäämässä korkeintaan takuueläkkeen tasolle. Aikaisemminkin on tiedetty, että moni yrittäjä vakuuttaa itsensä pienellä työtulolla, mutta syyksi on monesti arvioitu yritystoiminnan osa-aikaisuus ja palkkatyön samanaikainen tekeminen. Huomionarvoista tämän tutkimuksen tuloksissa on se, että tässä tutkimuksessa tarkastellut yrittäjät ovat päätoimisia yrittäjiä.

Kysymys YEL-työtulon perusteen määrittämisestä yrittäjän itselleen maksaman palkan ja yritystoiminnasta saatujen verotettavien ansiotulojen perusteella on ollut esillä muun muassa yrittäjyyden työeläketurvan kehittämistä käsittelevässä työryhmässä (STM 2019). Yrittäjän tulojen käyttö ali- tai ylivakuuttamisen mittarina ei ole ongelmatonta, mutta se antaa yhden näkökulman yrittäjien eläketurvan tason tarkasteluun. Tutkimuksessa havaittiin, että huomattava osa yrittäjistä on asettanut YEL-työtulonsa toteutuneita tulojaan pienemmäksi. Tulokset osoittavat, että alivakuuttaminen näyttäisi olevan nuorten ja matalasti koulutettujen yrittäjien ongelma. Vastaavasti vanhemmat ja korkeasti koulutetut yrittäjät ovat muita useammin asettaneet YEL-työtulonsa yrittäjän tulojaan korkeammaksi. Matalasti koulutetut yrittäjät myös kokevat maksavansa riittävästi eläketurvaa, vaikka YEL-työtulojen ja yrittäjän tulojen suhteen perusteella alivakuuttavat, eli heidän käsitöksensä oman eläkevakuutuksen tasosta ei vastaa tulojen perusteella riittävää eläkevakuuttamisen tasoa.

Työhistoriaan mahdollisesti sisältyvä palkansaajaura vaikuttaa myös YEL-vakuuttamisen tasoon; yrittäjät, joilla on uraa palkansaajana, maksavat tuloihinsa nähden riittävää eläketurvaa useammin. Tämä on hieman riskitiridassa aikaisempien tulosten kanssa, joiden mukaan näille henkilöille on jo ennestään kertynyt työeläketurvaa mahdollisesti paljonkin, jolloin YEL-työeläkkeen ei katsota enää tuovan lisäarvoa eläketurvaan ja mieluummin sijoitetaan esimerkiksi rahastoihin (Haapala 2012). Myös Suomen Yrittäjien Yrittäjägallupissa joka viides yrittäjä luotti palkkatyöstä saatuun eläkkeeseen eläkepäivien turvaajana, erityisen yleistä tämä oli vanhemmilla yrittäjillä (Suomen Yrittäjät 2020). Käsillä olevan tutkimuksen tulos kertoo kuitenkin siitä, että taustalla oleva palkansaajatyö tuo realistisuutta työtulon tason asettamiseen. Tämä johtunee siitä, että eläketurvan perusteena oleva työtulotaso halutaan pitää suunnilleen palkkatyön mukaisena. Myös palkatun työvoiman ja yhtiökumppaneiden olemassaolo jaottelevat yrittäjiä vakuuttamisen tason suhteen. Ilman palkattua työvoimaa työskentelevät yrittäjät ja ne, joilla ei ole yhtiökumppaneita, alivakuuttavat useammin, kun taas työnantajayrittäjät ylivakuuttavat useammin. Ne, joilla on yhtiö-

kumppaneita, ovat useammin asettaneet YEL-työtulonsa yrittäjän tulojaan vastaavaksi.

Tulosten pohjalta näyttää siltä, että tietoa YEL-vakuutuksesta olisi hyvä lisätä erityisesti matalasti koulutettujen yrittäjien keskuudessa. Tietoa tulisi kohdentaa myös nuorille yrittäjille, yksinyrittäjille ja ilman yhtiökumppaneita toimiville yrittäjille. Näillä ryhmillä YEL-työtulo jää useammin toteutuneita tuloja matalammaksi. Tosin näihin ryhmiin kuuluvat, lukuun ottamatta matalasti koulutettuja, tiedostavat oman tilanteensa varsin hyvin siinä mielessä, että he omankin näkemyksenä mukaan maksavat liian vähäistä eläketurvaa. Välttämättä alivakuuttamisen yleisyys näissä ryhmissä ei siis johdu tiedon puutteesta, vaan muista syistä.

Yleisesti ottaen yrittäjät huomattavan usein ilmoittivat kyselyssä YEL-työtulonsa olevan suurempi kuin se rekisteritietojen perusteella näyttäisi olevan. Syy tähän on epäselvä. Mikäli yrittäjillä on virheellinen käsitys oman YEL-työtulonsa suuruudesta, herää kysymys, pitäisikö YEL-työtulon tasosta tiedottaa yrittäjiä säännöllisesti tai jollain muulla keinolla parantaa eläkevakuutustietoutta. Todennäköisempää lienee kuitenkin, että yrittäjät ovat kyselyssä ilmoittaneet liian suuren YEL-työtulon jostain muusta syystä. Taustalla on monia mahdollisia selityksiä, kuten kysymyksen väärinymmärrys, väärä muistikuva tai käsitellyn aiheen herkkyyys ja henkilökohtaisuus, jolloin vastataan tahallaan virheellisesti.

Taloudelliset rajoitteet ja epäluottamus eläkejärjestelmään ovat hyvin yleisiä syitä riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla yrittäjien keskuudessa. Huomattavan suurella osalla yrittäjistä liian vähäisen eläkemaksun taustalla on myös aikomus jatkaa työntekoa eläkkeellä. Tulokset ovat linjassa aiempien tutkimustulosten kanssa. Järnefelt (2011) havaitsi vakuutusmaksun suuruuden ja epäluottamuksen eläketurvaan yleisimmiksi syiksi liian pienen vakuutuksen taustalla. Myös vuoden 2019 Eläkebarometrissä yrittäjät olivat selvästi keskimääräistä kriittisempiä eläkejärjestelmää kohtaan; liki puolet vastanneista yrittäjistä ei luottanut eläkejärjestelmään. Samaa mittaluokkaa oleva epäluottamus YEL-järjestelmään tuli esiin myös Suomen Yrittäjien vuoden 2020 Yrittäjägallupissa (Suomen Yrittäjät 2020). Tulosta yrittäjien työssä jatkamisaikojen yleisyydestä tukee Nilvalaisen ja Tenhusen (2019) havainto siitä, että useampi kuin kolme viidestä yli 50-vuotiaasta yrittäjästä aikoi jatkaa työssä vanhuuseläkkeellä. Osalla tästä ryhmästä jatkamisaikojen syynä oli taloudellinen pakko, joka puolestaan yhdistyi riittämättömän eläketurvan maksamiseen.

Se, missä määrin aikomukset jatkaa työssä eläkkeen rinnalla toteutuvat, jää nähtäväksi tulevaisuudessa. On kuitenkin todennäköistä, että työssä jatkamisen varaan laskeminen eläkeajan toimeentulon turvaamiseksi voi joidenkin yrittäjien kohdalla osoittautua virheelliseksi ratkaisuksi, esimerkiksi, jos työkyky ja terveys heikkenevät niin, että työssä jatkaminen ei käytännössä ole mahdollista tai jos yritystoiminnan jatkamisen edellytykset jostain muusta syystä heikentyvät.

Tämän tutkimuksen teon aikana yrittäjien tilanne Suomessa on oleellisesti muuttunut koronapandemian aiheuttaman poikkeustilan seurauksena. Monen yrittäjän yrittämisen edellytykset ovat selvästi heikentyneet. Tilastokeskuksen (Pärnänen 2020) tietojen mukaan liki kahdella kolmesta yrittäjästä työt ja asiakkaat ovat vähentyneet koronakriisin myötä. YEL-järjestelmässä on mahdollista saada tilapäistä joustoa eläkevakuutusmaksuihin²⁷ tai muuttaa työtuloa. Lisäksi kriisin myötä yrittäjillä YEL-vakuutusehtoja on väliaikaisesti muutettu mahdollistamalla viivästyskorotonta lisämaksuaikaa työntekijöiden työeläkemaksuille sekä yrittäjän eläkevakuutusmaksuille (STM 2020). Julkisuudessa viime aikoina esillä olleiden tietojen mukaan yrittäjät ovat nyt paitsi muuttaneet YEL-työtuloaan sekä ylösettä alaspäin normaalia selvästi ahkerammin, myös lopettaneet YEL-vakuutuksia enemmän kuin vuosi sitten (Yrittäjät muuttavat nyt... 2020). Näillä muutoksilla haettaneen joustoa muuttuneeseen taloustilanteeseen ja sitä kautta vakuutusmaksuun ja sosiaaliturvaan. Näyttää siis siltä, että yrittäjät ovat havahtuneet päivittämään YEL-työtulojaan kriisin myötä. Vaikka yrittäjien tilanne on tätä kirjoitettaessa hyvin hankala, yrittäjien usko tulevaisuuteen on vahva: liki yhdeksän kymmenestä yrittäjästä luottaa siihen, että yritystoiminta selviytyy kriisistä (Pärnänen 2020). Ehkäpä yrittäjät koronakriisin seurauksena ymmärtävät aikaisempaa paremmin YEL-työtulon merkityksen koko yrittäjän sosiaaliturvaan ja tämän myötä ryhtyvät muuttamaan YEL-työtulojaan todellisia tulojaan vastaavaksi aikaisempaa useammin myöskin koronakriisin jälkeisenä aikana.

Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan yrittäjien eläketurvan riittävyyttä yrittäjien oman näkemyksen mukaan ja eläkevakuutuksen tasoa suhteessa yrittäjän tuloihin. Jatkotutkimuksessa eläkevakuutuksen tasoa suhteessa tuloihin voitaisiin tarkastella tarkemmin, jakamalla yrittäjät use-

27 YEL-vakuutusmaksuihin on mahdollista saada väliaikaista joustoa ylöspäin +10% – +100%, tai alaspäin -10% – -20%. Tämä jousto on suunniteltu erityisesti tilapäisiin tai suhdanneluonteisiin vaihteluihin yritystoiminnassa. Jouston käyttäminen ei vaikuta sosiaalietuuksien määrään, vaan siinä YEL-työtulo säilyy ennallaan.

ampaan ryhmään sen mukaan, kuinka paljon yrittäjän tulot poikkeavat eläkevakuutuksen pohjana olevasta YEL-työtulosta. Jatkossa olisi myös tärkeää tarkastella, millaisia ovat ne yrittäjät, jotka vakuuttavat itsensä niin pienellä YEL-työtulolla, että eivät pääse ansiosidonnaisen sosiaaliturvan piiriin tai joilla eläkekertymä uhkaa jäädä takuueläkkeen tasolle.

LÄHTEET

Aviva & Royal London (2019) Solving the under-saving problem among the self-employed.

Bajtelsmit, V. L. & Bernasek, A. (1997) Why Do Women Invest Differently Than Men? SSRN Electronic Journal 7.

Eläkebarometri 2019. <https://www.etk.fi/wp-content/uploads/Elakebarometri-2019.pdf>

Fachinger, U. & Frankus, A. (2017) Self-employed people and pension: is old age poverty the inevitable dark side of an entrepreneurial society? Teoksessa Bonnet, J. & Dejardin, M. & García-Pérez-de-Lema, D. (toim.) Exploring the Entrepreneurial Society: Institutions, Behaviors and Outcomes. Edward Elgar Publishing. Celtenham, UK & Northampton, USA. DOI 10.4337/9781783472666

Gould, R. (2006) Choice or chance – Late retirement in Finland. Social Policy and Society, 5, 519–531.

Gurley-Calvez, T. & Kapinos, K. A. & Bruce, D. (2015) Retirement Planning, Financial Literacy and Small Business Owners. Teoksessa Sappleton, N. & Lourenco, F. (toim.) Entrepreneurship, Self-Employment and Retirement. Houndmills, Basingstoke Hampshire: Palgrave Macmillan.

Haapala, T. (2012) Kartoitus yrittäjän eläkevakuutuksesta ja alivakuuttamisesta. Oulun seudun ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. <https://docplayer.fi/3015288-Tuula-haapala-kartoitus-yrittajan-elakevakuutuksesta-ja-alivakuuttamisesta.html>

Hershey, D. A. & van Dalen, H. P. & Conen, W. & Henkens, K. (2017) Are "Voluntary" Self-Employed Better Prepared for Retirement Than "Forced" Self-Employed? Work, Aging and Retirement, 3, 3, 243–256.

Hochguertel, S. (2015) Self-employment around retirement age. Teoksessa Sappleton, N. & Lourenco, F. (toim.) Entrepreneurship, Self-Employment and Retirement. Palgrave Macmillan. 2015, 209–258.

- Hyrkkänen, R. (2009) Onko yrittäjien eläkevakuuttaminen kohdallaan? YEL-työtulon tasotarkastelua eri näkökulmista. Eläketurvakeskuksen keskustelualoitteita 2009:2.
- Joulfaian, D. (2018) Saving for retirement by the self-employed. *Journal of Pension Economics and Finance* 17(3), 316–334.
- Järnefelt, S. (2011) Miksi yrittäjien eläkevakuuttaminen ei ole kohdallaan? Tutkimus työtulon tason valintaan vaikuttavista syistä behavioraalisen taloustieteen näkökulmasta. Ammatillinen lisensiaattitutkielma, Turun yliopisto, Sosiaalipolitiikan laitos.
- Knoll, M. A. Z. (2010) The Role of Behavioral Economics and Behavioral Decision Making in Americans' Retirement Savings Decisions. *Social Security Bulletin*, Vol. 70, No. 4, 1–23. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1702815
- Knuuti, J. & Vidlund, M. (2006) Yrittäjien lakisääteinen sosiaaliturva Euroopassa. Eläketurvakeskuksen katsauksia 2006:1.
- Knuuti, J. & Palomurto, M. (2015) Työtulon ja yritystoiminnan verotettavien tulojen suhde ammatin- ja liikkeenharjoittajilla. Teoksessa Salonen, J. (toim.) Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015. 103–148.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2007) Financial literacy and retirement preparedness: Evidence and implications for financial education. *Business Economics*, 42, 35–44. doi:10.2145/20070104.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. (2017) How Ordinary Consumers Make Complex Economic Decisions: Financial Literacy and Retirement Readiness. *Quarterly Journal of Finance* 7(3).
- Minimin mukaan eläkevakuuttavien yrittäjien osuus edelleen kasvussa. Eläketurvakeskus, 9.5.2019. Viitattu 10.4.2020. <https://www.etk.fi/uutinen/minimin-mukaan-elake-vakuuttavienyrittajien-osuus-edelleen-kasvussa/>
- Moore, J. C. & Stinson, L. L. & Welniak, E. J. Jr. (1997) Income Measurement Error in Surveys: A Review. <https://www.census.gov/content/dam/Census/library/working-papers/1997/adrm/sm97-05.pdf>
- Nivalainen, S. & Tenhunen, S. (2019) Yrittäjien eläkeaikeet – Työolojen ja eläketurvan merkitys. Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 01/2019. Helsinki.

OECD (2019a) Pensions at a Glance 2019: OECD and G20 Indicators. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b6d3dcfc-en>

OECD (2019b) Pensions at a Glance 2019: How does Finland compare? <https://www.oecd.org/finland/PAG2019-FIN.pdf>

Polvinen, A. & Rantala, J. & Kuivalainen, S. (2019) Vanhuuseläkkeellä ja työssä. Tutkimus vanhuuseläkeläisten työssäkäynnin yleisyydestä ja sosioekonomisista eroista. Yhteiskuntapolitiikka, 84(1), 80–91.

Polvinen, A. & Kuivalainen, S. (2019) 63–74-vuotiaat vanhuuseläkkeellä työssäkäyvät – työssäkäynnin motiivit ja taloudellinen hyvinvointi. Teoksessa Ahonen, K. & Liukko, J. & Kuivalainen, S. & Nivalainen, S. & Palomäki, L.-M. & Polvinen, A. (toim.) (2019) [Tutkimuksia eläkeläisten toimeentulokokemuksista ja taloudellisesta hyvinvoinnista](#). Eläketurvakeskuksen tutkimuksia 02/2019. Helsinki.

Pärnänen, A. (2020) Yrittäjistä valtaosa pitää koronapandemiasta selviytymistä todennäköisenä, blogi 22.4.2020. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/yrittajista-valtaosa-pitaa-koronapandemiasta-selviytymista-todennakoisena/>

Salonen J. & Lampi J. (2015) Yrittäjien työurat ja eläketurva. Teoksessa Salonen J. (toim.) Yrittäjien lakisääteinen eläketurva – työurat, työtulot ja rahoitus. Eläketurvakeskuksen raportteja 10/2015. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Sanchez-Chavez, E. (2008) Retirement Forced Saving in Peru using Hyperbolic Discounting Functions: A Doctoral ReVol. 1, No. 1, March 2008, 119–135.

Spasova, S. & Bouget, D. & Ghailani, D. & Vanhercke, B. (2017) Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe. A study of national policies 2017. European Commission. European Social Policy Network (ESPN).

STM (2019) Yrittäjän työeläketurvan kehittäminen. Työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161444/R_23_19_Yrittajan_tyoelake.pdf

STM (2020) Työeläkeyhtiöille mahdollisuus pidentää TyEL ja YEL-maksujen maksuaikaa. Tiedote 20.3.2020. Viitattu 8.4.2020. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/tyoelakeyhtioille-mahdollisuus-pidentaa-tyel-ja-yel-maksujen-maksuaikaa

Suomen Yrittäjät (2010) Yrittäjän sosiaaliturva-kysely 2010. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/sy_yrittajan_sosiaaliturvakysely_2010.pdf

Suomen Yrittäjät (2017) Kysely yrittäjän eläkejärjestelmästä. Suomen Yrittäjien selvityksiä. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yel-kyselyn_tulokset.pdf

Suomen Yrittäjät (2020) Yrittäjägallup huhtikuu 2020 YEL-järjestelmä. https://www.yrittajat.fi/sites/default/files/yrittajagallup_huhtikuu_2020_yel.pdf

Sutela, H. & Pärnänen, A. (2018) Yrittäjät Suomessa 2017. Tilastokeskus: Helsinki.

Yrittäjät muuttavat nyt työtulojaan nopeasti. Verkkouutiset 1.4.2020. Viitattu 8.4.2020. <https://www.verkkouutiset.fi/yrittajat-muuttavat-nyt-tyotulojaan-nopeasti/#4935d851>

LIITTEET

Liite 1. Käytetyt muuttujat

Tutkimuksessa käytetään monipuolisia yrittäjään, yritykseen, työmotivaatioon, taloudellisen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyviä taustatekijöitä. Tässä muuttujien sisältö on kuvattu tarkemmin. Luettelo sisältää vain niiden muuttujien kuvauksen, jotka eivät ole itsestään selviä.

Työkyky:

Kysymyksessä pyydettiin vastaajaa arvioimaan oma työkykynsä asteikolla 0–10 siten, että 10 on paras mahdollinen ja 0 tarkoittaa, ettei pysty työskentelemään lainkaan. Tässä tutkimuksessa vastaukset 8–10 on luokiteltu vaikiintuneen tavan mukaisesti luokkaan ”Hyvä työkyky”, ja vastaukset 0–7 luokkaan ”Huono työkyky” (ks. esim. Gould 2006).

Yrittäjäksi ryhtyminen:

Mikä oli tärkein syy yrittäjäksi ryhtymiseesi? Olosuhteiden pakosta, jos tärkein syy: 1) Et löytänyt työtä palkansaajana, 2) Silloinen työnantajasi ehdotti, että ryhtyisit yrittäjäksi, 3) Yrittäjänä toimiminen on tavallista alallasi tai 4) Et halunnut tai suunnitellut yrittäjäksi ryhtymistä, mutta syystä tai toisesta niin vain kävi ja ennen yrittäjyyttä oli työttömänä tai palkansaajana työttömyysuhan alla. Omasta halusta, jos vastauksena jokin muu syy.

Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet:

Oletko kohdannut seuraavia vaikeuksia yrittäjätöössäsi viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana? Mikä näistä oli suurin vaikeus? Eroteltu vaikeudet: 1) Asiakkaiden maksujen myöhästyminen tai maksamatta jättäminen, 2) Kohtuuton byrokratia, 3) Ajoittainen toimeentulon niukkuus, 4) Et pysty riittävästi vaikuttamaan työsi tai tuotteittesi hinnoitteluun, 5) Muita vaikeuksia. Muihin vaikeuksiin sisältyvät luokat: ”Et ole saanut tarpeeksi rahoitusta yrityksellesi”, ”Tulottomat jaksot sairauden aikana”, ”Jaksot, jolloin sinulla ei ole ollut lainkaan asiakkaita, toimeksiantoja tai töitä” ja ”Jo-

kin muu hankaluus”, joka sisältää avovastauksissa esiin tulleita vaikeuksia, joissa korostuivat erityisesti osaavan työvoiman saamisen hankaluus sekä kiire, työn paljous ja ajan riittämättömyys. Muutoin: ei vaikeuksia.

Kertynyt palkansaaaja-eläkettä:

1 jos muuta työuraa kuin yrittäjääraa vähintään 10 vuotta tai on viimeksi kuluneiden 12 kk aikana tehnyt yrittäjätöön ohella välillä myös palkansaaaja- tai apurahatyötä. Muutoin 0.

Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista:

1 jos vastannut ”Kyllä” kysymykseen: Tarvitsisitko lisätietoa siitä, miten yrittäjien eläkevakuutusmaksu vaikuttaa eri sosiaaliturvaetuuksien määrään? Muutoin 0.

Epävarma taloudellisesta tilanteesta:

Onko taloudellinen tilanteesi yrittäjänä mielestäsi tällä hetkellä? 1 jos vastannut 3) Hieman epävarma tai 4) Hyvin epävarma. Muutoin 0 (Vastaukset: 1) Täysin vakaa ja turvattu ja 2) Jokseenkin vakaa ja turvattu).

Liite 2. Riittävän eläketurvan maksamisen ja ali- ja ylivakuuttamisen jakauma aineistossa taustatekijöiden mukaan

Luvuissa 4.1 ja 5.1 esitellään riittävän eläketurvan maksamista koskevien käsitysten ja tulojen perusteella arvioidun ali- ja ylivakuuttamisen jakaumat taustatekijöittäin siten, että luvun 4.1 kohdassa käsitykset siitä, että maksaa ja ei maksa riittävää eläketurvaa, ja luvussa 5.1 alivakuuttavien, ei ali- eikä ylivakuuttavien sekä ylivakuuttavien osuudet summautuvat sataan prosenttiin (rivisummat). Tässä liitteessä on esitetty jakaumat toisin päin taustatekijöittäin, eli siten, että esimerkiksi sukupuolittain riittävästi eläketurvaa oman käsityksensä mukaan itselleen maksavien osuudet miehillä ja naisilla summautuvat sataan (sarakesummat).

Taulukko L2.1.

Yrittäjän ominaisuudet, käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivaakuuttaminen, prosenttia.

	Mielestään		YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen perusteella			Kaikki
	maksaa itselleen riittävää eläketurvaa	ei maksa riittävästi eläketurvaa	ali-vakuuttaa	ei yli-eikä ali-vakuuta	yli-vakuuttaa	
Sukupuoli	+		**			
Miehet	69,7	65,3	71,1	66,4	61,2	67,8
Naiset	30,3	34,7	28,9	33,6	38,8	32,2
Ikäluokat	ns.		***			
20–29	6,7	7,1	7,4	8,4	4,5	6,9
30–39	21,6	24,2	23,6	24,9	19,1	22,7
40–49	30,8	29,6	34,1	24,7	25,2	30,3
50–59	29,2	30,4	25,2	32,0	38,6	29,7
60–68	11,7	8,7	9,6	9,9	12,6	10,4
Koulutus	ns.		*			
Perusaste	11,2	12,0	13,2	8,5	9,8	11,5
Keskiaste	46,0	50,7	48,2	53,7	43,7	48,0
Alempi korkea-aste	28,0	26,2	25,2	27,8	31,6	27,2
Ylempi korkea-aste	14,8	11,1	13,4	10,0	14,9	13,2
Työkyky	**		ns.			
Huono	10,1	16,2	13,2	9,7	13,8	12,7
Hyvä	89,9	83,8	86,8	90,3	86,2	87,3
Puolison toiminta	ns.		ns.			
Ei puolisoa	19,7	21,6	20,9	19,5	20,4	20,5
Puoliso työssä	67,1	64,2	65,2	66,0	67,3	65,8
Puoliso ei ole työssä	13,2	14,2	14,0	14,4	12,3	13,6

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Taulukko L2.2.

Yritykseen liittyvät taustatekijät, käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja alija ylivakuuttaminen, prosenttia.

	Mielestään		YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen perusteella			Kaikki
	maksaa itselleen riittävää eläketurvaa	ei maksa riittävästi eläketurvaa	alivakuuttaa	ei ylikä alivakuuta	ylivakuuttaa	
Yrittäjätstatus	***		ns.			
Työnantajayrittäjä	47,2	28,4	39,9	41,5	35,9	39,2
Yksinyrittäjä	52,8	71,6	60,1	58,5	64,1	60,8
Toimiala	***		ns.			
Maatalous	4,5	3,3	4,3	5,0	2,6	4,0
Teollisuus	8,2	7,4	8,4	7,2	6,9	7,8
Rakentaminen	18,1	18,1	17,7	20,7	17,2	18,1
Kauppa	11,6	11,3	10,2	14,0	12,6	11,4
Kuljetus	9,1	4,8	6,2	8,8	8,6	7,3
Ammatillinen, tieteellinen, tekninen toiminta	16,3	15,4	15,6	15,0	17,1	15,9
Kiinteistönvälitys ja liike-elämän palvelut	6,8	5,6	6,4	5,2	6,8	6,3
Terveys- ja sosiaalipalvelut	9,0	8,7	8,7	6,6	10,8	8,8
Muut palvelut (sis. henk.koht. palvelut)	4,8	11,6	7,4	6,7	9,1	7,7
Muu	11,7	13,9	15,1	10,8	8,4	12,7
Yhtiökumppaneita	***		ns.			
Ei	56,4	71,3	64,2	57,0	63,6	62,8
Kyllä	43,6	28,7	35,8	43,0	36,4	37,2

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Taulukko L2.3.

Työmotivaatioon liittyvät taustatekijät, käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivakuuttaminen, prosenttia.

	Mielestään		YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen perusteella			Kaikki
	maksaa itselleen riittävää eläketurvaa	ei maksa riittävästi eläketurvaa	ali-vakuuttaa	ei yli-eikä ali-vakuuta	yli-vakuuttaa	
Viikkotyöaika, tuntia	ns.		**			
Alle 40	24,7	25,6	22,5	30,2	27,5	25,1
40–49	39,6	34,4	35,6	39,3	40,2	37,4
50+	35,7	40,0	41,9	30,5	32,3	37,5
Tyytyväinen työhön	***		ns.			
Erittäin tyytyväinen	53,2	38,7	47,2	48,6	45,3	47,0
Melko tyytyväinen	43,7	55,7	48,8	48,0	49,7	48,9
Ei ole tyytyväinen	3,1	5,6	4,2	3,4	5,0	4,1
Innostunut työstään	**		ns.			
Innostunut	56,7	51,3	53,7	57,9	53,4	54,4
Jonkin verran innostunut	39,2	40,0	40,4	34,4	41,4	39,5
Ei ole innostunut	4,1	8,7	5,9	7,8	5,5	6,1
Yrittäjäksi ryhtyminen	**		ns.			
Omasta halusta	80,6	74,0	77,9	79,8	76,1	77,8
Olosuhteiden pakosta	19,4	26,0	22,1	20,2	23,9	22,2
Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet	***		*			
Ei vaikeuksia	25,2	13,3	19,6	22,7	19,3	20,1
Asiakkaiden maksujen myöhästymisen tai maksamatta jättäminen	14,6	10,1	13,1	17,9	8,1	12,7
Kohtuuton byrokratia	15,1	11,5	14,8	9,7	13,2	13,5
Toimeentulon niukkuus	8,8	17,4	11,8	13,7	13,3	12,5
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	12,6	14,3	13,8	13,2	12,4	13,3
Muita vaikeuksia	23,7	33,4	26,9	22,8	33,7	27,9
Töiden määrä	***		**			
Sopivasti	61,8	48,9	55,7	60,7	54,5	56,3
Liian vähän	7,4	9,9	7,2	8,6	11,2	8,4
Liikaa	12,6	17,3	17,3	8,4	12,8	14,6
Vaikea sanoa/ei tietoa	18,2	23,9	19,8	22,4	21,5	20,7

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taulukko L2.4.

Taloudelliset ja eläkevakuutukseen liittyvät taustatekijät, käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivakuuttaminen, prosenttia.

	Mielestään		YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen perusteella			Kaikki
	maksaa itselleen riittävää eläketurvaa	ei maksa riittävästi eläketurvaa	ali-vakuuttaa	ei yli-eikä ali-vakuuta	yli-vakuuttaa	
Yrittäjän tulot	***		***			
3 000–12 999	11,6	17,4	3,1	21,2	34,5	14,1
13 000–15 999	4,0	8,1	4,2	7,6	8,1	5,8
16 000–19 999	7,2	11,3	7,9	8,1	12,0	8,9
20 000–24 999	10,8	13,9	11,8	9,8	14,4	12,1
25 000–29 999	11,0	13,2	13,4	10,3	9,9	12,0
30 000–39 999	19,9	15,7	21,2	18,1	10,9	18,1
40 000–49 999	14,7	8,5	14,4	12,7	6,0	12,1
50 000+	20,9	12,0	24,1	12,1	4,3	17,0
Yrittäjävuosia	**		*			
Alle 5	23,3	20,5	20,0	26,9	23,6	22,1
5–10	28,6	28,7	30,9	28,8	23,3	28,7
11–19	24,9	20,5	24,1	21,3	21,7	23,0
20–29	17,6	20,3	18,2	16,5	21,6	18,7
30+	5,5	10,0	6,8	6,5	9,8	7,5
Kertynyt palkansaaja-eläkettä	***		**			
Ei	34,7	47,7	43,6	32,6	37,8	40,3
Kyllä	65,3	52,3	56,4	67,4	62,2	59,7
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista	*		ns.			
Ei	81,8	76,2	79,0	78,2	81,3	79,4
Kyllä	18,2	23,8	21,0	21,8	18,7	20,6
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	***		*			
Ei	88,0	69,9	81,5	83,1	75,5	80,3
Kyllä	12,0	30,1	18,5	16,9	24,5	19,7

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taulukko L2.5.

Asuinalue, käsitys riittävän eläketurvan maksamisesta ja ali- ja ylivakuuttaminen, prosenttia.

	Mielestään		YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen perusteella			Kaikki
	maksaa itselleen riittävää eläketurvaa	ei maksa riittävästi eläketurvaa	ali-vakuuttaa	ei yli-eikä ali-vakuuta	yli-vakuuttaa	
Suuralue	+		ns.			
Helsinki ja Uusimaa	34,7	27,3	32,3	27,0	33,0	31,5
Muu Etelä-Suomi	20,9	22,5	21,6	20,1	22,5	21,6
Länsi-Suomi	24,8	28,6	26,1	28,0	26,1	26,5
Itä-Suomi	10,6	10,8	10,6	11,6	10,1	10,7
Pohjois-Suomi	9,0	10,8	9,4	13,3	8,3	9,7

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ns. ei merkitsevä, + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Liite 3. Syyt, miksi ei maksa riittävää eläketurvaa taustatekijöittäin

Tässä tarkastellaan, mitkä yrittäjään, yritykseen, taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvät taustatekijät korostuvat eri syiden kohdalla (taulukot L3.1, L3.2 ja L3.3).

Ei varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua

Naiset kokevat miehiä useammin, että heillä ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua. Myös vanhemmat, yli 50-vuotiaat yrittäjät kokevat nuorempia yrittäjiä useammin vakuutusmaksun liian suureksi. Yksinyrittäjillä ja niillä, joilla ei ole yhtiökumppaneita tämä on keskimääräistä yleisempi syy riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla. Tätä mieltä ovat useammin myös ne, joilla on pienemmät, alle 30 000 euron tulot. Näissä kaikissa ryhmissä noin 70 prosenttia tai enemmän on sitä mieltä, että suurempaa vakuutusmaksua ei ole vara maksaa.

Omana ryhmänään erottuvat ne, joilla taloudellinen tilanne yrittäjänä on epävarma. Heistä yhdeksän kymmenestä kokee, että suurempaa vakuutusmaksua ei ole vara maksaa. Kaikkein harvinaisinta vakuutusmaksun liian suureksi kokeminen on suurituloisilla, heistä vain alle puolet on sitä mieltä, että ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua.

Taulukko L3.1.

Syyt miksi ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa, yrittäjän ja yrityksen ominaisuuksien mukaan, prosenttia.

	Minulla ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua	En kuitenkaan saisi riittävää eläkettä	Aion työkennellä eläkkeen rinnalla	Minulla on yksityinen eläkevakuutus	Aion myydä yrityksen eläkkeelle siirtyessä	Olen unohtanut päivittää tulotiedot	Teen myös palkkatyötä
Kaikki	65,9	53,6	52,0	38,0	28,9	14,8	3,5
Sukupuoli	*		*	**	+	**	
Miehet	62,3	53,7	55,7	42,0	31,5	18,0	3,4
Naiset	72,6	53,6	45,2	30,6	24,0	8,9	3,8
Ikäluokat	*	*	***	***	**		
20–30	58,2	57,7	38,6	24,1	6,0	13,6	2,8
30–39	56,5	63,6	38,3	28,7	26,0	15,5	4,5
40–49	66,2	54,8	46,0	36,8	31,1	13,7	3,5
50–59	74,2	45,3	64,4	50,2	30,0	13,9	3,5
60–68	67,8	47,7	78,5	37,4	44,2	21,1	1,8
Yrittäjätstatus	***				***	*	
Työnantajayrittäjä	52,9	54,3	48,9	39,6	43,0	20,9	2,5
Yksinyrittäjä	71,0	53,4	53,3	37,4	23,3	12,4	3,9
Toimiala				**	+	*	+
Maatalous	57,4	42,5	41,2	33,6	21,6	32,6	0,0
Teollisuus	70,4	52,9	50,9	32,5	37,9	21,2	2,3
Rakentaminen	65,7	49,8	59,1	51,1	29,5	13,8	2,3
Kauppa	74,3	52,4	50,4	30,9	42,4	9,3	1,5
Kuljetus	64,6	36,8	41,3	52,4	26,7	5,1	3,7
Ammatillinen, tieteellinen, tekninen toiminta	58,5	60,9	53,1	39,6	23,7	17,3	3,4
Kiinteistövälitys ja liike-elämän palvelut	66,7	55,3	51,0	22,6	42,4	22,8	8,7
Terveys- ja sosiaalipalvelut	69,2	46,1	50,9	49,9	18,8	12,4	3,4
Muut palvelut (sis. henk.koht. palvelut)	68,5	67,7	39,5	30,3	25,4	5,8	0,0
Muu	62,7	52,8	61,4	29,3	24,3	19,5	9,4
Yhtiökumppaneita	+				**		+
Ei	68,1	55,6	52,3	38,1	24,9	14,2	4,5
Kyllä	60,3	48,7	51,2	37,9	38,7	16,4	1,3

Tilastollinen merkitsevyys: + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Epäilee, ettei kuitenkaan saisi riittävää eläkettä

Nuorilla, alle 40-vuotiailla, yrittäjillä on enemmän epäluottamusta eläkejärjestelmää kohtaan. Toimialoista epäluottamus on yleisintä ammatillisessa, tieteellisessä ja teknisessä toiminnassa ja muissa palveluissa, joihin sisältyy henkilökohtaiset palvelut. Näissä ryhmissä vähintään kolme viidestä yrittäjästä ei maksa riittävää eläketurvaa koska ajattelee, ettei kuitenkaan saisi riittävää eläkettä. Myös ne, joilla taloudellinen tilanne yrittäjänä on vakaa ja turvattu, tuntevat keskimääräistä enemmän epäluottamusta. Luottamus eläkejärjestelmään on kaikista ryhmistä korkeinta kuljetustoimialalla, vain joka kolmas tällä toimialalla työskentelevistä yrittäjistä pitää siitä, ettei kuitenkaan saisi riittävää eläketurvaa perusteena sille, ettei maksa eläketurvaa riittävästi.

Aikoo työskennellä eläkkeen rinnalla

Ne, joilla riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla on aikomus työskennellä eläkkeen rinnalla ovat useammin miehiä ja yli 50-vuotiaita. Heillä on takanaan vähintään 20 vuoden yrittäjäura. Näissä ryhmissä liki kuusi kymmenestä tai useampi maksaa riittämättömää eläketurvaa, koska aikoo jatkaa työskentelyä eläkkeen rinnalla. Lisäksi ne, joilla on takanaan palkansaajauraa ja tästä työstä karttunutta eläkettä, aikovat työskennellä eläkkeen rinnalla keskimääräistä useammin. Kaikkein harvinaisinta aikomus työskennellä eläkkeen rinnalla on nuorimmilla yrittäjillä ja niillä, joilla yrittäjäuraa on kertynyt alle viisi vuotta, näissä ryhmissä vain reilulla kolmanneksella riittämättömää eläketurvaa maksavista on taustalla aikomus työskennellä eläkkeen rinnalla.

Yksityinen eläkevakuutus

Yksityinen eläkevakuutus on miehillä riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla keskimääräistä useammin. Noin kaksi viidestä miesyrittäjästä kertoo tämän syyksi liian vähäisen eläketurvan maksamiselle. Yleisimmin yksityinen eläkevakuutus on riittämättömän eläketurvan maksamisen syyinä 50–59-vuotiailla, yli 20 vuoden yrittäjäuran tehneillä ja rakentamisessa, kuljetuksessa ja terveys- ja sosiaalipalveluissa työskentelevillä yrittäjillä, joista vakuutus on noin puolella. Harvinaisin yksityinen eläkevakuutus on nuorimmilla, alle 30-vuotiailla yrittäjillä ja lyhyehkön, alle kymmenen vuoden, yrittäjäuran tehneillä, sekä kiinteistönvälityksessä ja liike-elämän palveluissa toimivilla yrittäjillä. Heistä vain joka neljäs kertoo riittämättömän

eläketurvan maksamisen taustalla olevan yksityisen eläkevakuutuksen tuoman turvan.

Suunnittelee myyvänsä yrityksensä eläkkeelle siirtyessään

Miehet aikovat naisia useammin turvata eläkeajan toimeentuloa myymällä yrityksensä eläkkeelle siirtyessä, liki joka kolmas riittämätöntä eläketurvaa maksavista miesyrittäjistä pitää tätä syynä liian vähäisen eläketurvan maksamiselle. Yrityksen myymissuunnitelmia on useimmiten vanhimmilla yrittäjillä, työnantajayrittäjillä, ja yrittäjillä, joilla on yhtiökumppaneita. Myös yrittäjillä, jotka työskentelevät teollisuudessa, kaupassa ja kiinteistöväilytyksessä ja liike-elämän palveluissa, on myyntisuunnitelmia muita useammin. Näihin ryhmiin kuuluvista kaksi viidestä aikoo myydä yrityksen eläkkeelle siirtyessä ja turvata näin vanhuusaikaa.

Kolmannes pidemmän yrittäjäuran tehneistä uskoo saavansa yrityksen myynnistä taloudellista turvaa eläkeajalle. Toimialoista vähiten yrityksen myyntisuunnitelmia on maatalouden, ammatillisen, tieteellisen ja teknisen toiminnan ja terveys- ja sosiaalipalveluiden toimialoilla. Nuorimmilla suunnitelmia myydä yritys on kaikkein vähiten, alle 30-vuotiaista harvempi kuin joka kymmenes pitää tätä syynä riittämättömän eläketurvan maksamiselle.

Unohtanut päivittää työtulotiedot

Tulotietojen päivittämisen unohtaminen on miehillä riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla naisia useammin. Myös työnantajayrittäjät sekä maataloudessa, teollisuudessa ja kiinteistöväilytyksessä ja liike-elämän palveluissa työskentelevät yrittäjät ovat keskimääräistä useammin unohtaneet päivittää tulotiedot. Myös niillä, joilla on suuremmat, yli 30 000 euron tulot, riittämättömän eläketurvan maksamisen taustalla on useammin tulotietojen päivittämisen unohtaminen. Näin on myös niillä, joilla taloudellinen tilanne on turvattu ja vakaa. Myös Pohjois-Suomessa asuvilla yrittäjillä tämä on keskimääräistä yleisempää. Näissä ryhmissä joka viides kertoo tämän olevan syynä liian vähäiselle eläketurvan maksulle. Harvinaisinta päivittämisen unohtaminen on naisilla, kaupassa, kuljetuksessa ja muissa palveluissa työskentelevillä, pienituloisilla, niillä, joilla taloudellinen tilanne on epävarma ja Itä-Suomessa asuvilla yrittäjillä. Näissä ryhmissä harvemmalla kuin joka kymmenennellä unohdus on syynä liian vähäisen eläketurvan maksamiselle.

Tekee palkkatyötä yritystoiminnan ohessa

Palkkatyön tekeminen liian vähäisen eläketurvan maksamisen taustalla ei ole kovin yleistä. Kuitenkin kiinteistönvälityksessä ja liike-elämän palveluissa ja toimialalla muu, joka sisältää kaikki erikseen luettelemattomat toimialat, työskentelevistä noin joka kymmenes ei maksa riittävää eläketurvaa tästä syystä. Myös niillä, joille on kertynyt palkansaajaeläkettä ja niillä, jotka tarvitsivat lisätietoa sosiaalietuuksista, palkkatyön tekeminen on keskimääräistä yleisempää.

Taulukko L3.2.

Syyt miksi ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa, taloudelliseen tilanteeseen ja eläkevakuutukseen liittyvien tekijöiden mukaan, prosenttia.

	Minulla ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua	En kuitenkaan saisi riittävää eläkettä	Aion työskennellä eläkkeen rinnalla	Minulla on yksityinen eläkevakuutus	Aion myydä yrityksen eläkkeelle siirtyessä	Olen unohtanut päivittää tulotiedot	Teen myös palkkatyötä
Kaikki	65,9	53,6	52,0	38,0	28,9	14,8	3,5
Yrittäjän tulot	***					**	
3 000–12 999	69,9	52,3	47,4	34,5	25,8	7,1	3,8
13 000–19 999	80,5	47,4	53,9	34,4	22,2	11,1	5,9
20 000–29 999	73,9	51,8	52,5	38,8	33,2	14,0	3,2
30 000–39 999	51,5	54,7	54,1	46,7	25,9	20,3	3,4
40 000+	48,9	62,2	51,9	36,9	34,4	21,8	1,7
Yrittäjävuosia			***	***	*		
Alle 5	59,1	48,6	35,8	26,4	17,0	15,3	5,1
5–10	68,8	55,9	45,1	27,4	29,4	13,9	4,3
11–19	67,3	60,2	49,6	44,3	31,2	13,0	3,7
20–29	67,8	50,6	73,7	53,0	33,9	14,0	0,9
30+	64,6	50,5	66,1	49,0	36,8	21,9	3,2
Kertynyt palkansaajaeläkettä			+				***
Ei	65,2	55,9	47,7	37,6	25,7	12,5	0,7
Kyllä	66,5	51,6	55,9	38,4	31,8	16,9	6,1
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista					*		*
Ei	64,4	55,1	50,9	37,0	31,0	13,7	2,6
Kyllä	70,5	48,9	55,5	41,5	22,0	18,3	6,6
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	***	*				**	
Ei	56,4	56,6	53,2	38,8	30,3	18,1	3,6
Kyllä	87,9	46,7	49,3	36,4	25,6	7,2	3,5

Tilastollinen merkitsevyys: + p<0,1, * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001.

Taulukko L3.3.

Syyt miksi ei maksa itselleen riittävää eläketurvaa, asuinalueen mukaan, prosenttia.

	Minulla ei ole varaa maksaa suurempaa vakuutusmaksua	En kuitenkaan saisi riittävää eläkettä	Aion työkennellä eläkkeen rinnalla	Minulla on yksityinen eläkevakuutus	Aion myydä yrityksen eläkkeelle siirtyessä	Olen unohtanut päivittää tulotiedot	Teen myös palkkatyötä
Kaikki	65,9	53,6	52,0	38,0	28,9	14,8	3,5
Suuralue						+	
Helsinki-Uusimaa	62,8	48,6	57,8	40,4	23,7	15,1	4,2
Muu Etelä-Suomi	66,1	48,9	48,8	39,4	33,9	12,6	2,5
Länsi-Suomi	69,2	60,0	51,6	32,1	26,4	14,7	2,9
Itä-Suomi	66,2	56,0	44,0	43,1	34,6	7,8	1,4
Pohjois-Suomi	64,0	56,9	53,0	39,9	32,6	26,1	8,1

Tilastollinen merkitsevyys: + $p < 0,1$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Liite 4. Ali- ja ylivakuuttaminen Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saaman rekisteriaineiston valossa

Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä sama ajantasainen YEL-työtulotieto löytyi 675 tutkimuksen kohdejoukkoon kuuluvalle yrittäjälle. Tämä aineisto koostuu pelkästään ammatin- ja liikkeenharjoittajista. Koko tässä tutkimuksessa käytettävään aineistoon (n=1 348) verrattuna tämä aineisto, jonka henkilöille löytyi ajantasainen YEL-työtulotieto, sisältää huomattavasti enemmän yksinyrittäjiä (77 % vs. 61 %). Myös ilman yhtiökumppania toimivia yrittäjiä on huomattavasti koko aineistoa enemmän (82 % vs. 63 %). Toisin kuin tässä tutkimuksessa käytettävä koko aineisto, ajantasaisen YEL-työtulon sisältävä aineisto ei siis ole edustava otos suomalaisista yrittäjistä. Tämä tulee huomioida tarkasteltaessa tällä aineistolla saatuja tuloksia.

Taulukko L4.1.

Ali- ja ylivakuuttamisen jakauma Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saaman ajantasaisen YEL-työtulon sisältävässä aineistossa.

	%
Alivakuuttaa	59,2
Ei ali- eikä ylivakuuta	14,7
Ylivakuuttaa	26,1

Ali- ja ylivakuuttamisen jakauma Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saamassa aineistossa on yllättävän samanlainen kuin jakauma koko aineistossa. Myös ali- ja ylivakuuttamista koskevat mallitulokset ovat osittain samanlaisia kuin koko aineistolla saadut tulokset. Ikä, koulutus, toimeentulon niukkuus vaikeutena, töiden liiallinen määrä ja tulot vaikuttavat samansuuntaisesti kuin koko aineistolla saaduissa tuloksissa. Erojakin kuitenkin löytyy. Erityisen silmiinpistävää on se, että yksinyrittäjyys tai yhtiökumppaneiden olemassaolo eivät ole lakisääteisiin tehtäviin saadulla aineistolla saaduissa tuloksissa merkitseviä selittäjiä vakuuttamisen tasolle. Nämä erot liittyvät suurelta osin siihen, että lakisääteisiin tehtäviin saatu aineisto on erityisesti näiden ominaisuuksien suhteen vino.

Taulukko L4.2.

Yrittäjän tulojen ja YEL-työtulon suhteeseen vaikuttavat tekijät, multinomial logit -mallin marginaalivaikutukset. Vain Eläketurvakeskuksen eläkelaitoksilta lakisääteisiin tehtäviinsä saaman ajantasaisen YEL-työtulon sisältävä aineisto.

	Alivakuuttaa	Ei ali- eikä yli- vakuuta	Ylivakuuttaa
Perustaustatekijät			
Nainen	0,036	-0,022	-0,013
Ikä (ref. Alle 30)			
30–39	-0,150*	0,029	0,120**
40–49	-0,161*	0,011	0,150**
50–59	-0,331***	0,081	0,250***
60–68	-0,319**	-0,009	0,328***
Koulutus (ref. Perusaste)			
Keskiaste	-0,106 ⁺	0,044	0,062
Alempi korkea	-0,135 ⁺	0,030	0,106*
Ylempi korkea	-0,395***	0,044	0,350***
Hyvä työkyky	-0,022	0,018	0,004
Puolison toiminta (ref. Ei puolisoa)			
Työssä	-0,011	0,001	0,010
Ei työssä	0,031	-0,011	-0,019
Yritykseen liittyvät tekijät			
Yksinyrittäjä (ref. Työnantajayrittäjä)	0,036	0,016	-0,052
Yhtiökumppaneita	-0,094	0,071	0,022
Työmotivaatioon liittyvät tekijät			
Viikkotyöaika (ref. Alle 40 tuntia)			
40–49	0,026	-0,075 ⁺	0,049
50+	0,024	-0,086*	0,062
Työtyytyväisyys (ref. Melko tyytyväinen)			
Erittäin tyytyväinen	-0,013	-0,012	0,025
Ei tyytyväinen/Ei tietoa	-0,085	-0,023	0,108
Innostuneisuus työstä (ref. Jonkin verran innostunut)			
Innostunut	-0,056	0,071*	-0,015
Ei innostunut/Ei tietoa	0,068	0,021	-0,090
Yrittäjäksi olosuhteiden pakosta (ref. Omasta halusta)			
Yritystoiminnan suurimmat vaikeudet (ref. Ei vaikeuksia)	0,023	-0,006	-0,017
Asiakkaat ei maksa sovitusti	0,120	-0,006	-0,113 ⁺
Kohtuuton byrokratia	0,078	-0,065	-0,013
Toimeentulon niukkuus	0,164*	-0,088	-0,076
Ei pysty vaikuttamaan hinnoitteluun	0,066	-0,028	-0,038
Muita vaikeuksia	0,104	-0,091 ⁺	-0,013

	Alivakuuttaa	Ei ali- eikä yli- vakuuta	Ylivakuuttaa
Töiden määrä (ref. Sopivasti)			
Liian vähän	-0,173 ⁺	0,092	0,081
Liikaa	0,159 ^{**}	-0,088 [*]	-0,070
Vaikea sanoa/ei tietoa	0,045	-0,032	-0,013
Taloudelliset/eläkevakuutukseen liittyvät tekijät			
Yrittäjän tulot, euroa/vuosi (ref. 3 000–12 999)			
13 000–19 999	0,416 ^{***}	-0,070	-0,346 ^{***}
20 000–29 999	0,592 ^{***}	-0,144 ^{**}	-0,448 ^{***}
30 000–39 999	0,663 ^{***}	-0,117 [*]	-0,545 ^{***}
40 000–49 999	0,741 ^{***}	-0,157 ^{**}	-0,584 ^{***}
50 000+	0,855 ^{***}	-0,181 ^{***}	-0,673 ^{***}
Yrittäjäura (ref. Alle 5v.)			
5–10	0,098	-0,022	-0,076
11–19	0,088	-0,047	-0,042
20–29	0,202 [*]	-0,116 [*]	-0,086
30+	0,174 ⁺	-0,089	-0,085
Kertynyt palkansaajaeläkettä	0,032	0,048	-0,080 ⁺
Tarvitsee lisätietoa sosiaalietuuksista	0,060	-0,024	-0,036
Epävarma taloudellisesta tilanteesta	0,016	-0,016	-0,000
Asuinalue			
Suuralue (ref. Helsinki-Uusimaa)			
Muu Etelä-Suomi	-0,038	0,031	0,007
Länsi-Suomi	-0,034	0,052	-0,018
Itä-Suomi	-0,041	0,059	-0,018
Pohjois-Suomi	-0,077	0,095	-0,018
N	396	100	179

Erojen tilastollinen merkitsevyys: ⁺ $p < 0,1$, ^{*} $p < 0,05$, ^{**} $p < 0,01$, ^{***} $p < 0,001$. Positiivinen marginaalivaikutus ilmaisee, että kyseinen tekijä lisää tapahtuman todennäköisyyttä. Miinusmerkinen vaikutus puolestaan kertoo, että tekijä vähentää tapahtuman todennäköisyyttä.

ELÄKETURVAKESKUKSEN
TUTKIMUKSIA

Kuinka yrittäjät eläkevakuuttavat?

Yrittäjien omat näkemykset ja YEL-työtulon ja yrittäjän tulojen suhde

Tutkimus käsittelee yrittäjien eläkevakuuttamisen tasoa kahdesta toisistaan täydentävästä näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkastellaan sekä yrittäjien omaa näkemystä riittävän eläketurvan maksamisesta että tulotietoihin perustuvaa mittaria ali- ja ylivakuuttamisesta ja näiden taustalla vaikuttavia taustatekijöitä.

ELÄKETURVAKESKUKSEN TUTKIMUKSIA

Eläketurvakeskus on lakisääteinen työeläketurvan kehittäjä, asiantuntija ja yhteisten palvelujen tuottaja. Tutkimuksia-sarjassa julkaistaan tutkimuksellisista lähtökohdista tehtyjä ja tieteelliset kriteerit täyttäviä tutkimuksia eläketurvaan ja eläkejärjestelmiin liittyvistä aiheista.

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN